

Rövşən Abdullaoglu

Bu Səhərdə Kimsə Yoxdur

(Gerçək hadisələrdən ilham alınaraq)

- Psixoloji roman -

Qədim irs gərək Qala

Bakı - 2020

Müəllif : **Rövşən Abdullaoğlu**
Redaktorlar: **Sevda Məmmədova**
Könül Hacıyeva
Son oxunuş: **Günel Kamal**
Korrektor: **Aygül Mirzəyeva**
Buraxılışa məsul: **Şöhlət İxtiyaroglu**

BU ŞƏHƏRDƏ KİMSƏ YOXDUR

Bakı, “Qədim Qala” Nəşriyyat evi, 2020, 344 səh.

Mətbəə: Nurlar NPM

Çap tarixi: 20.11.2020

Sifariş: 010/20 (02)

ISBN: 978 - 9952 - 8246 - 1 - 2

© “Qədim Qala”, 2020

Kitabın bütün hüquqları qorunur.

Tel.: (+994 55) 404 31 32

office@qedimqala.az, qedim.qala@gmail.com

www.qedimqala.az

“

– Villi, xoşbəxt olmaq üçün insana on saniyə yetər.

– Necə?

Həmişəki kimi gülümsəyib:

– Mənim kimilərini düşünərək, – deyə cavab verdi.

Hər şey həyata çox fərqli baxışları olan bu iki nəfərin qarşılaşması ilə başladı. Əvvəllər çox uğurlu bir idmançı olmuş, indi isə öz qalasına çəkilmiş, təmizlik işçisi kimi xidmət göstərən Villini yenidən həyata qaytarmaq bir “mələyin” vəzifəsidir. Anderson xəstəxanasındaki “mələk”lardən biri olan qəhrəmanımız gənc yaşlarında ağır itkilərdən və savaşın dəhşətindən keçmiş, indi də xərcənglə mübarizədədir. Hər şeyə rəğmən, içindəki insan sevgisini qoruyub saxlamış, həyat dolu bu “mələk” vəzifəsinin öhdəsindən gələ biləcəkmi? Uzun sürən səfərdən sonra son dayanacağı Anderson olan gənc mühacir Villini həyata bağlamağa çalışarkən öz keçmişindəki düyünləri çözə biləcəkmi?

Bir-birlərinin yaralarına məlhəm olan iki yaralı ruhun düşüncə sərhədlərini aşan təsirli hekayəsi oxucuların qəlbində mütləq öz yerini tutacaq. Öz “mələyi” ilə qarşılaşmadan heç kəs bu həyatı tərk etməz – bəlkə, bu, bir insandır, bəlkə də, bir kitab.

2016-2018-ci illərdə bestseller olmuş bu kitab minlərcə insana ümid vermiş, həyata tutunma səbəbləri olmuş, bir çoxlarını intiharın astanasından belə qaytarmışdır.

“Bu şəhərdə kimsə yoxdur?” ümidi itirmədən xərcənglə və həyatın çətinlikləri ilə savaşan hər kəsə ithaf edilib.

Mündəricat

“Bu şəhərdə kimsə yoxdur” romanı	
dünyanın məşhur ədəbi tənqid qurumlarının gözü ilə:	8
Yaşıl rəngli skamyə – hər şey ondan başladı	15
Həyatdan küsmüş adam	18
Bəzən xəbis niyyət gözəl nəticələr verir	26
Niyə məhz Anderson?	28
İnsan nadir halda tək, ancaq tez-tez tənha olur	31
Baş-ayaq ailə	37
Yenə səhər açıldı, yenə hər şey təkrarlanır	45
Çağırılmamış qonaq	47
Həmişə çıxış yolu var, ən çıxılmaz yerlərdən belə	53
O evdə mənə yer yoxdur	57
İstənməyən hədiyyə	62
İnsanın həyatı nə zaman başlayır?	67
Kilsə, yəni ayrılıq	70
Gözlərinə baxaraq gözlərinlə deyirsən: “Çox darixmişam”	77
Qəsb olunmuş təbəssüm	86
Başqasını xoşbəxtlikdən məhrum edən özü də xoşbəxt olmayıacaq..	89
Lazımsız əşyaya çevrilmiş insan	94
Yaşanmamış keçmiş	101
O, “mələklər”dən biri idi	108
Zaman təbib deyil	114
“It’s a Man’s World”	117

Başqa cür yarada bilmir.....	129
Tabutu üzərində gedərək zarafat edən insan.....	135
Xoşbəxt olmaq üçün on saniyə bəs edər.....	143
Bizi zaman yox, insanlar dəyişir.....	154
İncildə yetmiş altı dəfə adı çəkilmiş şəhər	162
Xoşbəxtlik qorxusu	168
“Qara kvadrat” və ya “kral ki lütdür”	172
Kino bir bəhanədir.....	181
Bir günə yüz illik yol gedən mühacir	187
Bədnəzərdən qoruyan saat	190
Dəhşətli ittiham	195
Vicdan kimi amansız hakim yoxdur.....	198
Etiraf	204
Nahaq qan yerdə qalmamalıdır	206
İbrahim qurbanı.....	211
Son məhkəmə	216
Məni son mənzilimə yola salmayacaqsan!	220
Qırx gün sonra	227
İntihar – bir ömür eşidilməmiş fəryadın nəticəsidir	231
Eyni həyat, fərqli işıqlar.....	238
Səadət axtarışında	240
Nə qədər ki sağsan, yixılmış divarı qaldırmağa fürsət var	253
Əfv edək və sıxıntılardan qurtulaq.....	267
Kvoterbəkin müdhiş həmləsi	271
Əfsanəvi Atomla Ulduz Brusun görüşü	277
Dünyanı necə dəyişmək olar?	283
Xəyallarındakı qəhrəman.....	287
Tomasın son anları.....	289

Sevməyi bacaran qəlb bağışlamağı da bacarar	300
Son məktub	308
Məzarlıqda görüş	314
Mən anamı görə bilməyəcəyəm	317
Ayrılıq carçası	321
Əbədiyyətə doğru	332
Daha bir “mələk”	336
Qayıdış	341

**“Bu şəhərdə kimsə yoxdur”
romanı dünyanın məşhur ədəbi tənqid
qurumlarının gözü ilə:**

“Bu şəhərdə kimsə yoxdur” səni yaxşıya doğru dəyişəcək həmin o insanı və həm də öz kimliyini tapmaqdan bəhs edən gözəl bir hekayədir. Mən yazıçı Rövşən Abdullaoğlunun böyük pərəstişkarıym, onun “Relslər üzərinə uzanmış adam” romanını da çox bəyəndim.

Təhkiyə sadədir, eyni zamanda böyük ruh yüksəkliyi yaratmaq qüdrətinə sahibdir. Oxuduqca ümidiłeriniz artacaq, qəhrəmanlarla eyniləşəcəksiniz. Əhvalatın bəxş etdiyi pozitivliyi çox bəyəndim. Visam və Villi ilə mənəvi bağlar yanır; onlarla dostlaşdırığın üçün kitabdan ayrıla bilmirsən. Bu, sadəcə, vaxt keçirmək, əhvalını yüksəltmək üçün oxunan kitablardan deyil. Əhvalat həqiqi və eyni zamanda sürükleyicidir. Dostluq dinə, milliyyətə baxmir, sadəcə insanla mənəvi rabitən olmalıdır. Villi və Visam arasında bu rabitə var idi, oxucu isə onların hər ikisinə mənəvi bağlılıq duyur. Süjet sadə, lakin çox dərindir. Rövşən Abdullaoğlu usta yazıçıdır!

“Readers’ Favorite”,

Kitablara rəy və mükafat verilməsi ilə məşğul olan,
fəaliyyəti BBB (Best Business Bureau) tərəfindən yüksək
(A+) dəyərləndirilmiş ədəbi qurum.

Rayıları məşhur “Penguin Random House”, “Simon & Schuster”
və “Harper Collins” nəşriyyatları tərəfindən mötəbər bilinir.

“Association of Independent Authors” tərəfindən
“Best Websites for Authors” və “Honoring Excellence”
mükafatlarına layiq görülmüşdür.

“Bu şəhərdə kimsə yoxdur” romanı “Readers Favorite” ədəbi qurumu tərəfindən müxtəlif kateqoriyalar üzrə təhlil edilərək ən maksimal qiymətə – beş ulduza layiq görülüb.

Birinci mərhələdə kitab beş fərqli kateqoriya üzrə ətraflı təhlil edilir:

Birinci, estetik görünüş. Kitabın cildi, adı, fəsillərin başlıqları, daxili tərtibatı maraqlı və diqqətçəkən olmalıdır.

İkinci, süjet. Əsərin bu kateqoriyada yüksək dəyərləndirilməsi üçün personajlar mənfi və müsbət tərəfləri ilə birgə dəqiq təsvir olunmalıdır. Təhkiyədə ardıcılığa riayət olunmalı, məzmun tam ifadəsini tapmalı, süjet orijinallığı ilə seçilməli və unikal baxış bucağından nəql olunmalıdır.

Üçüncü, inkişaf. Burada hekayənin əsas ideyası, məzmunun açılması təftiş edilir. Dialoqlar realist, təsvirlər canlı, ötücülən məlumatlar dəqiq, təsirli və mövzuya uyğun olmalıdır.

Dördüncü, şəkilləndirmə. Bu kateqoriyada səhnələrin təsviri, dialoqların tərtibi və baxış bucaqlarının bir-birini əvəz etmə şəkli təhlil edilir.

Sonda isə müəllifin hədəflədiyi auditoriyanın maraqlarına nə dərəcədə xitab etməsinə baxılır. Bütün bu sadalanınanlar nəzərə alınaraq kitab haqqında ortalama qiymət göstərilir.

Kitab bu kateqoriyaların hər biri üzrə maksimal bal toplayaraq fərqlənmə nişanı ilə təltif olunub.

“

Bu romanda özü xərçəng xəstəsi olan gənc Orta Şərq müdrikliyinin köməyi ilə bir insanı xilas etməyə çalışır. Abdullaoğlu, heç şübhəsiz, ürəkdən yazan bir yazıçıdır. Bu fəlsəfi roman-da başqa mövzularla bərabər qabardılan sual: insan xoşbəxtliyə necə çata bilər? Yaxud, başqa sözlərlə, bədbəxtlik dolu illərin buxovlarını necə qırmaq olar?

Müəllif Villi ilə Visamin timsalında iki güclü xarakter yaradır; çox maraqlı dönüşlər və həqiqi müdriklik də qatmaqla hekayəni zənginləşdirir. Öz səmimiyyət libasını qürurla daşıyan və oxucunun ruhunu qidalandıran cəlbedici bir hekayədir.

“Kirkus Book Reviews”,

Nyu-Yorkda yerləşən,

*ədəbi tənqid sahəsində səksən illik təcrübəsi olan,
il ərzində 7000-10000 yeni kitabı dəyərləndirən,
ən böyük mükafat fonduna sahib ədəbi müsabiqlərdən
birinin təsisçisi olan ədəbi qurum*

“

Irqi, mədəni baryerləri aşan, ailəsi tərəfindən tərk edilmişdən mühəribənin törətdiyi təhlükələrə qədər həyatın müxtəlif uğursuzluqlarının öhdəsindən gələn “Bu şəhərdə kimsə yoxdur” çox dəyərli əsərdir.

“IndieReader”,

*2009-cu ildə əsası qoyulmuş, beynəlxalq kitab müsabiqlərinin təşkilatçısı olan ədəbi tənqid qurumu.
Fəaliyyəti “The Wall Street Journal”, “The Huffington post”,
“USA today”, “Forbes”, “The New York Times” kimi
nəhəng mətbuat orqanları tərəfindən dəstəklənir.*

“

İki unudulmaz həyat hekayəsi Rövşən Abdullaoğlunun emosional cəhətdən çox təsirli və iddialı “Bu şəhərdə kimsə yoxdur” romanında kəsişir. Villi ilə Visamın intellektual mənevr və debatlarla zəngin qeyri-adi dostluğu əsəri möhtəşəm bir əhvalata, başdan sona hekayəni bəzəyən maarif cəvahiratını toplamaq üçün əsl xəzinə ovuna çevirir. Depressiya, psixoloji pozuntular, ailədə sədaqət, şəxsi ləyaqət, mədəni gözləntilər kimi ciddi mövzuların birindən digərinə adlayan hekayə konkret bir təsnifata sıqmır; bu baxımdan əsər həm də diqqət tələb edir. Abdullaoğlu fəlsəfə, poeziya, ritorika və özündürki ustalıqla bir-birinə hörüb. Bununla da gözlənilməz gedişata malik və son dərəcə dərin, mənalı bir əsər ərsəyə gətirib.

“Self-Publishing Review”,

*Peşəkar ədəbi tənqid və redaktə xidmətləri təklif edən,
kitablarla bağlı rəylər, məqalələr və
yenilikləri dərc edən mötəbər ədəbi qurum.*

*Fəaliyyəti haqqında “The Guardian”,
“The Huffington Post”, “Writer's Digest”,
“Forbes” və “The New York Times” kimi nəhəng
mətbuat orqanlarında bəhs edilmiş və
xidmətləri tövsiya edilmişdir.*

“

Fərqli aləmlərdən olan iki qəhrəmanın müzakirələrində fəlsəfi yanaşmanı sevən, açıqfikirli oxucuların təfəkkür etmə-ləri üçün çox məqamlar var.

“BookLife Reviews”

“

Romanın ideyası – nikbin bir insanın bir pessimistin hə-yatına daxil olaraq onun baxış bucağını və həyatının axarını dəyişməsi – diqqətçəkən və yenidir.

Nəsr gözəl qələmə alınıb. Baş qəhrəmanın mehriban, müdrik bir insanla getdikcə dərinləşən ünsiyyət nəticəsində təkamül etməsi tanış mövzu olsa da, böyük məharət və dərin duyarlılıqla işlənib.

Villi çox gözəl inkişaf etdirilmiş, ruh yüksəkliyi yaradan, ilhamlandıran obrazdır.

“BookLife Prize”

“BookLife”,

1872-ci ildən fəaliyyət göstərən,
“kitab dünyasının İncili” kimi tanınmış
“Publishers Weekly” – kitab nəşri və satışı üzrə beynəlxalq
mətbuat orqanının müstəqil nəşrlər üçün ayrılmış qolu.
“Publishers Weekly” şirkətinin dəstəyi ilə
bədii və qeyri-bədii ədəbiyyat üzrə
illik “BookLife Prize” müsabiqəsini keçirir.

*Bu Saharda
Kimsə Yoxdur*

Yaşıl rəngli skamyə – hər şey ondan başladı

Çoxları cəsarətsizlik üzündən etmədikləri hərəkətlərə görə bədəl ödəməli olurlar.

Veslav Brudzinski

– Aaa... tanıdin onu? – yolla gedən enlikürək, hündürboy, idmançı görünüşlü oğlan yoldaşını dürtmələdi.

– Yox, kimdir ki? – dostu öndə addimlayan qara paltolu, başına beysbol papağı qoymuş, saqqallı, ortaboylu kişiye nəzər saldı.

– Niyə tanımadın? Sən ki onu çox yaxşı tanıyırsan. Bu ki tələbələrin yüksək divizionunun əfsanəvi oyunçusu, kvroletbək¹ Villi Ovendir.

– Villi Oven? NCAA birinciliyinin qalibi, sezonun rekordçusu “Atom” Villi? Ola bilməz. Villi Oven Hyustonda?

Hər ikisi qara bomber² geyinmiş dostlar iri addimlarla qarşıda gedən ortayaşlı kişiye çatmağa çalışdır. Yanından ötərkən ona çəpəki nəzər saldılar.

---

¹ Amerikan futbolunda hücumçular arasında ən mühüm oyunçudur. Oyunçular ondan göstəriş alır və məşqçi oyunda tətbiq olunacaq kombinasiyalarla bağlı təlimatları məhz ona verir.

² Bombardmançı təyyarə pilotlarının geyiminin bir hissəsi olan qısa gödəkcə.

– Yox e, qətiyyən. Bu, Villi Oven deyil, – dostlardan biri əminliklə dilləndi.

– Hə, düz deyirsən, Villi Oven daha cüssəlidir, yaraşıqlıdır.

– Əshi, görmürsən, bu kişi özünü güclə çekir? Sən də adam tapdın oxşatmağa, – dostlardan biri başını buladı.

– Ancaq arxadan Villiyə yaman oxşadı.

– Ey, firildaqcı! – oğlanlardan biri yediyi hamburgerin kağızını yumrulayıb artıq arxada qalmış kişiyyə tərəf tulladı.

– Biz də səni gör kimə oxşatdıq.

Oğlanlar gülə-gülə uzaqlaşdıqca qara paltolu adam onları arxasınca lal-dinməz baxırdı. Bir az da getdikdən sonra yolun sağ tərəfindəki parka düşdü. Asta-asta yaşıl rəngli skamyaya yaxınlaşıb oturdu...

***

Bu səhnəni seyr edən mələklərdən biri dedi:

– İnsan onu ucaldacaq fürsətləri bilərəkdən əldən verəcək qədər ağılsızdır.

O biri mələk dilləndi:

– Gözlərini bağlı qapılara zilləyib açıq qapıları görməyən bir varlıqdır.

– İnsanlar ağılları ilə deyil, hissləri ilə yaşamaq istəyirlər. Bu mümkün olmayanda da başlayırlar iztirab çəkməyə.

– İnsan nəyi bilmir, nəyə inanmır?

– Yəqin ki, öz gücünün nə qədər hüdudsuz olduğunu.

Sonradan Amerika geyim mədəniyyətinin bir hissəsinə çevrililib. Bu gödək-cəni günümüzdə idmançılar, motosiklet sürünlər və əsasən də, gənc nəsil geyinir.

– Mən bu insanları qətiyyən anlamırıam, – başqa biri narazi halda dilləndi.

– İnsanları anlamaq üçün yalnız insan olmalıdır.

– Elədir. Özünü anlaya bilmək üçün kim olduğunu dərk etməlisən, başqasını anlamaq üçün isə həm də özünü onun kürkündə hiss edə bilməlisən. Öz yerini itirmiş insan bütün həyatı boyu tənhalığa və iztirablara məhkumdur.

– İnsan özü ilə səmimi deyil. Ona görə də özünü başa düşməməsindən şikayətlənməlidir.

Başqa bir mələk:

– Xoşbəxtlik barədə danışmağı xoşlayırlar. Ancaq bilmirlər ki, insan olaraq dünyaya gəlmək elə ən böyük xoşbəxtlikdir. Axı onlar cansız bir daş, hərəkətsiz ağaç, şüursuz heyvan da ola bilərdilər.

– Niyə fikirlərini, taleyini dəyişmək istəyirik bu insanın? Axı o, bütün xətaları, günahları və gözəl işləri ilə birgə insandır, – başqa bir mələk söhbətə qarışdı.

– Çox heyif! Bu insan yixılandan sonra, bəlkə də, bir daha ayağa qalxmayacaq. Elə ruhi zərbələr var ki, altından qalxmaq çox çətindir, bəzən də heç mümkün deyil.

– Tanrı bizə “Mən yer üzündə Öz xəlifəmi yaradacağam¹” deyəndə bunlarımı nəzərdə tuturdu?! Aciz, zəif, tez təslim olan, mənasız həyat yaşayan, bir-birinin ətini yeyən insanları?!²

Tanrıdan nida gəldi:

– Şübhəsiz, mənim bildiklərimi siz bilməzsiniz!²

¹ Bəqərə surəsi, 30

² Yenə orada

Həyatdan küsmüş adam

Aldığım ən böyük dərs bundan ibarətdir: susuzluğun yatırımaq üçün suyu və (ölməməyə kifayət edəcək qədər) yeməyi olan insanın nəyəsə görə şikayətlənməyə əsası yoxdur.

Eddi Rikenbaker

(Sakit okeanda iyirmi dörd gün ac və susuz qalmış məşhur amerikalı təyyarəçi)

Villi Oven bu qarışiq dünyaya bir melanxolik olaraq gəlmişdi. Həssas və hüznlü, tezinciyən, daim təkliyə can atan, adamayovuşmaz biri olmasına baxmayaraq, ətrafindakı insanlara qarşı çox diqqətcil idi, kimisə incitməyi, hətta yüksək səslə danışmağı belə bacarmırıldı. Başqalarının onun haqqında nə düşündüklərinə də çox önəm verərdi, hər adımdında dəstəyə, yaxınlarının ürək-dirək verməsinə möhtac idi. Onunla əlaqəsi olmayan işlərdə belə özünü müqəssir bilməyə meylli idi. Münasibət qurmağı elə də bacarmazdı. İndiyədək heç dostu olmamışdı, amma bir can dostunun olmasının çox istəyirdi. Adətən heç kimə güvənməz, güvəndikdə isə etimadı tam olardı. Ən kiçik haqsızlıqdan, xəyanətdən belə hədsiz təsirləndiyi üçün insanları yaxına buraxmaqdan qorxurdu.

Villini dəfələrlə iş yoldaşları ilə yola getmədiyinə görə işdən çıxartmışdılar. O, davakar insan deyildi, ancaq insanlarla ünsiyyətdə daim problemləri olurdu.

Zahirən də davakar olduğunu demək olmazdı. Ortaböylü, yumrusifət adam idi; geniş alnı, xırda gözləri vardı. Həmişə fikirli olan baxışları üzündəki kədəri daha da artırırırdı. Xırda gözlərinin altında yuxudan təzə durmuş insanlara xas olan şişkinlik vardı. Adətən saqqal saxlayar, saçlarını arxaya darayardı. Bir az kökəlsə də, artıq çəki keçmişdə əzələli bədən quruluşuna malik olduğunu tam gizlədə bilməmişdi. Basketbolçulara xas uzun əlləri, enli biləkləri ona atasından yadigar qalmışdı.

Villi məktəb illərindən aktiv şəkildə reqbi və amerikan futbolu¹ ilə məşğul olsa da, artıq uzun illər idi ki, idmanı tamam tərk etmişdi. Oynadığı komandalar dəfələrlə məktəblər və universitetlər arasında keçirilən yarışların qalibi olmuş, yerli qəzetlərdə onun barəsində məqalələr dərc olunmuşdu. Bu idman növü ilə məşğul olanlara xas atletik bədən quruluşu – yoğun boyun, bud və baldır əzələləri Villidə həmin keçmiş xoş günlərin nişanəsi idi. Villi Amerikanın qridiron futbol azakeşlərinin yaddaşında əksəriyyəti qolla nəticələnən mükəmməl ötürmələri, top əlində qapıya

¹ Amerikan futbolu (başqa bir adı da “qridiron futbol”) reqbi kimi sərt idman növüdür. Amerikan futbolunun yaranmasına da elə reqbi səbəb olmuşdur. Amerikan futbolu daha dinamik, daha sərtdir. Burada top ilə pas ötürülməsi reqbidən dörd dəfə daha sürətlidir. Oyunçuların hərəkat sürəti də daha yüksəkdir. Buna görə də idmançıların sinəsində, dizlərində xüsusi qoruyucu vasitələr olur. Başlarına isə üz hissəsində barmaqlıqları olan şlem taxırlar. Amerikalılar hamının “futbol” kimi tanıdığı oyuna “sokker” deyirlər. Reqbi tipli qridiron futbolu isə “futbol adlandırırlar.

doğru ildirim sürətli, sıçrayışlı qaçışları ilə yadda qalmışdı. Bu zaman o elə sürətlə hərəkət edirdi ki, qarşısını kəsmiş bir neçə rəqib oyunçunu rahatlıqla yarib keçə bilirdi. Çox çevik sağ-sol sıçrayışları, əyilərək ciyni ilə qarşidakı rəqibi qurşağından vurması, yerə yixilanda bir yay kimi dərhal ayağa qalxması ilə digər oyunçulardan çox fərqlənirdi. Onun zərbəsindən rəqib göyə qalxıb beli üstə yerə düşərdi. Bu həmlə zamanı hər dəfə izləyicilərin heyranlıq dolu uğultusu ucałardı. Villi meydançada batut üzərində tullanan idmançıya bənzəyirdi. O, bir neçə dəfə həm məktəb, həm də universitet komandaları arasında ən yaxşı kvoterbək seçilmişdi.

Hələ əvvəllər, şöhrət qazanmamışdan qabaq Villi elə də yaxşı oynamırıldı. Səlis ötürmələrinə görə məşqçilər onu bir neçə dəfə kvoterbək kimi sınamaq istəsələr də, öhdəsindən gələ bilməmişdi. Çox məharətlə rəqib qapısına yaxınlaşır, lakin ən həlliəcisi məqamlarda karıxıb qalırdı. Qol vurub xal qazanmaq fürsəti olsa da, yenə də gözləri komanda yoldaşlarından kimisə axtarır, topu başqasına ötürür, fürsəti itirirdi. Məşqçilər nə qədər danlasalar da, onu bu vərdişindən çəkindirə bilmədilər və təkrar ranninqbək¹ pozisiyasına qaytarırlar. Villi arxa planda özünü daha güvənlə hiss edirdi.

Məsələ atası Brendonun işə qarışması ilə tamam dəyişdi. Brendon oğlunun oyunlarını izləməyə başlamışdı. Bir müddət sonra o, işlərini təxirə salmaq bahasına olsa belə, yarışlara gəlir, bununla da övladına dəstək olmağa çalışırıdı. Villi atasının fikirlərinə çox dəyər verirdi. Əvvəllər əsas

---

¹ Top ilə rəqib komandanın ən son xəttinə doğru qaçan oyunçu pozisiyasıdır.

məsələ sadəcə oyunu udmaq idisə, atası oyunlara gəlməyə başlayandan sonra Villi üçün oyunu udmaqla bərabər, necə udmaq da önem qazanmışdı. Onun üçün atası bir qəhrəman idi. Atasının diqqətini cəlb etmək üçün indi o, özünü daha aktiv göstərməli, digərlərindən daha çox seçilməli idi. Artıq əvvəlki kimi həllədici anda topu başqasına ötürə bilməzdi. Bir neçə dəfə taçdaunları¹ özü tamamlayaraq topu başqasına ötürmək yerinə, qapiya mükəmməl zərbə vurmaqla komandasına xal qazandırıdı. Bundan sonra Villinin idman karyerasında yeni dövr başlıdı. O, ranninqbək pozisiyasından kvoterbək pozisiyasına gətirildi. Villi komandanın lideri olmaq üçün bütün qabiliyyətlərini nümayiş etdirirdi: çevik hərəkətlər, sürətli qaçış, gözəl top ötürmə texnikası, rəqibin müdafiə planını qabaqcadan hiss etmə. Üstəlik, fizi ki göstəriciləri də əla oyuncu olmasına imkan verirdi. Uzun, möhkəm əlləri, yaxşı inkişaf etmiş ayaq əzələləri var idi. Kvoterbək üçün lazımlı olan hündür boyaya sahib olmaması Villiyə gözəl oyun nümayiş etdirməkdə heç bir problem yaratmadı. Villi topu aldıqdan sonra rəqib oyunçuları yoluñun üstündən bir-bir aşıraraq özü topla irəliləyərdi. Boyuda, çəkisi də xeyli artıq olan rəqib oyunçular belə onun üçün maneə deyildi. Rəqibləri adlayıb ötmək imkanı olduqda da bəzən onları vurub yixaraq özünə yol açardı. Villi bunu atasına görə edərdi, çünki Brendonun bu fənddən çox xoşu gələrdi.

---

¹ Topu rəqib komandanın sahəsinin ən sonuna aparmaq. Taçdaun etmək üçün topla rəqiblərin müdafiəsini yararaq ən son nöqtəyə qədər qaçmaq, ya da topu ən son nöqtədə qərar tutan komanda yoldaşına ötürmək lazımdır. Ən çox xal gətirən hərəkətdir.

“Villi, afərin, oğlum, sən futbolçuların müdafiəsini boulinq topunun keqlləri aşırılığı kimi uçurdursan. O 93 nömrəli yekəpər oyunçunu necə göyə qaldırdın! Hələ 96-nı demirəm. İlahi, onun ayağından girib öz üzərindən tulladın,” – Brendon heyranlığını gizlədə bilmirdi. O, oğlunun oyununu izlədiyi ilk gündən bəri heç bir yarışı buraxma-mağşa çalışırdı.

Villinin komandası yuxarı sinif şagirdləri arasında keçirilən bütün sezon yarışlarını ard-arda qalib kimi tamamladı. Təmsil etdiyi məktəb ştat birincisi oldu. On min nəfərlik stadionun meydançasında oyunçular onu çiyinləri üzərinə qaldıraraq dövrə vururdular. Brendon bunu gördükcə fərəhlənirdi. O günlər Villinin həyatında ən gözəl çağlar idi. Villi kuboku qaldırıb qələbəliyin içində gözləri ilə yalnız atasını axtarır, sanki demək istəyirdi: “Ata, bunu yalnız sənin üçün etmişəm!”

Villi məktəbi bitirəndən sonra onu böyük məmənuniyyətlə universitet komandasına qəbul etdirər. Əvvəl ran-ninqbək, sonra isə kvoterbək pozisiyasına seçildi. Dərs-lərinə elə də ciddi yanaşmayan Villi bütün vaxtını məşq-lərə sərf edirdi. Nəticədə ilk sezonda əksər yarışlarda komandasına qələbə qazandırdı. Universitetin ikinci ilində artıq komandası amerikan futbolu üzrə Tələbə İdmanı Milli Assosiasiyyası (NCAA) birinciliyində ikinci yeri tutdu. İki ildən sonra isə yüz min nəfərlik böyük bir stadionda keçirilən final yarışında qalib oldu. Nəhayət, Villi amerikan qridiron futbolunun professional mərhələsi olan Milli Futbol Liqasında (NFL) oynamamaq üçün dəvət

aldi. Bu dəvət Super Bowl¹ yarışlarının beş dəfə, konferensiyanın isə düz on dəfə qalibi olmuş “Dallas Kavboys” komandasından gəlmişdi – Milli Futbol Liqasında oynayan ən uğurlu komandanın.

Super liqada oynamama şansı qazanmaq hər futbolçunun arzusu olsa da, Villi özünə belə məlum olmayan səbəblərdən razılıq verməmişdi. Səbəbin soruşduqda sadəcə: “İstəmədim”, – deyə cavab verirdi. Əlbəttə ki, cavab bu qədər sadə deyildi. Cox-çox sonralar o, bu sualın cavabını özü üçün müəyyən edəcəkdi. Lakin indi bildiyi bir şey var idi: daxilində böyük bir boşluq açılmışdı.

Valideynləri professional liqaya dəvət ərəfəsində boşandılar. O ən uğurlu çıxışlarını edən zamanlarda da valideynləri yola getmirdilər. Atasının gecələr evə gəlməməsi ilə sonlanan dava-qırğınları, anasının günlərlə dərman içərək yataqdan çıxmaması artıq adı bir hal almışdı. Büttün bunlara alışmış Villi öz normal həyatına davam edirdi: dərsinə gedir, məşqləri buraxmir, tez-tez dostları ilə görüşərək evdəki cansızıcı ab-havadan qurtulmağa çalışırdı.

Villi o illərdə ailə münaqişələrinin içində olsa da, elə də tənha və dayaqsız deyildi. Bilirdi ki, ailəsi var. Bilirdi ki, atası getsə də, hirsi soyuduqdan sonra geri qayıdacaq, valideynləri dava etsələr də, hər halda, onu çox sevirər. Ən azından, Villi belə düşünürdü. O, tək deyil, ata-anası onunladır. Valideynləri boşandıqdan sonra atası birdəfəlik

¹ Amerikan Futbolunun play-off mərhələsinin final görüşü belə adlanır. ABŞ-da ən populyar idman hadisəsidir. Onu televiziya ekranlarından ümumi olaraq yüz milyon insan izləyir. Yarışda qalib olan komanda “Milli Futbol Liqasının qəhrəmanı” adına layiq görülür.

Hyustona köçdü, anası ilə həyat dözülməz hal aldı. Brendon Villiyə: "Sən artıq böyümüsən, işlərini özün də idarə edə bilərsən", – dedikdə – bax bu zaman özünü həqiqətən tənha hiss etdi. Əvvəllər pis-yaxşı bir ailəsi var idi, indi isə dün-yada təkbaşına qalmışdı. Əslində, qəlbinin dərinliyində bu tənhalıq hissi Villini heç vaxt yalnız buraxmamışdı – ailəsi bayram süfrəsinin ətrafına toplaşanda, yoldaşları ilə piknik-də əylənəndə, hətta əlində kubok minlərlə azarkeşin alqış ni-dalarını dinləyəndə də. Lakin indi bu hiss bəndini qırmış sel kimi bütün həyatını, düşüncə və davranışlarını bürümüşdü.

Məhz bu məqamda Villi həyatını dəyişə biləcək ən böyük fürsəti əldən verdi. Həyatın quru fəlsəfə üzərində de-yil, əməllər üzərində qurulması bir həqiqət idi. Həyat üçün sənin kimliyin, nə düşündüyün, nə istədiyin, nəyə qadir ol-duğun, "yaxşı insan" olman qətiyyən önəmli deyil. O, sənin nə etdiyinə baxır, məhz nə etdiyinə. Əksər insanlar kimi Villi də həyatını elə yaşayırkı ki, sanki onun üzərində heç bir nəzarətə sahib deyildi. Öz uğursuzluqlarında özünü, yoxsa başqalarını ittiham etmək, məsuliyyəti öz üzərimizə götürmək, yaxud ondan tamamilə boyun qaçırməq – bu qədər fərqli seçimlərə sahib olduğunu təsəvvür belə etmir, başını aşağı salıb tutduğu dar cığırla gedirdi. Sadəcə yanaş-masını dəyişməklə qərarlarının və bütün həyatının dəyi-şəcəyindən xəbərsiz idi.

Villi həyatında çox sıxıntılarla üzləşmişdi. Bir başqasını daha da gücləndirə biləcək bu çətinliklər onun, onsuz da, bədbin olan həyat fəlsəfəsini daha da qaraltmış, həyata olan şövqünü tamam söndürmüştü.

Bu Şəhərdə Kimsə Yoxdur

Atası Hyustona köçdükdən bir müddət sonra anası ikinci dəfə ailə həyatı qurdu. Arabir Villi ilə zəngləşirdi. Bir müddət sonra bu zənglər də kəsildi. O yenə də anasının zəngini gözləyirdi. Hər dəfə bu barədə düşünəndə anası üçün müxtəlif bəhanələr uyduraraq özünə təsəlli verərdi. Sonralar anası da atası kimi uşaqlığının acı xatırələrinin səhifələrində xəyalə döndü. Villi artıq tənhaliğa adət etmişdi. O, heç kəsi gözləmirdi. İnanmırkı ki, bundan sonra onu xatırlayan olsun. Yavaş-yavaş həyat onda bədgümanlıq, insanlara inamsızlıq formalaşdırılmışdı.

Villi universiteti bitirdikdən sonra bir müddət Dallasda işlədi. Dallas ona çox doğma idi, dünyaya burada göz açmışdı. İsləmək üçün tez-tez müxtəlif şəhərlərə səfərlər edirdi. Sonra Hyustona gəldi, atasının onları tərk edərək köçdüyü şəhərə.

Bəzən xəbis niyyət gözəl nəticələr verir

Niyyətin pisliyi bərəkətin aradan getməsinə səbəb olar.

Əli ibn Əbu Talib

Monro Anderson Tennessee ştatından olan tanınmış bankır və pambıq ticarətçisi idi. Bir müddət sonra ögey qardaşı ilə şərik olduğu şirkətin ticarət dövriyyəsini bir qədər də genişləndirib beynəlxalq ticarətə qoşuldu. Həmin dövrdə dövlət sosial layihələrdə fəal iştirak edən şirkətlərin xidmətlərini yüksək qiymətləndirirdi. Onlara bacardıqları qədər güzəştər edilir, müəyyən vergi imtiyazları verilirdi. Anderson bu şəraitdən faydalanañmaq və vergidən yayınmaq üçün ilkin büdcəsi üç yüz min dollar olan bir xeyriyyə fondu yaratdı. Yeni yaradılmış fonda “Anderson” adı verildi. Monro Anderson dünyasını dəyişəndə artıq fondun büdcəsi on doqquz milyon dollar həcmində idi.

Andersonun ölümündən iki il sonra Texas ştatının rəhbərliyinə onkoloji xəstəxananın və elmi araştırma mərkəzinin tikintisi üçün yarım milyon dollar məbləğində pul ləzim oldu. Anderson fondunun rəhbərliyi bu məbləğin ödə-

nilməsini öz üzərinə götürdü. Beləcə, Anderson tibb mərkəzi formalaşdı və yavaş-yavaş inkişaf etməyə başladı.

2011-ci ildə isə Şeyx Xəlifə ibn Zayid Ali Nəhyanın fondu hədiyyə olaraq 150 milyon dollar məbləğində pul köçürəndən sonra Anderson mərkəzində yeni mərhələ başlanacaqdı.

İnsan taleyi tərəfindən məhz niyyətinə görə mükafatlanır. Niyyəti düzgün olduğu zaman görülən işdən onun sahibi də fayda götürür. Yox, niyyət düzgün olmazsa, edilən işdən gözəl nəticə alınsa da, bunun onun sahibinə heç bir faydası toxunmaz.

Bir çox hadisələrə və onların gələcək təsirlərinə bu prizmadan nəzər saldıqda aləmdə bir hədəfin və gizli planın mövcud olduğunu hiss edirsən. Bəzən bilmədən və istəmədən o gizli planın icraçıları oluruq. O gizli hədəflərə doğru yönləndirilirik. Bir çox işlər istəməsək də, baş verir. Həmin işləri istəmədən deyil, məhz istəyərək icra etsək, görülən işin bizə də faydası dəymış olar. Müdriklərin dediyi kimi, insan öz istəyi ilə sərvətindən xeyir işlərə sərf etməsə, həyat onu əvəzində mükafatı olmayan işlərə məcbur edəcək.

Andersonun istəmədən etdiyi işdən də özü deyil, digərləri faydalandılar. Minlərlə insanın həyat yollarının kəsişdiyi bu tibb mərkəzi Texasın Hyuston şəhərində yerləşirdi – zaman küləyinin Villinisovurub gətirdiyi bol yağılışlı şəhərdə. ABŞ-da əhalinin ən six məskunlaşdığı yerlərdən olan bu şəhərdə bir çox elmi araştırma mərkəzləri var, onlardan biri də bizim “mələklər şəhəri” – Anderson adına onkoloji mərkəzdir.

Niyə məhz Anderson?

Təsadüf – Tanrının hadisələrin altında öz adı ilə imza atmaq istəməyəndə istifadə etdiyi gizli təxəllüsüdür.

Anatol Frans

Villi artıq bir il idi ki, Anderson adına onkoloji mərkəzdə təmizlik işləri ilə məşğul olurdu. Burada aldığı məvacib əvvəlki iş yerindən çox olsa da, yenə də narazı idi. Heç özü də nədən narazı olduğunu dəqiqli bilmirdi. “Əgər narazılığım məvacibə görədirse, indi daha çox alıram. İşim də ağır deyil. Bəs yenə də nədən naraziyam, nədir məni sixan, nədir xoşuma gəlməyən?” – dəfələrlə özünə bu tanış sualları verirdi.

Bununla belə, bir il ərzində daha yüksək məvacibli işlər çıxsa da, Villi iş yerini dəyişmirdi. Anderson tibb mərkəzində içində olan boşluğun qismən dolduğunu düşünürdü.

İnsanın ruhu maddi qanunlara tabe olmayan proseslərlə işləyir. Villinin daxili aləmi bütün həyatı boyu yaşadığı müxtəlif emosiyaları, gördüyü hadisələri özündə toplamışdır. Ruhu haldan-hala düşmüş bir diyara bənzəyirdi. Əvvəllər quraq və kimsəsiz olmuş bu məkanda nə vaxtsa meydan tik-

miş, bağ salmış, evlər ucaltmışdilar. Bu bağdan, meydandan cürbəcür yolcular gəlib keçmiş, evlərdə ən fərqli insanlar məskunlaşmışdilar. Bütün bunlar tədricən baş vermişdi. Dünya gözü ilə baxsaydın, bu fərqli hadisələrdən yalnız bir fraqmenti görə bilərdin, Villinin daxili aləmində isə mənəvi aləmlərə xas olan bir zamansızlıq vardi. Baş verənlərin hamısı eyni yerdə, vahid bir həqiqətdə qərarlaşmışdı, fərqli zamanlara aid duyğular, təəssüratlar üst-üstə qalaqlanaraq sahib olduğu qarışq ruh halını əmələ gətirmişdi. Keçmişə bu gününə və sabahına kölgə salır, düşüncə və qərarlarına təsir edirdi. Bəzi addımlarını tam şüurlu atsa da, çox vaxt qərarlarında ağılla bərabər, gizli duyğuları, təəssüratları da söz sahibi olurdu. Yaşadığı hadisələrdən dolayı Villinin şüuraltısında yaranmış hiss və düşüncələr onu səbəbini bilmədiyi addımlar atmağa sövq edirdi. Bu hadisələr unudulsa da, çıxardığı nəticələr – istər yanlış olsun, istərsə də doğru, heç vaxt unudulmurdu. Ağır qəzaya düşərək maşının içində sixışb qalmış insan illər ötsə də, həmin o qorxu, dəhşət, iztirab, çarəsizlik, ümidsizlik hisslərini əsla yaddaşından silə bilmir. Ömrünün sonunadək maşına minməkdən çəkinir, qapalı mühitlərdən qaçıır, böyük yollardan uzaq durur, özü-nə ev alındıqda daha çox yoldan aralı olanlara üstünlük verir.

Hər bir kəs öz keçmişinə nəzər salsa, görər ki, yaddaşında yaşadığı bütün hadisələr deyil, yalnız bu cür qabarılq hissələrlə ifadə olunmuş təəssüratlar həkk olunub. İnsan keçmişindən daha çox sevinc və kədər gətirmiş təəssüratları yadda saxlayır: uğursuzluq, nifrət, ağrı, çarəsizlik, iztirab, itki, qorxu, məyusluq və əlbəttə ki, bunların əksi olan gözəl duyğular.

Ətraf aləmin təsirinə bu cür həssas olan insan hər gün öz ruhunda nəsə əkir və nəsə düzəldir. Bəzən müsbət hisslərdən təşkil olunmuş gözəl bir bağ, bəzən də quraq və yararsız torpağı olan bir biyaban.

Villinin bugünkü qarma-qarışq vəziyyəti də təslim olduğu, lakin barışa bilmədiyi keçmişinin acı nəticəsi idi.

Andersonda Villi xəstə palatalarının ümumi təmizliyinə cavabdeh idi. Hər dəfə işə gələndə nəzarət etdiyi palataları bir-bir gəzər, xəstələrin vəziyyəti ilə maraqlanar, pəncərələri açaraq havanı dəyişər, şüşələrin, döşəmənin, çarpayıların təmizliyinə nəzarət edərdi. Otaqlara daxil olanda adətən bütün diqqətini işinə yönəldərdi. Xəstəxananın işçi heyəti ilə də çox ünsiyyət qurmazdı.

Bu gün də işini bitirəndən sonra paltarını dəyişdi və tez xəstəxanani tərk etdi. Adəti üzrə xəstəxanadan çıxandan sonra asta addımlarla yaxınlıqda olan parka yönəldi. Villi burada, yaşıl rəngli taxta skamyada oturaraq düşünməyi sevirdi. Park əsas yolun sağ tərəfində, bir az aşağıda salınmışdı. Pa-yızın son ayı olduğundan parka aparan enli pilləkənə kölgə salan qocaman ağacların xəzəli ətrafi bürümüştü. Qızılı, qırımızı, sarı yarpaqlar pilləkənin açıldığı yaşıl örtüklü meydançaya naxış salmışdı. Meydançanı dövrəyə almış yaşıl skamyalar təbiətin ahəngini tamamlayırdı.

Villi öz skamyasına doğru addımlayırdı. Fikirli olduğundan əvvəlcə orada əyləşən iki gənci görmədi. O, geri qayıtməq istəsə də, fikrindən daşındı və bir az aralıdakı skamyada əyləşib arxaya söykəndi...

**İnsan nadir halda tək,
ancaq tez-tez tənha olur**

Məhabbat, demək olar ki, əksər kişi və qadınlar üçün bütün həyat boyu əzab verən tənhalıqdan qurtulmağın əsas yoludur.

Bertran Rassel

“Bəzi vaxtlar tək qalmaq istəyirsən. İstəyirsən, yanında heç kim olmasın. Ancaq belə anlarda da beyninə çağırılmamış qonaq kimi daxil olan fikirlər buna imkan vermir.

Bizim bütün fikirlərimiz, arzularımız necə də sadə və mənasızdır. Biz... biz insanlar da o ucuz fikirlərin müştəri-siyik. Odur ki, həyatımız da elə o fikirlər kimi boş, mənasız və bəsit olur. Toxunduğumuz hər şeyi kor günə qoyuruq. Ey-nən fikirlərimiz kimi...

Tez-tez kədərli və mənasız fikirlər mənə qonaq gəlir. Mən isə həmişəki kimi onlarda mənə tapmağa çalışıram. Tək onlarda yox, özümlə baş verənlərdə, ətrafimdə, həyatimdə axtarıram bu mənanı... Nəyə görə həyatın mənasını axtara-san? Bəlkə, həyatın mənasi elə bu cür monoton yaşamaqdır: səhər tezdən durub işə gedəsən, axşam evə gəlib yorğun

halda yixılıb yatasan. Gəlib-gəlmədiyin kimə maraqlıdır, guya?! Səhər də hər şeyi təzədən başlayasan..."

Villi beynindəki bu bədbin fikirlərdən yorulub etinasızlıqla ətrafına göz gəzdirdi. Qarşısından balaca bir oğlanın əlindən tutub arxasında güclə, az qala sürüyərək aparan qadın keçirdi:

– Sənə demişəm ki, alacağam, – ana ayaqlarını yerə dirəmiş balacanı yorğun bir biganəliklə arxasında dartırdı.

– Eee, elə həmişə belə deyir sən, – uşaq doluxsunmuş halda dəfələrlə eşitdiyi sözlərə etiraz etdi.

"Yalan vədlər, xəyanətlər, puç olacaq ümidlərlə dolu bir dünya! – Villi başını aşağı salıb fikirli halda piçildadi, – hərənin özünə uyğun istəkləri var. Bu uşağın da, hətta övladını arxasında sürüyən bu ananın da... Onu da əlindən dartaraq öz istəklərinə çatmağa qoymayan bir qüvvə var: tale. Ana övladının əlindən çəkir, tale də ananın. Heç kəs öz arzusuna, istəklərinə çata bilmir. Biz insanlar bədənlərimizlə böyüyürük, qəlblərimiz isə inkişafdan qalıb. Xoşuna gəldiyini heç nəyə baxmadan israrla, ayağını yerə dirəyərək istəyən balaca uşaq kimiyik. İnadla, inadla istəyirik ki, həyatda hər şey məhz biz istəyən kimi olsun. Həyat istədiyimizi bizə verməyəndə də təşvişə düşürük, gözlərimiz yaşıla dolur, özümüzə yer tapa bilmirik. Hər xırda istəyimiz bizim üçün böyükdür. Qəribə də burasıdır ki, bəzən istədiyimizi əldə edəndən sonra əvvəlki marağımız tamamilə itir və onları lazımsız bir əşya kimi kənara tullayıraq. Elə bil dünənə kimi bunun uğrunda mübarizə aparan biz deyildik. Gəl indi özünü başa düş!"

Axi mənim qəlbimi üzən nədir, mən həqiqətdə nə istəyirəm? Bilmirəm. Həqiqətən də, nə qədər düşünürəm, bir cavab tapa bilmirəm... Bircə onu bilirəm ki, məni üzən bir yük var...” – Villi başını qaldırıb dərindən bir ah çəkdi.

Diqqətini parkın sonundakı kafedə vaxtından əvvəl quşlmuş, əlvan bəzəklər taxılmış yolka ağacı çəkdi. Bu şəhərdə Milad bayramını çox sevdiklərindən və golişini səbirsizliklə gözlədiklərindən bəzi məkanlar xeyli qabaqcadan hazırlıq görərdilər. Bununla da bayramın ləzzətini uzatmış olardılar.

“Hə... Milad bayramı yaxınlaşır. Çoxdandır ki, bu bayram mənim üçün heç bir məna kəsb etmir. Uşaqlığında olan o sevincdən, xoş həyəcandan heç bir əsər-əlamət qalmayıb. Əvvəllər necə də səbirsizliklə bu bayramı gözləyərdim. Vaxt var idi, biz də bu kafe sahibi kimi bir neçə ay qabaqcadan bayram ab-havasına girərdik. O vaxtlar hələ valideynlərim də yanında idilər. Hər şey necə də gözəl idi,” – Villinin üzündə acı bir təbəssüm yarandı. Xəyallarında uzaq keçmişinə qayıtdı. Unudulmuş hissəleri bir anlıq yenidən yaşadı.

“Sixıntılı günlər, kabus dolu gecələr, illər, aylar bütün bu xoş hissəleri yuyub apardı. Bu acı illər o xoş günlərlə mənim aramda böyük bir uçurum saldı. Artıq heç nə əvvəlki kimi ola bilməz. Artıq möcüzələrə də inanmırıam, hədiyyə gətirən Santa Klaus mənim üçün pul verib mal aldığım gülünc qiyafə geyinmiş satıcıdan başqa bir şey deyil. İlahi, əvvəllər bütün bunlar mənim üçün necə də dəyərli idi. İndi... indi isə... dəyərlər necə də dəyişib”, – Villi daxilindəki ağırılı hissin təsirindən alnını qırışdırıldı. Elə bil yer ayaqlarının altından, göy də başının üstündən çəkilmişdi. Dibsiz bir

boşluğa düşmüştü, üzərində möhkəm dayanacağı heç bir şey yox idi.

“Nifrət edirəm bu hissə, – tanış hissləri yenidən keçirməkdən bir bezginlik ifadəsi idi bu sözlər, – həyat elə bil yerindəcə donub. Heç nə hiss etmirəm, kütləşmişəm, beynim quruyub. Mən varam, həm də sanki yoxam... Ömür gedir, vaxt gedir, içində olduğum həyat isə sanki ölüdür, yoxdur, nəhəng bir qara dəliyə sovrulub gedib. Bu fikirlər özü də sanki boşluqdan, puçluqdan çıxıb beynimə dolur.

Ətrafda boşluğun olması elə də qorxulu deyil, hətta faydalıdır da, yerli-yersiz narahat edən yoxdur. Ancaq qəlbədə boşluq olanda dözülməzdır. Bunu görməzdən gəlmək də olmur”.

Qonşu skamyada oturmuş oğlanın sözü qəfildən Villini düşüncələrin cynağından qopartdı.

– Eh, kaş yenə də uşaq olaydım... Ancaq iynə vuranda canım ağriyaydı kaş...

Bəzən olur ki, fəzada ucuşan yüzlərlə sözün içindən ancaq birini, sənə lazımlı olanını, eşitmək istədiyini eşidirsən. İnsanın psixikası nə qəribədir. Fikri başqa yerdə olsa da, yenə də səsləri, sözləri eşidir və saf-çürük edir. O sözlərdən ancaq bəziləri səni özünə bənd edə bilir. “Eh, mən heç keçmişə də qayıtməq istəmirəm... – Villi skamyada oturmuş oğlana baxmadan öz-özünə şikayətləndi, – keçmiş, bu gün – mənimçün heç bir fərqi yoxdur. Sanki bu həyatda artıq bir dəfə yaşamışam. Hər şey o qədər bəsit və yeknəsəqdır ki, bütün baş verəcək işləri, deyiləcək sözləri, insanların davranışlarını, düşüncələrini belə qabaqcadan ehtimal etmək mümkündür.

Bilirəm, işdə nə baş verəcək, evdə nə olacaq, televizorda nə göstərirlər, hətta bazar günlərimə qədər nə edəcəyimi qabaq-cadan bilirəm... Bu rəngsizlik çox üzücüdür.

Yenə də yay qurtardı, payız gəldi. Ömrümdən bir yay da azaldı. Qarşidan qış gəlir... Həyat işıq sürəti ilə axıb gedir. Bu arada necə sürətlə yaşlandığını, uşaqların necə tez böyüdü-yünü belə görməyə imkanın olmur”.

Payız öz soyuq nəfəsi,sovurub ətrafa səpələdiyi çarəsiz yarpaqlarla sanki Villiyə deyirdi: “Bu yeknəsəqlik, həyatın puçluğu və öz tənhalığını barışsan, bir o qədər də aram olarsan, rahatlaşarsan...”

“Adam tənhalığa və yeknəsəqliyə adət edir. O qədər adət edirik ki, bütün bunları rahatlıq bilirik, elə bilirik, normal həyat elə bu cür olmalıdır. Hətta bunları məhv edə biləcək dəyişikliklərdən qorxur, adətimizi pozacaq insanlardan uzaq dururuq. Çünkü qorxuruq ki, artıq bizimlə bütünləşmiş tənhalığımızı itirərik...”

Dallasda tez-tez vəzlərinə qulaq asdığım müqəddəs ata deyərdi ki, öləndən sonra müqəddəs aləmdə hər şey yaxşı olacaq... Ehh, öləndən sonra... Müqəddəs aləmdə... Əgər yaşadığım işıqlı həyatda hər şey yaxşı deyilsə, öləndən sonra qara torpaq altında hər şey necə yaxşı ola bilər ki?! Deyəsən, Holbaxın sözüdür, deyir, gələcək axırət əzablarının qorxusu insanlara indiki real həyatda xoşbəxt olmaq haqda düşünməyə yalnız mane olur. Axırəti o qədər düşünürük ki, dünyamızı tamam unuduruq. Öləndən sonrakı səadəti o qədər xəyal edirik ki, dünyada xoşbəxt olmaq yadımızdan çıxır”.

Bütün bunlar Villinin gündəlik düşüncələri idi. Həmisi
şə olduğu kimi bu dəfə də o, bir yerə vara bilməyib cavabsız
suallarla yerindən qalxdı. Günü çox darıxdırıcı keçmişdi. Bu
gün həmişəkindən daha çox sıxlırdı. Qəlbi narahat idi, san-
ki ona doğma olan birini itirmişdi. Ona elə gəlirdi ki, indicə
çox pis bir xəbər eşidəcək. Bu hiss səhər açılandan onu tərk
etməmişdi. Artıq gün sona yaxınlaşındı. İndiyə kimi pis bir
xəbər eşitməməsi Villini bir az rahatlatdı. Saatına baxdı. Bu
dəfə bir az çox yubandığını düşünüb könülsüz parkın yaxın-
lığında olan avtobus dayanacağına doğru hərəkət etdi. Artıq
hava qaralırdı. Beş dəqiqədən sonra ifadəsiz nəzərləri avto-
busun pəncərəsindən bir-birini əvəz edən tanış mənzərələrə
zillənmişdi.

Baş-ayaq ailə

Ailə həyatında ən başlıca amil səbirdir. Məhəbbət çox davam edə bilmir.

Anton Pavloviç Çexov

Bir saatdan sonra Villi qırmızı boyalı rənglənmiş alçaq taxta hasarlı həyəti olan evin qarşısında dayandı. Hasar boyunca əkilmiş dekorativ güllərə hələ payızın soyuq nəfəsi toxunmamışdı. Gül kollarının ətrafi xüsusi rəngli daşlarla dövrələnmişdi, diblərinin yenicə bellənmiş olması da onlara olan xüsusi qayğıdan xəbər verirdi. Qarşidakı geniş verandanın ortasında yemək stolu qoyulmuşdu. Stolun üstündə içilmiş çay fincanları, çaydan və şirniyyat qabı ev sahiblərinin elə bir az əvvəl stol arxasında olduqlarını deyirdi. Fincanlardan birinin üzərinə “Ata, biz səni sevirik” sözləri yazılmışdı. Bunu Villiyə ad gündündə almışdilar. Belə hədiyyələr adətən ad günlərində verilirdi, ən azından, Villinin ailəsində belə idi.

Villi evin tikilməsində özü birbaşa iştirak etmişdi. Hər dəfə evə daxil olanda onun tikintisində çəkdiyi zəhmətlər gözünün qarşısına gəlirdi. Bir xeyli pul xərcləmişdi, hələ də banka olan kreditlərini ödəyib qurtarmamışdı.

Qapının zəngini vurduqdan sonra Villi bir müddət gözləməli oldu. Artıq buna adət etmişdi. Ona görə də zəngi bir dəfə vurub sakitcə gözləməyə başladı. Açırı olmasına baxmayaraq, Villi həmişə qapını açmalarını gözləyərdi. Villigildə həmişə qapını kimin açacağı üstündə mübahisə gedirdi. Bu dəfə qapını on iki yaşlı qızı Ketlin açdı. “Hə, bu gün, deyəsən, Ketlinin növbəsidir, – Villi içəri daxil oldu, – bir şeyi başa düşə bilmirəm, əgər qapını növbə ilə açırlarsa, nəyə görə həmişə yubanırlar?” – ürəyindən keçirdi.

Ketlin uzun, düz sarı saçlı, ana nənəsi kimi burnunun üzərində azca çili olan, ağbəniz, qonur gözlü, sakit təbiətli bir qız idi. Atası ilə salamlaşdıqdan sonra tez öz otağına qayıtdı. Rəfiqəsi telefonda gözləyirdi. Qızlar Milad bayramında nə geyinəcəklərini, şənliyin necə keçəcəyini və digər təfərrüatları müzakirə edir, heç cür sahollaşa bilmirdilər. Milada hələ çox qalmışdı, amma bu mövzuların həyatın ən önəmli parçasına çevrildiyi yaşda olan qızların müzakirələri indidən başlamışdı.

Qapını Villi özü bağladı. Dəhlizdə onu həmişəki kimi ağ-qara xallı pişiyi qarşılıdı. Ayaqlarının arasından keçərək şalvarına sürtünməyə başladı. Bununla Villiyə “xoş gəlmisin” deyirdi. Villinin oğlu, səkkiz yaşlı Kevin isə kompüter masasının arxasında oturaraq həmişəki kimi sevimli oyununu oynayırırdı. Kevin oyuna qərq olanda sanki ətraf aləmdən təcrid olunurdu. Atasının gəlişini hiss edib-ettədiyini də bilmək olmurdu. Oyun zamanı keçirdiyi həyəcan və gərginliyi uşağın üzündən, dodaqlarının səyriməsindən anlamaq olardı.

Xanımı Sara həmişəki kimi televizor qarşısında əyləşərək öz sevimli serialı olan “Ehtirasın anatomiyası”nı izləyirdi. Bu serial tibb sahəsində çalışan insanların gərgin və stresli iş fəaliyyətindən danışındı. Qonşuluqda yaşayan rəfiqəsi də onlarda idi.

Sara bir gözü televizorda rəfiqəsi ilə serialı müzakirə edirdi:

– Həqiqətən də, tibb sahəsində işləyən insanların işləri çox çətindir.

– Elə ona görədir ki, onların işi zərərli peşəlardan hesab edilir, – zərərli işlər barədə elə də də anlayışı olmayan rəfiqəsi onun sözünü təsdiqlədi.

Sara dilləndi:

– Həmişə onları görəndə ürəyim ağrıyır. Mən əvvəllər tibb işçilərinə heç belə yanaşmazdım. Bu serialdan sonra onlar barədə fikrim tamamilə dəyişdi. Biz insanlara kənardan qiymət veririk. Həyatlarına daxil olduqda isə görürük ki, hər şey elə də asan deyilmiş. Düzü, adam məəttəl qalır.

– Hə, keçən dəfə oğlum Conun peyvəndi ilə bağlı məktəb həkiminin yanına getmişdim. Dedim, bu qədər uşaqlarımızın qayğısını çəkirlər, heç olmasa, bir piroq bişirim aparırmı. Bunu görəndə o qədər şad oldu ki, təsəvvür eləməzsən...

“İnsan bəzən məsələlərə içdən deyil, kənardan baxır. Bəzən güzgüyü özümüzü görmək üçün baxırıq. Bəzənsə bir əşya kimi nəzər salırıq. Bu zaman özümüzü görmək əvəzinə, güzgünen ölçüsünü, formasını, üstündəki cızıqları, ləkələri görürük. Çox vaxt eşitdiyimiz mənalı, həyat dolu sözlərə, iibrətli hadisələrə özümüzü görmək, öz həyatımıza

tətbiq etmək üçün nəzər salmırıq. Sözün mənasına deyil, özünə baxırıq. Buna görə də eşitdiklərimiz və gördüklərimiz qəlbimizə işləmir.

Bəzən özümüzü oyundan kənardə təsəvvür etdiyimizə görə hakimin etdiyi xəbərdarlığın, göstərişlərin bizə deyil, başqalarına aid olduğunu düşünür, bizə pas verilərək ötürülmüş fürsətləri boş qapıya vurmaq əvəzinə, laqeyd halda topun oyundan çıxmasını seyr edirik. Biz qüsursuzuq, digərləri nöqsanlıdır; bizdə səhv yoxdur, hamı müqəssirdir; biz yaxşıyıq, başqları isə pisdir...” – Saranın rəfiqəsi ilə söhbətini dinləyən Villi birdən-birə niyə bu cür düşündüyünü özü də anlamadı.

Sara sarışın, bəstəboy, uzunsov sıfətli, arıq qadın idi. Qısa kəsilmiş saçlarını ortadan yanlara darayardı. Astagəl, sakit təbiətli, ətraf hadisələrə qarşı biganə kimi görünən, hissələrini bürüzə verməyən insan idi. Saranı əsəbiləşdirərək özündən çıxartmaq elə də asan deyildi. O, zahirən nə qədər soyuqqanlı, hissiyyatsız görsənsə də, qəlbində belə deyildi. Hər şeyi daxilində təhlil edər, narahatlıqlarını ətrafdakılara bildirməzdi. Donuq üz ifadəsi insanlarda ona qarşı bir az etimadsızlıq yaradırdı. Bütün bu xüsusiyyətlərinə görə onun elə də çox rəfiqəsi yox idi. Ancaq bu, Saranın tənhalığa meylli olması demək deyildi.

Villi qonaq otağına daxil oldu. Qadınların əyləşdiyi divanın arxa tərəfinə keçdi. Bununla işdən gəldiyini hiss etdirdi.

Saranın sevimli serialı Villinin heç xoşuna gəlmirdi. Heç vaxt izləmədiyinə baxmayaraq, tibb işçiləri barəsində çəkilmiş və çoxlarının xoşuna gələn bu seriala qarşı Villidə qı-

cıq yaranmışdı. Sanki aralarındaki soyuqluğun bir təqsirkarı elə bu serial idi.

Bir həftə idi ki, küsülü idilər. Aralarında baş vermiş sonuncu söz-söhbətdən sonra Sara onu danışdırırdı. Bu gün də Saranın soyuq davranışlığını görüb heç nə demədən özü üçün ayırdığı kiçik otağına keçdi.

Evin tikintisi zamanı Villinin arzuladığı ilk şey özünə aid bir otağın olması idi. Onun bu vaxta qədər heç vaxt öz otağı olmamışdı. İllər öncə itirdiyi rahatlığı burada tapacağını düşünürdü. Ancaq sonradan anladı ki, evdə yaşanan sıixin tilardan, öz daxili gərginliyindən heç bir divarın arxasında gizlənə bilməz.

Villi kresloda əyləşdi. Yalnız indi nə qədər yorulduğunu anladı. Villi Saranın bu soyuqluğuna biganə qala bilmirdi.

“Ağır iş gündündən sonra evə gəlirsən, yeməyini yeyib, bir kənardə əyləşirsən, uşaqlar ətrafda oynayır, xanımın həmişəki işlərlə məşğuldur... Bu, kimisi üçün dincəlməkdir, xoşbəxtlikdir... kimisi üçün isə tənhalıqdır, tənhalıq”, – Villi düşündü.

Evin bütün maddi yükünü öz çiyinlərində daşmasına baxmayaraq, ailədə ona o qədər də dəyər vermirdilər. Daha çox mövzu ödənişlər olanda Villi yada düşürdü. Uşaqlar hər şeyi Saradan soruşar, yalnız onunla məsləhətləşərdilər. Ketlin və Kevin nənə və babalarına, hətta xalalarının yoldaşlarına belə, atalarından daha çox qulaq asardılar. Villi səhər işə gedib, axşam evə gələn bir gəlir mənbəyi idi. Qəlblərində onu çox istəsələr də, bir böyük, ailə başçısı gözü ilə baxmırlılar. Ketlin öz rəfiqələrinə atasını təqdim etməkdən çəkinərdi.

Kevinin dostları şişirdərək atalarının müxtəlif məharətlərin-dən, qeyri-adi qabiliyyətlərindən bəhs edəndə, o ya böyük xalasının ikinci ərindən danışardı, ya da ki, ana babasından. Kevin atasında tərifəlayiq bir şey görmürdü. Kiməsə gözəl ad günü hədiyyəsi aldığı zaman Villi bir neçə günlük gündəmə gələr, sevilər, diqqət və qayğı görərdi. Lakin evdəkilərin bu məhəbbət nümayişləri çox süni alınar və aldıqları hədiyyə müqabilində bir minnətdarlıq olduğu çox asanlıqla anlaşılırdı. Villinin öz ad günləri isə çox cansızıcı keçərdi. Qohumlar belə onun ad günlərini, bayramlarını elə bil özlərinə borc bildikləri üçün təbrik edərdilər. Sanki Villi ailənin bütün çatınlıklarının, sıxıntılarının səbəbkərə idi. Bəlkə, həqiqətən də, elə idi. Çünkü bütün problemlər məhz onun boynunda qalardı, uşaqların dərsə davamiyyətsizliyi, evdə məişət əşyalarının xarab olması... Hətta kimsə xəstələnəndə belə bu, onun ucbatından olurdu. Ailənin maddi sıxıntılarında, əlbəttə ki, Villi müqəssir idi. Qonşular da onun doğmaları arasında olan zavallı mövqeyini anlamışdır. Villi ilə etinasız davranışındılar. Qohumlar və ailə dostları Villigilin ailəsini qonaqlıqlara adətən dəvət etmirdilər. Dəvət etsələr də, Saradan ərinin gəlməməsini xahiş edərdilər.

“Sara, uşaqları da götür, Tedin ad gününə bizə gəlin”.

“Bəs Villi? Ona deməyim?”

“Nə bilim, Sara, özün bilərsən. İstəyirsən, ona da təklif et... Digər tərəfdən, onsuz da, sənin ərin məclisləri xoşlamır. Xətrinə dəyməsin, ancaq o gəlsə, öz ağır aurası ilə məclisi korlayacaq. Nə bilim, yenə də özün bilərsən, ancaq onsuz gəlsən, məncə, daha yaxşı olar”.

Qəribə burası idi ki, mövcud vəziyyət Villini əsla narahat etmirdi. Hər halda, bunu heç vaxt bürüzə verməmişdi. Arabir Villi qış yuxusundan oyanmış ayılar kimi başını qaldırıar, ətrafında baş verənlərə məzlum-məzlum baxar, evdəkilərin halına təəssüf edərdi. Ətrafdakılar onun vəziyyətini acına-caqlı hesab etsələr də, Villi digərlərinin halının daha ağır olduğunu düşünərdi.

Villi bəzən vəziyyəti düzəltmək üçün, bəlkə də, tənhalı-ğın vahiməsindən Saranı möhkəm-möhkəm qucaqlayardı. Əvvəllər aralarında olmuş, hazırda çox möhtac olduğu o istiliyi, doğmalilığı təkrar duyacaqına ümid edərdi. Ancaq ətir iyinə qarışmış siqaret qoxusundan və soyuqluqdan başqa heç nə hiss etməzdi. Bu zaman qolları yanına düşər, peşman olardı. Saranın: "Villi, nə olub, özünü bir az qəribə apardın?" – sözünə zorla: "heç nə, elə-belə, mənasız melanxoliyadır", – deyə cavab verərdi. Belə hallarda çarəsizcəsinə özü və ailəsi arasında yaranan və getdikcə də dərinləşən uçuruma zillənib durardı. O, özünü mövcud vəziyyət qarşısında aciz bilirdi. Bu süst və nəticəsiz cəhdlərdən sonra yenə də əvvəlki "qış yuxusu"na qərq olardı. Bu minvalla özünü real vəziyyətin çıxılmazlığından qoruyardı. "Qış yuxusu"ndan oyanma cəhd-ləri əvvəllər tez-tez olurdusa, son illərdə, demək olar ki, heç baş verməmişdi.

Vəziyyətin bu yerə gəlib çatmasına bir az Villinin öz xasiyyəti, bir az da Saranın qohumları səbəb olmuşdu. Onların ailəsinə hamı müdaxilə edir, kənardan məsləhət verirdi. Saranın anası, atası, bacıları, xalaları, bacılarının yoldaşları belə, söz haqqına sahib idilər. Hətta böyük bacısının birin-

ci əri belə, Saranı görəndə ona ailəni qorumaq və gözəl atmosfer yaratmaq üçün yollar göstərirdi. Sara da heç kəsin xətrinə dəymir, hamını dinləyirdi. Hamiya dəyər verirdi, bircə Villidən başqa. O, ailədə öz qəlbinin çağırışı ilə deyil, beyninə yeridilmiş müxtəlif zidd fikirlər əsasında hərəkət edirdi. Sara bəzən Villinin halına acıyrı, ancaq mövcud ab-havanın təsirindən çıxa bilmirdi. Heç vaxt Villinin belə bədbin, qapalı bir insana çevrilməsini istəməmişdi. Ancaq sonradan o da ümumi təsir qarşısında təslim olmuşdu.

Villini yenicə tanıyanlar onun zahiri görünüşünə baxıb ehtiyat edər, bir qədər mülayim münasibət qurardılar. Lakin bu, çox davam etməzdi. Çox keçməmiş nədənsə hamı ona qarşı daha cürətli olardı. Bu rəftar yırtıcı heyvanların özlərindən böyük, lakin qorxaq olan heyvanlara yaxınlaşmalarına bənzəyirdi.

Villi özünə olan bu münasibəti düzgün hesab etməzdi. O nə yırtıcı, nə də şikar olmaq istəyirdi. Digər tərəfdən, özünü anlatmaq və digərlərini anlamaq üçün də bir şey etməzdi. Sadəcə öz-özünə düşünərdi: "Nəyə görə sənə qətiyyən dəyər verməyən insanların yanında olasan? Tənha qalmaq qul həyatından, məhəbbət dilənməklə yaşamaqdan daha yaxşıdır... İçində tənhalıq, soyuqluq. Cölündə isə sənə biganə olan, vəfəsiz, xəyanətkar bir aləm. İndi özün seç, sənə harada daha rahatdır? Heç yerdə... Bax bu zaman, doğrudan da, özünə yer tapa bilmirsən..."

**Yenə səhər açıldı,
yenə hər şey təkrarlanır**

Duyğularımız bizi canlı saxlayır.

Villi bu dəfə adətinin əksinə olaraq, evdən gec çıxmışdı. Dünən adı bir gün olmasına baxmayaraq, özünü bərk yorğun hiss edirdi. Zehnində olan qarışq düşüncələr onu əldən salmışdı. Bu hiss ona məşq etdiyi illərdən tanış idi. Ağır məşqlərdən sonra bütün bədəni yük maşınının altında qalmış kimi ağrıyırdı. Yəqin, elə ona görə də bu gün yuxudan gec oyanmışdı. Səhər yeməyi yemədən, bir stəkan südü başına çəkib evdən tələsik çıxdı.

Özünü dayanacağa güclə yetirmişdi ki, avtobus da gəldi. Villi məmənun halda cəld avtobusa atladı. Bir az məcburi qaçış və avtobusa yetişməsi onda xoş hisslər oyatmışdı. Qətiyyətli bədən hərəkətləri insanda inam və pozitivlik yaradırmış. İstayırsənsə, şücaətli olasan, şücaətli insanların yerisini get, baxışını bax, hərəkətlərini et! Sevincli olmaq üçün də həmçinin.

Villi avtobusdakı təkadamlıq boş oturacaqlardan birində əyləşdi. O, hər zaman tək oturmağın daha rahat olduğunu düşünərdi.

Avtobus həmişəki marşrutu ilə irəlilədikcə Villi hər gün etinasız halda ötüb keçdiyi evləri, körpüləri, parkları, restoranları seyr edir, zehnində bu yerlərlə bağlı köhnə xatırələri canlanırdı.

“Bax bu restorana ilk dəfə Sara ilə gəlmışəm. Ketlin onda hələ körpə idi... Bu dayanacaqda isə əvvəlkı iş yerimə gedən zaman gözləyərdim... Bu dükandan Saraya həmişə şirniyyat alardım. O vaxtlar hələ təzə evlənmişdik ... Həə, çoxdandır ki, o şirnilərdən almıräm. Dükəni görməsəydim, Saranın ən çox sevdiyi şirnilər heç yadına da düşməzdı...”

Uzaqdan hündür bir hotel binası görsənirdi. O bina Villiyə çox tanış idi. Bir zamanlar Sara ilə hər bazar o hotelin yanındakı parka piknikə gedərdilər. Bir anlıq ona elə gəldi ki, bütün bunları o yox, bir başqası yaşayıb.

Çağırılmamış qonaq

Nikah xoşbəxt olmayı bacaranların xoşbəxtliyinə mane olmur. Digərlərinə isə şikayətlənmək üçün bir bəhanə verir.

Jan Rostan

Villi sadə bir amerikan ailəsində dünyaya gəlmışdı. Anası Helen bir az sərt təbiətli qadın idi. Hər şeyə görə oğlunu günahlandırırdı, elə hey danlayardı.

“Kütbeyinin birisən! Sənə söz çatmir, nə qədər başa salıramsa, yenə də özünü apara bilmirsən!” – bu sözləri tez-tez eşidən Villi nəyi anlamadığını, özünü məhz necə aparmağın doğru olduğunu, təqsirinin nədə olduğunu başa düşmürdü. Bəzən o, anasının dediyi bütün işləri görsə belə, yenə də danlanırdı. Əvvəllər anasının sözlərinə görə çox narahat olar, gecələr yatağında səssizcə ağlayardı. Zamanla Villinin danlaqlara münasibəti dəyişdi, daha əvvəlki kimi narahat olmurdı. Hər şey onun üçün adiləşmişdi. Helenə elə gəlirdi ki, övladı əqli cəhətdən geri qalır, çoxlu yersiz suallar verir, özünü idarə edə bilmir, bəzən çox gülür, bəzən isə çox qaradınməzdır. Onun etdiyi hər şey gənc ananı qıcıqlandırırırdı.

– Ernest Heminquey... O, kimdir? – Villi televizorda gedən verilişdə adı eşidəndə təəccübələ soruşdu.

Helen özünü eşitməzliyə vurdu.

– Ana, səninləyəm, deyirəm, o, kimdir?

– Kimi deyirsən?

– Ernest Heminqueyi deyirəm.

– Heminqueyi də tanımirsan? Bu ki dünya şöhrətli bir yazıçıdır. Sənin tayların Şekspiri əzbər bilirlər, sən isə dahi yazıçının adını da eşitməmişən.

– Birinci dəfədir ki, bu adı eşidirəm. O intihar edib?

Nəyə görə belə edib? – Villi soruşdu. Anasının bu suallardan necə gərginləşdiyini, qaşlarının hər dəfə bir az da çatıldığını görmürdü. Villi bir ananın öz övladının suallarından narahat ola biləcəyini hələ anlamırıldı.

– Bəsdir də... Sus! Bəsdir, – suallardan cana gələn Helen qəfildən bağırıldı. Villi o dəqiqə susdu. Uşaq vaxtı Villi anasının ona qarşı olan qəzəbinin əsl səbəbini anlamırdı. Əvvəlcə düşünürdü ki, yəqin, bütün analar belədirlər. Ancaq getdikcə bütün anaların bu cür olmadığını gördü. İndi də anlamadığı başqa bir məqam vardi. Nəyə görə əksər analar öz övladlarına qarşı mehriban və anlayışlı olduqları halda, onun anası bu qədər kobud və hirslidir? Yəqin ki, anası onun qüsursuz, gözəl tərbiyəli, savadlı biri olması üçün bu qədər çalışır. Yəqin, buna görə ondan hər işi ən mükəmməl şəkildə görməsini tələb edir. Villi bir müddət buna, həqiqətən də, inanırdı və anasının istəklərini yerinə yetirmək üçün əlindən gələni edirdi. Lakin zamanla bunun belə olmadığını anladı. Hətta bir dəfə öz qulaqları ilə

də eşitdi. Atası Brendonla növbəti qalmaqal zamanı Helen Villinin onlar üçün gözlənilməz övlad olduğunu etiraf etmişdi.

Helenlə Brendon görüşməyə başlayanda çox gənc idilər. Bir müddət sonra Helen hamilə qaldı. Gənc qız özünü buna qətiyyən hazır hiss etmir, uşaqtan azad olmaq istəyirdi. Brendon təbiətcə özünü çətinliyə vermək istəməyən biri olsa da, çox sevdiyi qızı itirmək istəmədi, uşağı dünyaya gətirərsə, onu tək buraxmayacağını dedi. Həm də qorxurdu ki, uşağı tələf etmək onlara bədbəxtlik gətirər. Məsələdən xəbər tutan Helenin ailəsi də bu məsələdə Brendonla razı idi. Helen könülsüz də olsa, uşağı saxlamalı oldu. Bir müddət sonra aralarındaki münasibəti rəsmiləşdiridlər. Həmin andan hər şey dəyişdi, aralarındaki bağlılıq get-gedə azalmağa başladı. Brendonun Helenlə əvvəlki xoş münasibəti düzəltmək cəhdləri heç bir nəticə vermirdi. Məcburi hamiləlik Heleni hər şeyə və hər kəsə, ən çox da Brendona qarşı həssas etmişdi. Saysız-hesabsız qüsurlarını indiyədək görmədiyinə təəccüb edirdi.

“Heç süfrə arxasında oturmaq qabiliyyətin yoxdur”.

“Çox bərkdən danışırsan, Brendon. Axı bilirsən ki, bəsim səs götürmür!”

“Özündən yaman razısan, heç kəsi bəyənmirsən, mənə qarşı kobudsan, diqqətsizsən”.

Bu münaqişələrin fonunda Helenə elə gəlirdi ki, Brendonun başı çox uzunsovudur. Uzun çənəsinin altında boynu tamamilə görsənmir. Əvvəl enlikürək hesab etdiyi oğlan indi tamam cilizlaşmışdı.

Əslində isə, Brendona, doğrudan da, enlikürək demək olardı. Həm başı normal idi, həm də boynu. Çənəsi də çox uzun deyildi. Sadəcə olaraq Helenin hissələri dəyişmişdi. İndi özünü Brendon ilə evliliyə məcbur edilmiş kimi hiss edirdi. Və bu məcburiyyətin əsas səbəbkarı da bətnindəki uşaq idi. Onun dünyaya gəlişi yaxınlaşdıqca Helenin bu düşüncəsi də möhkəmlənirdi. Hətta tibb bacısı körpəni ona verəndə oğlunu görmək üçün tələsməmişdi. Helendən fərqli olaraq, Brendon yeni doğulmuş körpənin aralarındakı buzları əridəcəyini gözləyirdi. O, baş verənlərdə uşağı günahlandırmırıldı. Axı yeni doğulmuş körpənin nə günahı ola bilərdi ki?! Əgər günahkar var idisə, Helen və Brendon idi. Çünkü uşaq hansı ailədə dünyaya gələcəyini özü seçmədiyi halda, valideynlər davranışlarında seçim haqqına malikdirlər. Helen özü də bütün bunları anlayır, lakin özü ilə bacara bilmirdi. Qəlbində yiğilmiş bütün qəzəbi, kini, acını üstünə boşalda biləcəyi bir nəfər axtarırdı. Brendon bütün günü işdə olduğundan bunun üçün Villidən gözəl namizəd yox idi. Əlbəttə, ara-sıra Brendona da pay düşürdü. Helendən fərqli olaraq, o, hissələrini gizlədər, çox vaxt fikirli gəzərdi. Əslində, Bendon da olanları elə də rəhatlıqla qəbul etməmişdi. Lakin qəlbində hər nə qədər qarşılıq hissələr keçirsə də, olanlarda uşağı ittiham etməyin düzgün olmadığını bilirdi.

Brendonun davranışçı Heleni sakitləşdirmək əvəzinə, daha da qıcıqlandırırırdı. O, həyatın bu sınağından keçə bilməmişdi. Bəli, Villi onun həyatının sınağı idi. Helen ona taleyin hədiyyəsi kimi deyil, məhz bu cür baxırdı: keçə bilmədiyi

bir sınaq, həyatını məhv edən, onu istəmədiyi bir işə məcbur edən bir səbəb.

İnsan çox qəribədir. Könüllü olaraq görəcəyi bir işə məcbur edilərsə, onu görməkdən imtina edər. Bəlkə, belə bir gözlənilməz hadisə ilə qarşılaşmasaydilar da, evlənəcəkdilər. Hətta xoşbəxt belə olacaqdılar. Adətən olduğu kimi, məsuliyyət qapını kəsdirən anda səadət bacadan çıxıb getdi. Evliliklərinin bu cür məcburiyyət üzündən olması bir-birilərinə olan xoş hissələrinə təsir etdi. Ən çox da Helenə könüllü olaraq qəbul etmək istəmədiyi yükün altına girmək ağır gəlmişdi. İnsan mənfiyə kökləndiyi zaman qəlbində olan bütün gözlə hissələri susdurur. Ətrafda ancaq mənfi cizgilər görməyə başlayır. Bu hissələrin təsiri ilə yanlış bir qərar verir və hər şey əlindən çıxana qədər bu qərar əsasında hərəkət etməyə başlayır. Onun bu vəziyyəti oyundan əl çəkə bilməyən qumarbazın işinə bənzəyir. Həyat adlı qumar oyununa sevdiklərini, istəklərini, hissələrini qoyur və uduzur. Bütün bunlar azmış kimi, sonunda da canını qoyur.

Helen və Brendon həyatda pis hesab etdikləri bir çox hadisələrin, əslində, xeyir daşıdığını görə bilmirdilər. Fayda və xeyir meyarının onların bəyənməsi ilə deyil, işlərin baş verməsi ilə ölçüldüyündən xəbərsiz idilər. Əgər bir hadisə qəfildən, insan iradəsindən kənar baş verirsə, deməli, faydalıdır. Həkim də çox vaxt xəstəni müalicə etmək üçün ona acı dərmanlar vermək, ağırlı iynələr vurmaq məcburiyyətində qalır. Hadisələrin həqiqət tapması istəklərimizdən deyil, o hadisənin bizim üçün nə qədər faydalı, məsləhətli olmasına asılıdır. Qarşılaştığımız çətinlikləri və acı hadisələri

müdrik bir həkimin xəstəyə yazdığı reseptlər kimi qəbul etsək, həyatımız dəyişər. Villi Helen və Brendon ailəsi üçün bəla olaraq gəlməmişdi. Kim bilir, bəlkə də, o olmasayıd, Helen həyatını məhv edəcək biri ilə ailə quracaq, Brendon da başqa ştata gedərək daha pis bir şəraitdə yaşayacaqdı. Helen və Brendon bir-biriinə çox uyğun idilər, Villi isə onları birləşdirərək gözəl ailə olmaları üçün taleyin göndərdiyi bir hədiyyə idi. Ancaq bunu nə Helen, nə də Brendon başa düşə bildi. Ən çox da Helen üçün Villi sadəcə həyatın bəsləsi və “çağırlılmamış bir qonaq” idi.

**Həmişə çıkış yolu var,
ən çıxılmaz yerlərdən belə**

“Artıq hər şey bitdi” – tükənmiş insanların dilə gətirdiyi son sözlər.

Hər şeyə rəğmən, Villi valideynlərini çox istəyirdi. Onlar birlikdə idilər, bir ailə idilər – önəmli olan da bu idi.

“O qədər uşaq var ki, valideynləri ayrılib, aylarla görüşmürlər. Mənimsə ata-anam mənimlədirlər. Ola bilsin ki, araslarında narazılıqlar var. Olsun! Ancaq yenə də mənimlədirlər. Mən olmasaydım, bəlkə də, çoxdan ayrılmışdilar. Əgərindiyə kimi ayrılmayıblarsa, deməli, məni çox istəyirlər”, – Villi düşünərdi.

Hərdən anasını otağına çəkilib ağlayan görərdi. Səbəbini bilməzdi. Bir-iki dəfə yaxınlaşıb onu sakitləşdirmək istəsə də, anasının qəzəbli baxışları ilə qarşılaşmışdı. Ondan sonra bir daha belə hallarda ona yaxınlaşmağa cürat etmirdi. Bəlkə də, Helen çarəsizlikdən, övladına olan hisslərini büruzə verə bilmədiyindən, ümidsizlikdən ağlayırdı. Helen Villini sevirdi. Ancaq qəzəb və çarəsizlik hisslərini göstərməyə mane

olurdu. Amma gizli sevgidən nə fayda?! Bəlkə, buna heç sevgi də demək olmazdı. Hər bir halda, Helen övladına etdiklərindən qəlbinin dərinliklərində narahat olurdu.

Helenin yanında rahatlıq tapmayan Villi atası ilə olanda özünü daha xoşbəxt hiss edirdi. Brendon çalışırkı ki, sevgisini, nəvazişini oğlundan əsirgəməsin.

“Ona nə var ki? Bütün günü işdədir. Sənin əziyyətini çəkmir, ona görə də belə mehribandır”, – Helen evə yenicə girmiş Brendonun Villi ilə olan xoş rəftarına baxıb deyinərdi.

Brendon özünü eşitməzliyə vurub yeməyini də yemədən Villini boynuna mindirərək həyətə çıxardı. Qapını örtənə qədər Helenin səsi kəsilməzdi. Onlar qapiya yaxınlaşdıqca Helen də eşitsinlər deyə səsini qaldırırdı. Villi özünü Brendonun yanında daha güclü hiss edirdi. Bütün günü anası ilə yaşılmış gərginlik atasının yanında bir an içində yox olurdu. Helenin Brendon haqqında dediyi nalayıq sözləri eşitsə də, atasına qətiyyən deməzdi. O, bu sözlərə ürəkağrısı ilə qulaq asardı. Anasını qəzəbləndirməmək üçün o sözləri eşitməyə məcbur idi. Bəli, eşitməyə, çünki Villi o sözləri dinləmirdi. Belə anlarda fikri adətən başqa yerdə olardı.

Helen işə düzəlmişdi. Yeni iş mühiti onun fikrini müəyyən qədər yayındırırdı. Villi də məktəbin amerikan futbolu üzrə yiğma komandasında oynayırdı. Genetik olaraq gözəl fiziki göstəriciləri olan Villi tez bir zamanda nailiyyətlər əldə etməyə, məktəbdə uşaqlar arasında tanınmağa başlamışdı. Bütün bunlar öz ailəsində əzilən Villinin müəyyən qədər özünə güvənməsinə səbəb olmuşdu. Brendon isə təzəlikcə başqa şəhərdə yeni iş tapmışdı. Yol uzaq olduğundan ancaq

ayda bir-iki dəfə evinə gələ bilirdi. O deyirdi: “Bütün bunlar müvəqqəti çətinliklərdir, bir az vəziyyətim düzələn kimi sizi də öz yanına aparacağam”.

Deyəsən, doğrudan da, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gəlirmiş. Hər bir çıxılmaz şəraitin mütləq bir çıxış yolu da varmış. Brendon və Helenin ailəsində zamanla qismən sabitləşmiş münasibətlər də buna örnək idi. Atası üçün davranışsa da, ailədə yaranmış bu sakitliyə hamıdan çox Villi sevinirdi. Məktəbdə qiymətləri düzəlmüş, sinif yoldaşları və müəllimləri ilə münasibətləri belə qaydasına düşmüşdü. Bu dəyişikliklərin əsl səbəbini uşaq özü də bilmirdi. Ailədə müsbətə doğru yaranmış cüzi dəyişiklik Villinin gözündə çox əhəmiyyətli idi. Və zahirən xırda görünən bu hadisələr onun həyatında böyük əsər qoymuşdu.

Brendon daha bir uşaq istəyirdi.

“Bir övladımız da olsa, Villiyə yoldaş olardı. Həm Villi də uşaq deyil, artıq böyük oğlandır. Lazım gəlsə, qardaşına da baxa bilər”.

“Mən övlad istəmirəm, Villi mənə bəsdir. Bir də ki, haradan bilirsən, bu da oğlan olacaq?”

“Bizim nəsildə belədir. Əvvəl bir neçə oğlan gəlir, – Brendon gülərək cavab verdi, – qız olsa, adını sən qoyarsan, oğlan olsa, mən qoyaram, danışdıq?” – Brendon yarızarafat qaşlarını çatıb soruşdu.

Brendona elə gəlirdi ki, Helenlə birgə könül xoşluğu ilə yeni bir övlad sahibi olsalar, münasibətləri daha da düzələr. Evlilik müddətində o da, Helen də az səhv buraxmamışdılar. Brendon bu yeni uşağın özü ilə birgə ailələrinə səadət

gətirəcəyinə inanmaq istəyirdi. Düşünürdü ki, Helen də gözlənilməz qonaq olan Villiyə vermədiyi, verə bilmədiyi sevgini bu yeni doğulan körpəyə verəcək. Çünkü bu, istəyərək dünyaya gətirdikləri bir uşaq olacaq. Helen də özünü əsl ana kimi hiss edər, sonra da, nə bilmək olar, bəlkə, Villiyə qarşı da qəlbində həqiqi sevgi yaranar.

O evdə mənə yer yoxdur

Bəzən biz keçmişdə baş vermiş bir hadisəni qarabasma kimi görürük. Yalnız sonradan bu qarabasmanın həqiqət olduğunu anlayırıq.

Bir müddətdən sonra Helendə ürəkbulanma, halsızlıq başladı. Villiyə hamilə qaldığını da Helen bu əlamətlərlə bilmışdı. Brendonun sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Evdə olmadığı günlərdə tez-tez Helena zəng edir, onun halını soruşturdu. Artıq evə əlibəş gəlmirdi. Müxtəlif hədiyyələrlə Helenin könlünü oxşamağa çalışırdı.

“Necə olur, indi hər həftə gəlirsən, əvvəllər isə ayda bir dəfə gəlirdin?” – Helen Brendonu yuxarıdan-aşağı süzüb dedi.

“İndi işləri müvəqqəti olaraq başqlarına tapşırıb gəlirəm. Onsuz da, bir neçə saatlıq gəlmışəm, axşama geri qayıtmalıyam ki, səhər tezdən işdə ola bilim”.

Helenin də işləməsinə baxmayaraq, ailənin qazancı zəruri xərclərə güclə çatırdı. Brendon uşaq dünyaya gəldikdən sonra yeni, daha geniş evə köçəcəklərinə söz vermişdi.

Helen isə bilirdi ki, bu kiçik, ikiotaqlı evdə hələ çox qalmalı olacaqlar.

O gün Brendon evə dönəndə həmişəkindən daha sevincli idi. Helen bu günlərdə həkimə müayinəyə gedəcəkdi.

– Nə xəbər var, vəziyyətin necədir?

– Yanılmışq, nəsə soyuqdəymə olub, yəqin. Biz də elə bildik ki... – Helen başını buladı.

Brendon çox məyus olsa da, özünü ələ almağa çalışdı:

– Eybi yoxdur, dünyanın sonu deyil ki...

Brendon tez bir zamanda bu əhvalatı unutdu. Bu min-valla bir neçə il də ötdü. Villinin ailəsində bir dəyişiklik yox idi. Brendonla Helen hər nə qədər övlad istəsələr də, körpə iki aylığına çatar-çatmaz tələf olurdu. Həkimlər də səbəbini bilmirdilər. “Qəribə haldır, uşaqq iki ayına kimi normal inkişaf edir, sonra isə səbəbsiz inkişafdan qalır”, – bütün həkimlər eyni sözü deyirdilər.

Brendon Heleni şəhərin ən güclü mütəxəssislərinin yanına aparmışdı. Əvvəllər övlad istəməyən Helen artıq ikinci uşağın həsrətində idi. Bu, onun hər dəfə hamiləlik əlamətləri ilə həkim müayinəsinə getdiyi zaman keçirdiyi həyəcandan bəlli olurdu. İnsanlar əldə edilməsi çətin olan və ya mümkün olmayan şeylərin həsrətində daha çox olurlar. Bir şeyə nə qədər möhtac olduqlarını da yalnız onu əldən verdikdən sonra anlayırlar. Helen artıq yuxusunda belə körpə uşaqq göründü. O, doğulacaq körpənin qız olacağına əmin idi. Ancaq Brendona bu hissiyyatından danişmazdı, çünki onun oğlan istədiyini yaxşı bilirdi.

Bu Şəhərdə Kimsə Yoxdur

Bir gün Brendon işdən qayıdanda pilləkənlərlə qalxırdı. Əlində Helenlə Villiyə aldığı hədiyyələri tutmuşdu, sevincli idi. Evlərinə bir mərtəbə qalmış meydançada dayanıb nəfəsini dərən balaca bir qız pilləkənlərdə Brendonun əlindən tutdu. Qızın iri gözləri, yumru yanaqları vardi, uzun, buruq saçlarının bir halqası ayrılib tərli yanağına yapışmışdı. Bəyaz donu üzünün gözəlliyini daha da işıqlandırırdı.

Qız Brendonun barmağından yapışb ayağını birtəhər ataraq pillələri qalxmağa başladı. O, bütün balacalar kimi pilləkənləri çətinliklə qalxırdı. Yuxarı qalxdıqca ufuldamamağa, tövşüməyə başlamışdı. Əvvəlcə hər iki ayağını bir pilləyə qoyur, sonra isə sağ ayağını növbəti pilləyə qoyaraq qalxırdı. Beləcə birayaq-birayaq düz Brendonun evinin qapısına qədər qalxdı. Brendon uşağı ilk dəfə görməsinə baxmayaraq, içində ona qarşı qəribə bir doğmaliq hissi yarandı. Nəvazişli gözlərini uşaqtan ayıra bilmirdi. Uşaq öz topuş, ağ əlləri ilə Brendonun iki barmağını möhkəmcə tutmuşdu. Brendon onun əlinin yumşaqlığını, hərarətini hiss edirdi.

Qapiya çatanda Brendon bir dizi üstə çöküb qızçığazın iri qara gözlərinə baxdı. Bu gözlər onu ovsunlamışdı. Bir müddət dinməzcə baxdıqdan sonra soruşdu:

- Adın nədir sənin, balaca?
- Uşaq gülümsəyərək və bir az da təəccüblə:
- Mənim adım Teadır, – deyə cavab verdi, – mən Teayam, İlahinin töhfəsi.
- Sən nə gözəl, şirin balasan. Harada qalırsan? – Brendon soruşdu.
- Heç harada, mənim evim yoxdur.

Brendon bir az təəccübləndi.

– Kimin qızısan? – uşağın itdiyini düşünüb narahat olmağa başladı.

– Ata, sənə nə olub, məni tanımadın? Mənəm də, sənin qızın, – balaca Tea başını aşağı əyərək altdan-altdan küskün nəzərlərlə baxmağa başladı. Brendon bu sözlərdən tutuldu. “Həqiqətən də, balacalar düşünmədən danışırlar. Kimə gəldi, “ata” deyirlər”, – düşündü.

– Gəlirsən bizə, balaca?

– Yox, mən sizə gəlməyəcəyəm, – qızçıqaz dodaqlarını büzüb başını yellədi, – bu evdə sizin özünüzə yer azdır, mənimlə lap darışqal olar. Bir də ki, sən qız istəmirsən, oğlan istəyirsən, – dedi və məhəccərdən yapışib pilləkənlərlə düşməyə başladı.

Brendon heyrətdən donub qalmışdı. “Onu tək buraxmaq olmaz, görüm, hara getdi, kimdir bu qız”, – müxtəlif suallar zehnində sayrışırıldı. Lakin nə qədər cəhd etsə də, qalxıb uşağın dalınca gedə bilmədi, bütün bədəni sustalmışdı. Pilləkənə çöküb başını əlləri arasına aldı və bir müddət beləcə qaldı. Artıq uşağın ayaq səsləri də eşidilmirdi.

Brendon özünü evə güclə saldı. Bütün bədənini soyuq tər basmışdı. Xəstəlikdən yeni qalxmış adamlar kimi heysiz halda divanın kənarına çökdü. Helen narahat halda Brendona yaxınlaşdı. Əli ilə alnından tər damcılarını silib: “Nə olub... nə olub sənə, halın pisdir?” – dedi.

Brendon geniş açılmış gözlərini Helenin gözlərinin içində zilləyib soruşdu:

Bu Şəhərdə Kimsə Yoxdur

– Helen... sən abort eləmisən? Yadımdadır, əlamətləri görsənmişdi... sonra dedin ki, yanılımışıq... Mənə cavab ver, mənə düzünü de! – Brendonun gözləri dolmuşdu. Danışanda dili topuq vurur, dodaqları əsirdi.

– Brendon, bağışla məni, günahkaram... Bilirsən... Necə deyim sənə? O vaxtlar vəziyyətimiz pis idi... Hamilə qaldığımı biləndə sarsıldım. Özü də həkim ehtimal verdi ki, qız uşağıdır. Sən də oğlan istəyirdin... Gəlirimiz də az idi, evimiz də darısqal. Fikirləşdim ki, uşaq vaxtı deyil. Bu evdə bizim özümüzə yer azdır, körpə ilə lap çətin olacaq...

Brendon əlini üzünə qoyub hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Heç bir söz demədən qapını çırpıb getdi və bir müdət evə gəlmədi.

İstənməyən hədiyyə

Mən diqqət etmişəm ki, abortu dəstəkləyənlərin hamısı artıq dünyaya gəlmış insanlardır.

Ronald Reyqan

Helen bir neçə dəfə həkimə uşağı abort etmək üçün getsə də, son anda tərəddüd edərək geri qayıtmışdı. Lakin sonuncu dəfə o, çox qərarlı idi. Düşünürdü, nə qədər ki, uşaq balacdır, bir nöqtədir, canlı deyil, onu götürmək daha münasibdir. Ancaq Helen bətnində hələ bir nöqtə ölçüündə olan bu canlıya bu qısa vaxtda çox bağlanmışdı. Uşağı saxlayıb-saxlamayacağına hələ əmin olmayan ana gələcək körpəsinə artıq ad da qoymuşdu: Tea. Hiss edirdi ki, bətnindəki qız uşağıdır. Adını da ailələrinə xoşbəxtlik gətirməsi üçün belə qoymuşdu.

Helen Brendonun ailəni təmin etmək üçün çəkdiyi zəhmətləri, maddi vəziyyətlərinin heç cür düzəlmədiyini görürdü. Onu əlavə məsuliyyətlərlə daha da yüklemək istəmirdi. Göründü ki, Brendon son zamanlar əlavə zəhmətlərə qatlaşır, əvvəlkindən daha artıq işləyir, bununla belə, işdən qaçaraq onlara baş çəkmək üçün tez-tez evə gəlir. Hər dəfə evə gələn-

də əlavə məsrəflər edir. “Axı bu cür nə qədər davam edə bilər?” – Helen narahat olurdu. Villini düşünməyən Helen artıq onu da düşünməyə başlamışdı. Brendona olan münasibəti də tam düzəlməmişdi. Belə bir vəziyyətdə Helen daha bir uşaq sahibi olmağa hələ hazır deyildi. Bir vaxtlar Villiyə qarşı keçirdiyi nifrət və qəzəbin bu körpəyə qarşı da yarana biləcəyindən qorxurdu. Yüzlərlə belə qarmaşık fikir Helendən əl çəkmirdi. Bir tərəfdən körpəni saxlamaq istəyi, digər tərəfdən də keçirdiyi təşviş və qorxu onu çox gərgin vəziyyətə salmışdı.

Axır ki, Helen uşağı abort etmək qərarına gəldi. O, yol boyu körpəsi ilə danışındı:

“Tea, məni bağışla... Mən buna məcburam... Bu cür hamı üçün yaxşı olacaq, hamı üçün...”

“Hamı üçün... bəlkə də... Ancaq mənim üçün əsla”.

“Sən hələ çox balacasan, sən hələ doğulmamışan, sən hələ gözə görünməz bir nöqtəsən”.

“Düzdür, mən indi bir nöqtəyəm, bir yumağam. Ancaq, inan, bu nöqtə də eynilə sənin kimi yaşamaq istəyir”.

“Mən səni dünyaya gətirməyə tam hazır deyiləm. Mən bir dəfə səhv addım atmışam, bir daha eyni addımı atmaq istəmirəm. Mən hələ gəncəm. Yenidən ana olmaq üçün daha uyğun zamanı gözləməliyəm”.

“Sənin yenidən ana olmaq fürsətin var, ancaq mənim yenidən dünyaya gəlmək fürsətim olmayıacaq. Sənin yenidən övladın olacaq, ancaq o, mən olmayacağam, ana... Syuzen olacaq, Robert olacaq, Katrin olacaq... Ancaq Tea olmayıacaq, çünkü hamiya yaşamaq fürsəti yalnız bir dəfə verilir. Mən isə dünyaya gəlməmiş dünya ilə vidalaşıram...”

Axi, sən məni hələ yaxşı tanımirsan, tələsmə, bir az daha gözlə. Özümü sənə sevdirmək üçün mənə fürsət ver. Mənə həyat verdikdən sonra öldürmə! Axi, bu həyatı sən mənə verdin..."

"Tea, sonra çox gec ola bilər, – Heleni göz yaşları boğdu, – axı indi uşaq vaxtı deyil! Bizim özümüz çətinlik içində yaşıyırıq. Bu evdə bizim özümüzə yer azdır, körpə ilə lap dərisqal olacaq..."

"Mən heç kəsə mane olmaram, ana. İstəsən, bütün günüancaq bir küncdə oturaram. Az yeyərəm, az içərəm, təki siz korluq çəkməyəsiniz, təki sizə yük olmayım..."

Ana, bu müddətdə mən səni sevməyə başlamışam. Axi sən də məni sevirsən, mən bunu hiss edirəm, çox yaxşı hiss edirəm. Mən sənə sənin özündən də yaxınam. Hər yuxudan oyananda ilk eşitdiyim səs sənin ürəyinin döyüntüsüdür. Sənin bütün, bütün narahatlıqlarını hiss edirəm. Axi mən sənin daxilindəyəm, mən sənin bir parçanam, mən də hiss etməsəm, kim hiss edəcək? Mən qardaşım Villi üçün dari-xacağam, atam üçün də... Onları məndən, məni onlardan məhrum etmə, ana, sənə yalvarıram".

Helen heç bir söz deməyərək hələ doğulmamış canlının xəyalı səsini dinləyərək ağlayırdı. Ona verdiyi hər cava-ba görə daha da çox utanırdı. Artıq bilmirdi, nə desin, öz vəziyyətini necə izah etsin.

"Ana, məni yaşatsan, böyüyəndə sənə qulluq edəcəyəm. Atama, qardaşımı kömək olacağam. Məktəbdən gələndə səni öpəcəyəm, boynunu qucaqlayacağam. Sən də səhərlər saçımı darayarsan, hörərsən. Söz verirəm, heç vaxt səni incit-

məyəcəyəm, sözəbaxan qız olacağam. Sən xəstələnəndə sənə qulluq edəcəyəm. Sənin ad günlərini atam, qardaşım unutsa da, mən əsla unutmayacağam, onlara da xatırladacağam. Sənə hədiyyə alacağam, səni ən birinci mən təbrik edəcəyəm...

Ana, bilirsən, böyüyəndə mən həkim olacağam. Ancaq heç vaxt heç bir körpəni abort etməyəcəyəm. Çünkü bunun nə demək olduğunu yaxşı bilirom.

Ana, mənim də gözlərimin rəngi qara olacaq, eynən səninki kimi. Bir tək burnum atamın burnuna oxşayacaq. Dərim, saçım, əllərim yenə də sənə. Atama lap az oxşayacağam... Eşidirsən? – Tea istədiyini almaq üçün şirinlik edən uşaqlar kimi danışırkı, – ana, etmə bunu! Bəlkə, həkim üçün mən önəmsiz bir nöqtəyəm, axı sənin üçün elə ola bilmərəm. Sənin üçün mən Teayam, İlahinin töhfəsi. Sən məni belə çağırımsan... Mən dünyani görmək, sizi görmək istəyirəm. Axı bura qaranlıqdır, səni hər an hiss edirəm, amma görə bilmirəm. Mən səni görmək istəyirəm, məgər sən məni görmək istəmirsən? Niyə danışırısan, ana, niyə danışırısan. Susma, yalvarıram, ana, susma! Susma, məni qorxudurısan... Ana... Ana, öz fikrindən dönməyəcəksən, hə?”

Helen susmuşdu. Tea yenidən dilləndi: “Ana, nə olursa olsun, mən səni çox sevirəm, axı sən mənim anamsan. Qısa müddətlik də olsa, sən mənə həyat verdin”.

Helen əlləri ilə başını tutaraq yerə çökdü, qışqırmağa başladı. Növbədə öndə olan xanım bunu görən kimi: “Qadının halı, deyəsən, lap pisdir. Mən gözləyərəm, siz onu içəri aparın”, – dedi. Helen bilmədi, ona təşəkkür etsin, yoxsa qəzəblənsin. Tibb bacıları onu içəri apardılar.

Prosedur yüngül olduğundan Heleni elə həmin axşam evə buraxacaqdılar. Hələlik isə onu dincəlməsi üçün palataya yerləşdirildilər. Həkimin səsi sanki quyunun dibindən gəlirdi:

– Embrion əməliyyatdan qısa müddət əvvəl inkişafdan qalıb. Normal inkişaf edən embrionun anidən inkişafdan qalması çox nadir baş versə də, yenə də mümkün bir haldır. Siz də o istisnalardansınız.

– O dözmədi... mənim laqeydliyimə, rəhmsizliyimə... Mən onu tək buraxdım.

– Bağışlayın, anlamadım. Kim dözmədi? – həkim təəcüblə soruşdu.

– Tea... Tea dözmədi...

– Hə, aydınındır. Bir az gərginsiniz. Əsəb pozuntusu abort keçirmiş, xüsusən də ilk abortda bütün qadınlarda olur. Evə getdikdən sonra bir müddət ancaq dincəlin. Yoldaşınıza da deyin ki, sizə hər şeydən çox qayğı və diqqət lazımdır.

Helen evə qayıdana kimi Teanın son sözləri qulaqlarında cingildəyirdi: “Mən hər bir halda səni sevirəm”.

O, bu sözləri unutmağa çalışırdı, olanları, baş verənləri, onunla bağlı hər şeyi birdəfəlik unutmaq istəyirdi. Ancaq bilmirdi ki, bu xatirə böyük hərflərlə ömürlük yaddaşına həkk olunub və artıq sadəcə ölümlə silinəcək.

İnsanın hayatı nə zaman başlayır?

Biz öz uşaqlarımızı öldürürük, düşünürük ki, bundan sonra yaşamaq daha asan olacaq. Qan tökməklə asanlıq yaranmaz.

Brendon fikirləşirdi ki, tələf olan uşaqla onların səadəti də itirildi. Nədənsə Helenin növbəti hamiləlikləri hamısı iki ayı keçən kimi sonlanırdı. Sanki qapalı bir dairə yaranmışdı, hər şey başlandığı yerdə sona çatırdı. Həyat bəzən buraxdığımız səhvlərə görə belə bir qapalı dairəyə düşür. Hər nə qədər çalışsan da, qaldığın yerə qayıdır, eyni nöqtədən başlamağa məcbur olursan. Brendon həyatlarının yenidən qaydaya düşəcəyinə ümidi etmişdi. Hər şey yaxşılığı doğru gedirdi. Ancaq indi... İndi hər şey başladıqları yerə döndü. Çənbər qapandı. Brendon indiyədək Helenin kobudluqlarına, deyingənliyinə göz yummağa çalışırdı. Ancaq onun bu son hərəkətini nə unuda, nə də bağışlaya bilirdi. Helen son hərəkəti ilə Brendonun illərlə qəlbində yiğilmiş etirazları, qəzəbi üzə çıxartdı. Ailə bu vaxta qədər daha çox Brendonun səbri və güzəştü sayəsində ayaqda qalırdısa, indi artıq onu da heç bir şey düşündürmürdü. Özünü aldadılmış hiss

edirdi. İllər öncə daha böhranlı vəziyyətdə övladını qorumaqla bir ailənin təməlini qoymağı bacarmış Brendona bu dəfə münasibətlərin nisbətən yaxşı olduğu zamanda həmin ailəni qorumaq üçün heç bir fürsət verməmişdilər. Brendon nə qədər çalışsa da, Helenin etdiklərini anlamır, ona bərəət qazandıra bilmirdi. Həm də hər şeyin düzəlməyə doğru getdiyini zənn etdiyi vaxtda. Brendon bütün cəhdləri əbəs, Helenin xoş münasibətini ikiüzlülük kimi başa düşürdü.

Evə qayıtdıqdan sonra özünə qapanmış, qaraqabaq olmuşdu. Əvvəllər işləri, evdən kənardə baş verənlər haqqında həvəslə söhbət edirdi, indi ancaq nədənsə narazılıq etmək istəyəndə dili çözülürdü. Hər xırda məsələ belə onu qıcıqlandırırıldı. Helenin hərəkətindən sarsılan Brendon Villi ilə də münasibətlərini tənzimləyə bilmirdi. Oğlu ilə yad bir insan kimi davranır, bu gərginlikdə ortada qalmış Villinin atasının üzünü güldürmək cəhdləri boşça çıxırıdı.

Brendon evə çox gec-gec gəlirdi. Helenin üzünə baxmadan içəri keçər, Villi ilə bir az söhbət edər, sonra da gecəni orada keçirmədən geri qayıdardı. Özünü günahkar bilən Helen ilk əvvəl barışmaq üçün çalışsa da, sonradan Brendona qarşı əvvəlkindən daha kobud olmağa başladı. Brendonun laqeyd davranışı Helendə evliliyin ilk vaxtlarındakı qəzəb hissini yenidən oyatmışdı.

“Bəsdir də, nə qədər olar?! Bir qələtdir, elədim, dünya dağılmadı ki! Heç mənə də asan olmayıb, mən də vicdan əzabı çəkmişəm”.

“Aylarla evə gəlmir, bilmirsən, haradadır. Evə gələndə də ağızını bıçaq açmir...”

Helen Brendonun kinli və tərs adam olmadığını bilirdi; həmişəki kimi güzəştə gedəcəyinə arxayıñ olduğundan onun könlünüñ almaq üçün çox da çalışmadı. Brendonun aylarla evə gəlməməsinə çox əsəbiləşir, bu dəfə onun qəlbini daha çox qırğıñını anlaya bilmirdi. Brendonun inadkarlığı onu daha da hövsələdən çıxardırdı. Heç biri digərini anlamaq istəmirdi.

Hər ikisi bilirdi ki, bu cür davam edə bilməz. Bir ildən sonra boşanmaq üçün məhkəməyə müraciət etdilər.

Dünyaya gəlməmiş uşağı düşündükləri halda, yanlarında olan və onların qayğısına daha çox möhtac olan Villini düşünmürdülər. Ölən uşağa görə ağlayır, diri olan övladlarına etinasızlıq edirdilər. Bəzən itirdiklərimizə, əldə edə bilmədiklərimizə görə ağlayır, yanımızda olanların isə qədrini bilmirik.

Kilsə, yəni ayrılıq

Bəzən də xoşbəxtlik – dəlicəsinə darıxdığın insanı bircə an görə bilmək fürsətidir.

Villi atası üçün çox darıxındı. Helen Brendonun hər gəlişində qalmaqla çıxardır, müxtəlif bəhanələrlə söz-söhbət yaradırdı. Bu davalar Villini çox üzürdü. Heç bitməyən bu söz-söhbətlər üzündən Villi atası ilə ünsiyyət qura bilmirdi. Onların davaları uzandıqca Villi tez-tez saatə baxırdı. Bilirdi ki, atasının vaxtı azdır. O isə atasını, çoxdandır ki, görmürdü. Villi Tanrıya dua edirdi ki, bu qalmaqla tez qurtarsın və atası gedənə qədər onunla az da olsa, vaxt keçirə bilsin.

Helen dilə gətirməsə də, anlayırdı ki, qalmaqla salması-na səbəb Brendonu birdəfəlik itirməmək istəyidir. Bu mübahisələr onunla Brendon arasındaki son rabitə vasitəsi idi. O, bununla öz içindəkiləri açmaq üçün bir fürsət, münasibətləri bərpa etmək üçün Brendondan bir təşəbbüs gözləyirdi.

Brendon çıxıb gedəndə Villi onu həyətin qapısına kimi ötürürər, atası gözdən itənə qədər arxasında baxardı. Qəlbində

yaranan böyük boşluğa yuvarlanmamaq üçün dərhal atasının növbəti gəlişi barədə düşünməyə başlayardı. Brendonun növbəti gəlişi isə nə vaxt olacaqdı, bilinmirdi. Bu qeyri-müəyyənlik onun həsrətini və acısını daha da artırırdı.

Brendon gedəndə Villi həftənin hər hansı bir gününü xəyalında tutardı. Ona elə gəlirdi ki, belə etsə, atası da məhz həmin gün onun görüşünə gələcək. Həmin gün Brendon gəlməyəndə dərin sarsıntı keçirər də, yenidən başqa bir günü seçər və bu minvalla atası gələnə qədər dəfələrlə günləri dəyişərdi. Villi bu cür etməklə özünə ümid verər, atasının yolunu gözləməyin sıxıntısını özü üçün asanlaşdırardı. Brendon təyin olunmuş günlərdə gəlmədikdə Villi yerində qərar tapa bilməz, bütün fikirləri qarışardı. Həmin gün heç bir iş görə bilməz, özünü çox taqətsiz hiss edərdi. Gecə də gözünü yuxu getməzdi. Sübhə qədər atasını düşünərdi. Min bir səbəb uydurub atasına bəraət qazandırar, səhəri dirigözlə açardı.

Brendon gəlmədiyi müddətdə oğlunun nələr yaşadığından xəbərsiz idi.

Villi bir gün atasına onu necə gözlədiyini, Tanrı ilə bağlılığı əhdini deyəcəkdi, beynində tutduğu günlər haqqında ona danışacaqdı. Atası da Villinin onun üçün necə darıxdığını bildikdən sonra onu görməyə daha tez-tez gələcəkdi. Həmişə Villinin yanından ayrılanда onun başını nəvazişlə tumarlayaraq soruşacaqdı:

“Villi, beynində hansı günü tutmusan?”

“İkinci gün, ata.”

“Ha, ha, ha... İkinci gün, yəni sabah...”

Brendon başa düşəcəkdi ki, oğlu onu çox sevir və bütün uşaqlar kimi atasını hər gün görmək istəyir. Ona görə də oğlunu öz yanına aparacaqdı. Hətta Heleni də aparacaqdı. Villi düşünürdü, onun sözləri, istəkləri atası üçün o qədər mü Hümdür ki, hətta valideynlərini belə barışdırmaq qüdrətinə malikdir. Onun bu istəyinə görə valideynləri Villini də götürüb onun heç görmədiyi yeni şəhərə gedəcək və orada yeni bir həyata başlayacaqdılar.

O, Tanrı ilə əhd bağlamışdı, hər zaman atası onun müəyyən etdiyi vaxtda gəlsəydi, kilsəyə gedəcək, gəlməsəydi, getməyəcəkdi... Villi əhd bağladığı gündən sonra bir daha kilsəyə getmədi. Əvvəllər bağladığı əhd yerinə yetmədiyinə, sonralar isə kilsəyə qarşı qəlbində yaranmış qəzəbə görə. Kilsə görəndə atası yadına düşərdi. Onun aləmində kilsə ayrıq və atasının vermədiyi əhdi pozmaq əlaməti idi.

– Bilirsən, atan niyə gec-gec gəlir? O, bizi görmək istəmir, dəbdən düşmüşük, ona görə. Qonşular onu bir xanımla görüblər.

Villi susurdu.

– Atana görə, bütün olanlarda yalnız mən günahkaram. Qonşumuz Con Smitə deyib ki, guya hər şeyin səbəbkarı mənəm. Guya ki, mən elə əvvəldən pis həyat yoldaşı olmuşam. Təsəvvür edirsən? Bu kişilər həmişə belədirler... Eh... Kimə deyirəm, sən də onlardan biri. Aydındır ki, onun tərəfini tutacaqsan.

Helen əllərini yellədərək pəncərə qarşısındaki stulda əyləşdi. Aram səslə son nəfəsində olan taqətsiz adamlar kimi dedi:

– Mənə bax! Görürsən, nə günə düşmüşəm? Mən bütün cavanlığını, bütün ömrümü sizə verdim.

– Mən səni çox istəyirəm, ana, mən səni anlayıram, – Villi özünü müqəssir hesab edərək başını aşağı əydi.

– Bilmirəm, Villi, daha heç nə bilmirəm. Heç nə düşünmək belə istəmirəm, hamiya etimadım itib. Özümü tamam tənha hiss edirəm. Mən heç belə çıxılmaz vəziyyətə düşməmişdim.

Bir az sükutdan sonra dərin bir ah çəkərək:

– Eh, sən məni anlamazsan.

Villi artıq uşaq deyildi. O, hər şeyi çox gözəl anlayırdı. Ancaq bir dəfə də olsun, cürət edib ona içindən keçənləri deməmişdi. Helenə yazığı gəlirdi, amma bəzi məsələlərdə atasını müqəssir bilsə də, əksər günahı anasında göründü. Necə ola bilərdi ki, Helenin evdən çıxarkən qazı söndürməyi unutmasında da Brendon günahkar olsun?!

İşdəki problemlərində belə Helen onu günahlandırır-dı. Bütün hər şeydə Brendon günahkar idi. Villinin evdə elə bil havası çatmırıldı. Məxsusən də atasının ziyarəti çox yubananda. Artıq boşanmalarına baxmayaraq, Helen də Brendonun gəlişinə biganə deyildi. Bunu hər vəchlə gizlətməyə çalışsa da, Brendonun gəlişi bir az yubanan kimi çox qəzəblənərdi. Helen qəlbən boşanmaları ilə barışa bilmirdi. O özü də bilmirdi ki, nə istəyir. Helen öz hisslerinin burulğanında tamam çəşbaş qalmışdı. Bir çox şeyləri etiraf etməyə qüdrəti yox idi. Hansısa bir qüvvə içində baş verənləri Brendon və Villi ilə bölüşməsinə mane olurdu. Helen Brendonu həmişə yanında görmüşdü. Ona görə də Brendona biganə ol-

duğunu, onu sevmədiyini, onunla məcbur qalib evləndiyini düşünürdü. Ancaq indi, Brendonu həqiqətən itirdiyinə əmin olduqda ona qarşı daha dərin hisslər duyduğunu anlamağa başlamışdı.

“Bəlkə də, mən bütün ömrüm boyu onu sevmişəm. Bəlkə də, o, həmişə mənim üçün dəyərli olub”. Ancaq Helen bunu dilə gətirməyə həmişə qorxmuşdu. İndi də etiraf etməyə çəkinirdi. Bəzən də buna tam əmin olmadığını düşündürdü.

“Hisslərimi etiraf etsəydim, nə olardı? Əvvəldən bu cür başlamasaydım, inad etməsəydim, yersiz qürurumu bir kənaraya qoysaydım, daha anlayışlı olsaydım, səhvlərimi boynuma alsaydım, təkbaşına qərarlar verməsəydim, onunla məsləhətləşsəydim... nə olardı?”

Helen geri qayıtmaq istəyirdi, ancaq qayıda bilmirdi, zamanı saxlamaq istəyirdi, ancaq gücü çatmirdı. Həyatını dəyişmək, yىxılmış ümidi lərini, məhv olmuş səadətini, ailəsinin aramlığını geri qaytarmaq istəyirdi. Ancaq bunu necə edəcəyini bilmirdi. O düşündükçə zaman gedirdi. Uçuruma düşdükçə düşürdü...

Villi də bütün mehrini atasına salmışdı. Atası onun üçün bir qəhrəman idi. Ən çətin, sixintili anlarında onu düşünəndə özündə güc-qüvvət hiss edər, əhvali düzələrdi.

Brendon oğlunun çox sərt idman olan Amerika futbolu ilə məşğul olmasını çox bəyənirdi. Bu da Villiyə məşq-lərində davamlı olmağa böyük stimul verirdi. İlk vaxtlarda o, idmana boş vaxtını keçirmək üçün getsə də, atasının buna nə qədər önem verdiyini gördükdən sonra daha

ciddi məşğul olmağa başlamışdı. O, idmando əldə etdiyi müvəffəqiyyətlərlə atasını sevindirmək istəyirdi. Villi üçün oyun mühüm deyildi, əsas atası idi. O, hər nailiyyətini, məşqçilərin onun haqqında dedikləri hər kiçik tərifi belə atası ilə bölüşərdi.

Villi qridiron futbola gedəndə Helen deyinərdi ki, bir gün o, boynunu, ya da belini qıracaq və bütün ömrünü əllil arabasında keçirməli olacaq. Villi qətiyyən bu sözlərə əhəmiyyət vermirdi. Onun üçün mühüm olan atasını xoşhal etmək idi.

Villi atası ilə futbol barədə danışanda Brendon bu oyunun bilicisi kimi ona uzun-uzadı məsləhətlər verərdi. Onun verdiyi məsləhətlərin əksəriyyəti yanlış olsa da, bu, Villi üçün mühüm deyildi. Önəmli olan atası ilə bir yerdə olmaq, onun nəvazişi və diqqəti idi. Villi Amerikanın futbol üzrə yiğma komandasının baş məşqçisini dirləyirmiş kimi gözlərini qırpmadan ona qulaq asardı. Brendonun hər sözü onun üçün yeni və maraqlı idi. Atasının dediklərini təsdiqlədiyini və diqqətlə ona qulaq asdığını bildirmək üçün arabir başını tərpədirdi. Brendon oğlunun bu marağını görüb daha da həvəslənər, nəsə məsləhət vermək istəyərdi.

Villi atasına görə idmana daha çox vaxt ayırmaga çalışırdı. Bu da onun yarışlarda gözəl oyun nümayiş etdirməsinə təsir edirdi. Bu cür gözəl oyununa görə də Villi universitet üçün önemli tələbələrdən birinə çevrilmişdi.

Futbol Villi üçün atasının həsrətini azaldan bir vasitəyə çevrilmişdi. Onun ştat üzrə universitet komandaları arasındakı yarışların qəhrəmanına çevriləməsi də elə bu zamanlara

təsadüf edirdi. Öz oyunu ilə bütün komanda üzvlərindən fərqlənirdi. Məşqçilər Villini yüksək liqada görürdülər.

Villi atası ilə görüşəndə həvəslə bunlardan bəhs edirdi. Brendon da ona öz işindən, orada olan hadisələrdən, iş yoldaşı gombul Tomdan, onun bişirdiyi dadlı yeməklərdən, yüksəşən Cimin danışdığı lətifələrdən, onun başına gələn gülməli hadisələrdən dəmişirdi. Villi atasının qiyabi tanış olduğu iş yoldaşları ilə xəyalən dost olmuşdu. Həyatı artıq görüşdən-görüşə olan zaman boşluqlarını doldurmaqdan ibarət idi.

Gözlərinə baxaraq gözlərinlə deyirsən: “Çox darıxmışam”

Atanın öz uşaqlarının anasına olan nifrəti uşaqlarına olan hissələrinə də təsir edir.

İlk vaxtlar davranışlarında bilinməsə də, Brendon getdikcə yadlaşırıcıdı. Əvvəllər evə gələndə Villi ilə daha şad və ünsiyyətçil idisə, o hadisədən sonra tədricən oğluna qarşı da dəyişməyə başlamışdı. Sanki qəlbinə düşmüş qəzəb və kin getdikcə bütün vücuduna hakim olur, oradan bütün xoş hissələri, gözəl xatirələri, övlad məhəbbətini belə çıxardırdı. Villi əvvəllər ondan aldığı hərarəti indi duya bilmirdi. Zəhirdən eyni adam idi, gözləri isə tamam başqa bir Brendona məxsus idi...

“Təsəvvür edirsən? Bir insanı uzun müddət həsrətlə gözləyirsən. Sevinc içindəsən, ürəyin az qalır, partlasın. Ancaq o gələndə görürsən ki, üzündə heç bir ifadə yoxdur. Büttün sevincin bir anda sovrulub gedir, ürəyin əvvəl onun həsrətindən sıxlırdısa, indi bu laqeydliyindən, səni anlamamasından sıxlıdır. O isə sadəcə: “Salam, əhvalın necədir, Villi?” – deyir. Sonra da heç bir cavab gözləmədən başqa mövzudan

danışır. Sən isə onun gözlərinə baxaraq gözlərinlə deyirsən: “Sənin üçün çox darıxmışam. Hər gün yalnız sənin gəlişini gözləmişəm. Məktəbdə belə düşüncələrimdə yalnız sən var-dın. İndi bir özün düşün, mənim halım necədir?”

Villi əvvəl atasının başqa biri ilə ailə qurduğuna inanmır-di. Anasının sözlərini mənasız qısqanlıq hesab edirdi. O, qonşular arasında gəzən dedi-qodulara da qulaq asmaq istə-mirdi. Ancaq tezliklə bu inamını heçə çıxaran bir hadisə baş-verdi.

Hyustonda sezonun mühüm oyunlarından biri keçiri-ləcəkdi. Villigil bu oyuna çox ciddi hazırlaşmışdılar. Oyun çox böyük bir stadionda, minlərlə tamaşaçının gözləri öünündə baş tutacaqdı. Villi komanda yoldaşları ilə klublarının avtobusunda yarışa gedirdilər. Artıq Hyuston şəhərinin geniş küçələrindən keçərək stadiona yaxınlaşırıldılar. Avtobus işıqforda dayandı. Alnını şüşəyə söykəyib fikrə getmiş Villi küçədə tanış bir sima gördü. Onun yanında bir qadın da var idi. Qadın balaca bir oğlan uşağının əlindən tutmuşdu və Brendonun – Villinin atasının yanınca gedirdi. Atası arabir qadına tərəf çevrilib nəsə deyir, o da cavab verir, bəzən sadəcə gülümşəyirdi. Bir az getdikdən sonra Brendon uşağı qucağına götürərək saçlarını qarışdırıldı. Avtobus sanki qəsdən yerindən tərpənmək istəmirdi. Villi atasının, onun yeni xanımının, Villini əvəz etmiş və atasının bütün məhəbbətinə sahib çıxmış yeni oğlunun arxasında onlar gözdən itənədək baxdı. O, hər gün həsrətlə atasını gözləyir, onun gəlişi üçün günləri sayırdı, atası isə... İndi aydın idi, atası niyə gec-gec

gəlirdi. Daha əvvəlki kimi yarışları izləməyə də vaxt tapmır-
di. Onun artıq Villiyə ayıracaq vaxtı, verməyə məhəbbəti
yox idi. Villi özünü gərəksiz, artıq biri kimi hiss etməyə baş-
ladı. Gördüyü kiçik səhnə böyük həqiqəti faş etdi – atasının
yenisi ailəsində öz ailələrində çatışmayan hər şey vardı.

Bütün ümidi ləri alt-üst olmuşdu, gözündə dəyərli olan
hər şey bir anda dəyərsizləşmişdi. Gördüyü səhnə, uşağın se-
vincli üzü gözünün önündən getmirdi...

Budur, yarış başladı. Villi özünü ələ ala bilmirdi.

– Villi, qırx altı nömrə düz sənin üstünə gəlir, yix onu,
yix! – məşqçinin bağırması eşidilirdi.

– Elə durma, bir ayağını geri qoy, belindən tut! Dəhşət,
bu uşağa nə olub, niyə belə oynayır? Rəqibin düz qarşısına
çıxır. Elə bil qəsdən edir, – məşqçilər narahat halda meydan-
çanın ətrafında var-gəl edirdilər.

Villi böyük sürətlə üzərinə gələn oyunculara onu yixma-
ları üçün fürsət verir, yayınmağa çalışmadı. O, çox təhlükəli
oynayıb, özünü güclü zərbələrə məruz qoyurdu. Bununla
sanki özünü cəzalandırırdı. İndiyə kimi ona deyilmiş yalan-
lara, vəfəsizliyə, aldadıldıǵına, tənhalığına, kimsəsizliyinə,
atıldıǵına görə özünü amansızcasına cəzalandırırdı.

Villi bu oyunda heç vaxt almadığı qədər zədə aldı. Fa-
silədə Villini çıxardıb-çıxarmamaq barədə tərəddüb edən
məşqçi oyunan ikinci yarısında onu kənarlaşdırırdı. Buna
həm də başından aldığı zədə səbəb oldu. Oyuna yararlı ol-
duğunu göstərmək üçün dərhal yerindən qalxsa da, bir-iki
addım getdikdən sonra müvazinətini itirərək yerə yىilan
Villinin köməyinə tibb işçiləri gəldi.

Zədə ciddi idi. Onu xəstəxanaya aparmalı oldular. Bu, Villinin son oyunu oldu.

Villi atasının hərəkətlərindən məyus olmuşdu, ona qarşı nə hiss etdiyini tam anlaya bilmirdi. İçində bir boşluq var idi. Nə qəzəblənə bilirdi, nə də başqa hissslər yaşayırıdı. Bütün olanlara baxmayaraq, yenə də atasını gözləyirdi. Gözü palata qapısından içəri girənlər arasında Brendonu axtarırdı: "Birdən gələr..." Brendon Villi xəstəxanadan çıxandan sonra gəldi. Vilili ona xəstəxanada yatdığı barədə bir söz demədi. Anasına da israrla tapşırılmışdı ki, xəstəxanada yatdığını atasına deməsin.

Villi həmin gün avtobusun pəncərəsindən gördükələrini heç kimə deməmişdi, nə anasına, nə də başqalarına. Axı anasına nə deyəydi?... Deyəydi ki, sən haqlı idin, atam bizi istəmir, yerimizə başqalarını, daha yaxşılarını tapıb. Və biz artıq ona lazıim deyilik?

Villi atasından vaz keçə bilmirdi. Gördükələri nə qədər ağır gəlsə də, Brendon onun atası idi. Hər şeyə razı idi, atasının başqa şəhərdə işləməsinə, başqa ailəsinin olmasına, bircə ona olan laqeydiliyinə dözə bilmirdi. Brendon son vaxtlar çox dəyişilmişdi. Villini görməyə çox gec-gec gəlir, gələndə də çox fikrli olur, heç nə danışmır, cavab gözləmədən eyni sualları verirdi.

Bu görüşlərdən sonra o, özünün atası üçün maraqsız olduğuna əmin olurdu. Atası bu soyuqluğu, laqeyd davranışları ilə Villinin nəzərində bütün bəraət qapılarını öz üzünə bağlayırdı.

– Dərslərin necədir? – Parkda yanaşı oturmuşdular. Brendonun fikri cavabdan çox başqa yerə yönəlmüşdi. Əzbər-

lənmiş suallar. Villi bütün sualları artıq qabaqcadan bilirdi. Cavab vermədi.

– Məşqlər necədir, gedir?

– ...

– Anandan muğayat ol, onu incitmə, son vaxtlar çox əldən düşüb. Onu heç belə görməmişdim.

“Kaş ki, sən biləydin ürəyimizdəkini, evdə anamın, mənim vəziyyətimi, səni necə gözlədiyimizi”, – Villinin ürəyindən keçirdi bu sözlər. İstəyirdi, desin: “Ata, artıq bəsdir, qayıt evə. Taqətimiz qalmadı artıq, qayıt!”

– Həə, yaxşı görsənirsən, Villi, – Brendon başını geri çəkib oğlunu diqqətlə süzdü. Bununla havadakı gərginliyi sanki yumşaltmaq istəyirdi.

“Sənə elə gəlir, ata... sənə elə gəlir. Bəlkə, özün də bilirsən mənim halımı. Necə ola bilər ki, ata gözü qarşısında böyümüş, canının bir parçası olan övladının halını hiss etməsin?” – Villi yenə sükutla danişdı.

– Bəlkə, nəyəsə ehtiyacın var, həll edək?

Villinin dili söz tutmurdu, özünü güclə ələ alırdı. Hisslərini atasına necə başa salacağını bilmirdi, çəşib qalmışdı. Həyatının atası üçün heç dəyəri qalmadığını düşünürdü. Brendonun biganə hali, donuq gözləri onun bu sevgidən vaz keçdiyinin əlaməti idi.

– Villi, bilirsən, o gün bir maraqlı şey oxumuşam. Bunu bir çox uğur qazanmış insanlar da edir. Bilirsən, nə elə? Özünə məktub yaz. İndiki Villidən on il, on beş il sonrağı Villiyə. Deyirlər, bu cür məktub adama çox kömək olur. Çalışır, o məktubda yazdığını kimi olsun, həyatı da o forma-

ya düşür. Bir müddətdən sonra qeyd olunan tarixdə açır o məktubu və oxuyur. Baxır, görsün, həyatında o məktubda yazdığı nailiyyətlərə çatıb, yoxsa yox. Hətta, bəlkə, daha yaxşı olar ki, bu məktubu yaxın birinə verəsən. Qoy başqası oxusun və qərar versin ki, həyatın məktubda yazdığını kimi olubmu, qarşına qoyduğun məqsədlərə çatmışanmı? Bu yaxın adam insanın atası olsa, lap yaxşı. Axi atadan yaxın kim ola bilər ki? Ata qədər heç kimə etimad edə bilməzsən.

Villi biganə halda atasına qulaq asırdı. Bu sözlərdə bir məna görə bilmirdi. Atasının bu sözləri birdən-birə nə məqsədlə dediyini də anlamırdı. Hər şey ona çox süni gəlirdi. Gələcəyə məktub barədə atasının dediyi sözlərə inanmırıldı, bunun bir yalan, quru və mənasız söz yığını olduğunu düşünürdü. Villinin atasız, müəmmalı bir gələcəyə ünvanlanan bir məktuba ehtiyacı yox idi. Ona gələcəyə doğru yolda yanında addımlayacaq, çətin günlərində arxa olacaq bir ata lazımdı. Ürək sözlərini, gələcək planlarını məktubda yazmaq istəmirdi, atasına – ona yaxın olan, onunla eyni qandan və candan olan birinə danışmaq istəyirdi.

“Hə, öz yerini dolduracaq bir vasitə axtarır, təsəlli vermək istəyir. Bu nədir, mənə deyir? Bu ki çox gülündür, özü anlamır bunu?”

Çox çəkməyən söhbətdən sonra Brendon saatına baxdı və bir yerə tələsirmiş kimi qaşlarını dartdı, alnı qırışdı.

– Həə, Villi, mən artıq getməliyəm, – bir az sözünə ara verdi, – sözün yoxdur ki?

Villi başını aşağı əyib gözlərini bir nöqtəyə zilləyərək dayanmışdı. Atası oturduqları yaşıł skamyadan qalxıb onun

qarşısında dayandı. Əlini yavaşça Villinin başına qoydu, barmaqları ilə oğlunun saçına toxundu. “Görüşərik, Villi”, – deyib üzünü çevirdi və ağır addımlarla uzaqlaşmağa başladı.

“Kaş gedəndə ürəyimi də çıxardıb sənə verə bilsəydim. Onda bir də nə zaman gələcəyini gözləmək məni bu qədər yandırmazdı”.

Atasının gələcəyinə ümidi azalsa da, yenə də onun yolunu gözləyirdi.

“Onun işləri çox olur, yolu da uzaqdır. Yəqin, yeni ailəsi də çox vaxtını alır, – Villi özünü inandırmağa, bununla da sakitləşməyə çalışırdı, – o məni heç vaxt atmaz. Atam mənsiz çox qala bilməz. Axı mən onun yeganə övladıyım”. Atasının yanında gördüyü uşaq yadına düdü. “Yeganə olmasam da, böyük oğluyam. Hər uşağı öz yeri var. Məni də çox sevir... Əminəm ki, belədir”.

Villi atası ilə birgə vaxt keçirdikləri gölün kənarına tez-tez gələrdi. Orada əyləşib sahildə bitən hündür qamışlar baxardı. Taxta körpünün üzərinə qonmuş quşlara tamaşa edərək atası ilə burada keçirdiyi günləri, onun dediyi sözləri xatırlayardı. Eyni söhbətləri beynində o qədər canlandırmışdı ki, artıq onları heç vaxt unutmayacaq qədər əzbərləmişdi.

Villi əvvəllər olduğu kimi, atasının gələcəyi gün baradə Tanrı ilə əhd bağlayırdı. İki ildən sonra isə artıq bundan yoruldu. İçində atasına qarşı bir qəzəb yaranmışdı.

Məşqlərini, demək olar ki, tamam buraxmışdı. Onu idmana ruhlandıran səbəb artıq yox idi. Atasına qarşı yaranmış qəzəb onunla bağlı olan hər şeyə sirayət etmişdi: amerikan

futboluna, həmişə sahilində oturduqları gölə... Villi atası ilə bağlı bütün xatirələrini məhv etmək qərarına gəldi. İdman paltarını, yarışlarda aldığı tərifnamələri, hədiyyə verilmiş futbol toplarını – hamısını yandırdı. Onları yandırmaqla içində olan bütün xoş hissləri, keçmiş gözəl xatirələri birdəfəlik qəlbindən silib atdı.

Bu iki ildə çox şey dəyişmişdi. Helen əvvəlkindən daha əsəbi olmuşdu. Əvvəllər anasının hər sözünü udan Villi də artıq Helenin nahaq sözlərini dinləmək istəmirdi. Ona görə də tez-tez sözləri çəp gəlirdi. Vəziyyəti belə görən Helen bir müddət oğlundan ayrı qalmaq qərarına gəldi. Villini bacısının yanına göndərdi. Villi xalasının yoldaşının köməyi ilə orada işə düzəldi. İşə başlayandan bir müddət sonra kirayə tutduğu evə köçdü. Tədricən xalası ilə də əlaqəsi kəsildi.

İlk əvvəl Helen arabir Villinin yanına gəlib-getsə də, bir müddətdən sonra bu ziyarətlər də kəsildi.

Bütün bu olanlara baxmayaraq, Villi valideynlərini sevirdi. Özünü evdə lazımsız hiss etsə də, valideynləri tez-tez dava-dalaş salsalar da, o yenə də ata-anasını sevirdi, onlara bəraət qazandırmağa çalışırdı. Villi bu illər ərzində ona qarşı olunan bütün səhvləri bağışlayardı, hər şeyi anlamağa çalışardı, bircə onu tərk etmələrini başa düşə bilmirdi. Hər ikisi Villiyə: "Sən artıq böyümüşən", – deyirdilər, onun müstəqil həyata hazır olduğunu deyirdilər. Ancaq Villi hər nə qədər böyüsə də, yenə də özünü ata-ana qayğısına möhtac olan, axşamlar onlarla bir süfrə ətrafında əyləşmək istəyən, xəstə ikən valideynlərini başı üstündə görməyə ehtiyacı olan bir uşaq kimi hiss edirdi. Onların bu sadə həqiqəti anlamamala-

rına təəccüb edirdi: "Axı onlar bunu bilməlidirlər, axı onlar da bir zamanlar ata-ana qayğısına, diqqətinə möhtac olublar. Bunlar hamının nə vaxtsa keçirdiyi adı hisslərdir..."

"O, imkan verdi ki, mən əziyyət çəkim, gecələri tənha qalım, dostlarım mənə lağ etsinlər..." – Villi artıq atası ilə əlaqəsi olmayan işlərə görə də onu qınayırdı. Dostları ilə davalara, dərslərindəki uğursuzluqlara, futboldan uzaqlaşmasına, ev sahibi ilə yaranan söz-söhbətə, avtobusa minəndə çantasını evdə unutduğuna görə... Xəstələnəndə belə yalnızmasını günahkar bilərdi. İndi anasını daha yaxşı anlayırdı. Bir zamanlar Helenin yersiz ittiham hesab etdiyi hallarını indi özü yaşayırdı.

Həyat bəzən çox sürətlə və qəfildən dəyişə bılır. Əslində, onların ailəsi, səadətləri çoxdan məhv olmuş, içi boş, quru görüntü qalmışdı. Villi bunları görmək istəmirdi. Özünü hər şeyin qaydasında olduğuna inandırmağa çalışırdı. O, hamı kimi səadət axtarışında idi. Və səadəti kənardə deyil, məhz öz ailəsində tapmaq istəyirdi.

Qəsb olunmuş təbəssüm

Əgər insanlar arasında məhəbbət yoxdursa, o zaman mütləq nifrat yaranacaq.

Mo Çzi

Villi Brendonla son görüşündən sonra bir daha ondan xəbər almadi. Uzun illər sonra atasının ağciyər xərçəngindən öldüyünü eşitdi. Anası isə ikinci dəfə ailə həyatı qurmuşdu. Arabir Villi ilə zəngləşirdi. Sonradan bu zənglər də kəsildi. Buna bir az da Villi özü səbəb olmuşdu. Gec-gec əlaqə saxlayan Helenin zənglərinə bəzən cavab vermirdi. Ancaq qəlbiniñ dərinliklərində həmişə anasının zənglərini gözləyirdi. Helenin son gəlişinin üstündən xeyli müddət keçmişdi. Çəkdiyi həsrət Villinin qəzəbini peşmanlıqla əvəz etmişdi.

“O zəng edəndə telefonlarına nahaq cavab vermirdim. Bəlkə, məndən inciyib? Bəlkə, başına bir iş gəlib? Bəlkə, xəstələnib?”

Villi dayana bilməyib Helenə zəng vurdu. Dəstəyi qaldırın olmadı. Axşama qədər gözlədi, sonra bir daha zəng etdi. Bu dəfə dəstəyi bir kişi qaldırdı. Villi cəld dəstəyi yerinə qoydu. Zəng etdiyinə görə bir xeyli özünü qınadı. Bununla

belə, səhər Heleni görmək qərarına gəldi. Anasının bir xoş sözü Villinin onu qucaqlayıb bütün incikliyini unutmasına kifayət edərdi.

Ertəsi gün xalasından öyrəndiyi ünvana getdi. Axtarış anasının evini tapdı. Bir müddət kənardan izlədi. Hava qaralmağa başlamışdı. Pəncərədən süzülən yumşaq sarı işıq Villini qeyri-ixtiyari özünə tərəf çəkirdi. Özü də hiss etmədən evə yaxınlaşdı. İçəri daxil olmaq fikri yox idi. Nə etmək istədiyini dəqiq bilmirdi. Pəncərəyə yaxınlaşıb xəlvətcə içəri boylandı. Anası əlində qutu, otağın küncündəki yolkanın yanında dayanmışdı. Gülümşəyirdi. Yanındakı oğlan oyuncaqları qutudan çıxarıb yokkaya asırdı. Hərdən əlindəki oyuncağı Helenə göstərib nəsə soruşur, Helen də ona kömək edir, arabir oğlanın boynuna tökülmüş sarışın saçlarını qarışdırırırdı. Helen çönbü masanın arxasında əyləşən yeniyetməyə səsləndi. Villi anasının üzündəki təbəssümə heyrətlə baxırdı. Oğlan könülsüz halda qalxıb qutunu ondan aldı, kiçik qardaşına kömək etməyə başladı. Helen eyni xoş ifadə ilə ona nəsə deyib otaqdan çıxdı. Az sonra əlidolu qayıdırıb süfrəni hazırlamağa başladı. Bu zaman ortayaşlı bəstəboy, başının ortası çallaşmış bir kişi otağa daxil olub, masanın arxasında əyləşdi. Bütün ailə şam süfrəsinə toplandı.

Həyatında ikinci dəfə idi ki, başqasının xoşbəxtliyi Villini öz bədbəxtliyindən daha çox incidirdi. O, özünün məhərum olduğu məhəbbəti digərlərinin oğurladığını düşünürdü. Bu hissi ona yarısa getdiyi gün atası yaşıtmışdı. İndi isə anası yaşıtdı.

Villi pəncərədən sonuncu dəfə Helenə baxdı. Bu elə bil onun anası deyildi. İxtiyarsız yerə çökdü və dizlərini qucaqlayıb oturdu. Hıçqırtısı eşidilməsin deyə ağızını qolu-na sıxdı. Tərpənməyə taqəti qalmamışdı. Bir müddət belə keçdi.

“Artıq evə getməlisən”, – Villi gözünü yerdən çəkmədən piçildədi.

“Hmm... evə... hansı evə? Ev o yerdir ki, sənin yolunu gözləyən var, ora həmişə səni özünə çəkir. Mənim isə nə evim var, nə də ki, gözləyənəm”.

Villi geri qayıdır. O, bütün yolu utanc, məyusluq və qəzəb içində çabalayır. Anasını çox istəyirdi, özünü ona sevdirmək üçün uzun illər onun təhqirlərinə, kobudluqları-na səbir etmişdi. Bu dəfə də ilk addımı Villi atmışdı. Özünü növbəti dəfə sindiraraq, qəlbinin ağrısına göz yumaraq ana-sının qapısına gəlmışdi. Hər şeyə yenidən başlamaq ümidi ilə gəlmışdi. Anasına özünü əfv etdirmək, özünə də anasını bağışlamaq fürsəti vermək istəyirdi.

Villi yolboyu düşünürdü: “Əgər hər şey belə bitəcəkdir-sə, sonunda məni tərk edəcəkdilərsə, onda məni niyə dün-yaya gətirdilər? İnsan əgər övladına öz məhəbbətini vermə-yəcəksə, sonunda onu atacaqsa, onda nə üçün valideyn ol-mağə qərar verir? Dünyaya gəlməssəydim, bu qədər acıları da yaşamazdım. Necə böyük haqsızlıqdır!”

Başqasını xoşbəxtlikdən məhrum edən özü də xoşbəxt olmayacaq

Başımıza gələn müsibətlərin bir çoxu etdiyimiz səhvlərin ədalətli nəticəsidir.

Helen keçmişdə buraxdığı səhvləri yeni ailəsində düzəltmək istəyirdi. Əri sərt xasiyyətli bir adam idi, Brendonda olan anlayış və nəzakət onda qətiyyən yox idi. Əlindən gələni etməyinə baxmayaraq, uşaqlar Heleni sevmirdilər. Ona analarının yerini tutan yad bir qadın kimi baxırdılar. Helen bunu bilirdi. Ancaq bununla belə, Villiyə qiymadığı məhəbbəti onlara vermək, bununla da özünü əfv etmək istəyirdi. Helen Villidən layiq olduğu xoşbəxtliyi əsirgədiyinə görə vicdan əzabı çəkirdi. Onu atasız qoymuşdu, bacı payından da məhrum edərək hər şeyi məhv etmişdi. Helen bu dəfə hər çətinliyə səbir etməklə, ailəni qorumaq üçün hər şeyə qatlaşmaqla keçmiş səhvlərinə görə özünü cəzalandırırdı.

Helen Villi ilə, Brendonla keçirdiyi günləri tez-tez xatırlayırdı. Brendonla heç bir əlaqələri olmasa da, Helen hələ də onu unuda bilmirdi. Villiyə də arabir zəng edir, telefonda səsinə qulaq asırıdı. Helen tez-tez oğlunun iş yerinə gedirdi.

Ancaq ona yaxınlaşmağa cürət etmir, sadəcə kənardan baxırıdı. Bir gün axşamçağı işlədiyi şirkətin binasının arxasında Villinin bir neçə cavanla əlbəyaxa olduğunu gördü. Onlar Villini təkləyib təpiklə, yumruqla döyəcləyirdilər, sonra üzü üstə qoyub getdilər. Helenin qəlbini elə bil bıçaq sancıldı, bədənində ağrısını belə hiss etdi. Oğluna tərəf qaçmaq, qu-caqlamaq, bağırna basmaq istədi. Ancaq yerindən tərpənə bilmədi. İlk dəfə olaraq Helen bütün varlığı ilə hiss etdi – Villi ona yad deyil, doğmadır, əzizdir. Beyni dumanlandı, nə edəcəyini bilmədi. İçində o qədər qəhər yiğilmişdi ki, ağlaya da bilmirdi. Villiyə doğru qaçmaq əvəzinə, qaçıb oradan uzaqlaşdı. Təngnəfəs olub üzü üstə yerə yixilana qədər dayanmadı. Torpağın üstündə yumaq kimi büükülən Helen başını əlləri ilə dizlərinə sixib için-için ağlayırdı. Sanki o zərbələr Helenə dəymişdi. Ona yaxınlaşan polis məmuru: “Nə olub, xanım?” – deyə qolundan tutub ayağa qaldırana qədər Helen özünü ələ ala bilmədi.

Bu hadisədən xəbər tutmaq Villinin taleyinə yazılmışdı. Bu xatirə anası ilə birgə qəbrə gedəcəkdi. Villi hələ uzun müddət qəlbində tərk edilmişlərin daddığı ağrı və narahatlıqla yaşamalı idi.

Helen əvvəlcə oğluna qəzəbindən yaxınlaşmadı. Etdik-lərinə görə peşman olduqda isə artıq çox gec idi. Aralarında böyük bir uçurum vardı. Helen bu uçurumu aşa bilmədi. O, övladına yaxınlaşmağa utanırdı. Qorxurdu. Anasına çox ehtiyacı olduğu zamanlarda Villini tək qoymuşdu. İndi də övladından uzaq durmaqla özünü cəzalandırmağa başladı. Helen qorxurdu ki, Villi onu geri çevirər, acılayar. Bu, onun üçün

çox düzülməz olardı. Helenin xəyallarında Villi keçmişdəki sakit, gözlərini yerə dikərək Helenin danlaqlarını dinləyən oğlan idi. Bunun əksini görmək ehtimalı onu qorxudurdu. Helenin yeni həyat yoldaşı da Villini öz evində görmək istəmirdi. “Mənim uşaqlarım bizim hər ikimizə yetər, – deyirdi, – uşaqlar Villi ilə yola getməzlər. Üç oğlan uşağı bir evdə çoxdur. Evimiz də geniş deyil, özümüzə güclə yer çatır. Villiyə bu evdə yer yoxdur”.

Bu sözlər Helenə necə də tanış idi. Düşünürdü ki, insanın etdikləri heç bir zaman cavabsız qalmır. Həyat tennis topunu geri qaytaran divar kimi etdiyi əməlləri ona geri qaytarırdı.

Getdikcə oğlunun ayrılığına tab gətirmək Helen üçün düzülməz olmuşdu. Qəlbi ona qarşı böyük məhəbbətlə dolmuşdu. Bu, övladına indiyədək vermədiyi, illərlə yığılmış şiddətli bir duyu idi. Bu məhəbbəti hər nə qədər ögey övladlarına yönəltmək istəyirdisə, alınmındı. Çünkü bu məhəbbət onların deyildi, onun sahibi başqası idi. Ögey uşaqlarından gördüyü kobudluqlar hər dəfə ona mehriban, həlim Villini xatırladırdı. Helenin etdiyi bütün kobudluqlara dözən Villi, günahı olmadığı halda başını aşağı salaraq dinməzcə anasının yersiz tənbehlərinə qulaq asan Villi. Ögey övladları belə deyildi. Helenin onlara acıqlanmağa haqqı yox idi. Bunu nə onlar, nə də ataları götürməzdı. Helen də onlarla kobud rəftar edərək, onsuz da, gərgin olan vəziyyəti daha da gərginləşdirmək istəmirdi.

Bu müddət ərzində Villi də çox dəyişmişdi. Kobudlaşmış, daha çox özünə qapanmışdı. Yaşadıqları dostları ilə

ünsiyyətinə də təsir etmişdi. Bu illər ərzində oğlunu kənar-dan izləyən Helen bunları hiss edirdi. Qəlbinə saplanmış buz qırıntısı çıxmışdı, övladı yanında olanda yaşamadığı analıq duyğusu indi o uzaqda ikən ağrı ilə geri qayıdırı.

Villi əvvəllər hey dua edirdi ki, valideynləri ayrılmassisn. Duanın qəbul olunması üçün nə Helen, nə də Brendon Tanrıya "fürsət" vermişdilər. İndi isə Helen dua edirdi. Helen Villini, keçmiş günlərinin geri qayıtmasını, bir sözlə, müm-kün olmayanı istəyirdi. Bu günə qədər dua etməkdən çox utanırdı. Həm xoşbəxtliyini məhz özü məhv etdiyinə, həm də Villinin qarşısına çıxmağa üzü olmadığını görə. Zaman keçdikcə utanc hissi şiddətli ehtiyacula əvəz olunmuşdu. İndi ana öz məhəbbətindən məhrum etdiyi övladının sevgisinə möhtac qalmışdı.

Uzaq bir ştata köçmək məsələsi ilk dəfə gündəmə gə-ləndə Helen çox narahat oldu. Köçməmək üçün əlindən gələni etdi. Nəhayət, müxtəlif bəhanələrlə ərini razi sala bildi. Helen bunu Villiyə yaxın olmaq üçün edirdi. Onu uzaqdan görməyi belə böyük təsəlli idi. Düşünürdü ki, Villidən yenidən ayrı düşsə, buna tab gətirə bilməz. He-llen bir gün həmişəki kimi oğlunu görmək üçün işlədiyi yerə gəldi. Ancaq onu görə bilmədi. Bir neçə dəfə də gəldi, saatlarla gözlədi. Sonra Villinin başqa ünvana köçdүүünü öyrəndi. Hara köçdүүünü heç kəs bilmirdi. Bacısının da heç bir shəydən xəbəri yox idi. Villi köhnə dostlarının ha-mısı ilə əlaqəni kəşmişdi. Helen oğlunu tanıyan hər kəs-dən, öz bacısından, Villinin köhnə iş yoldaşlarından bir xəbər olan kimi ona demələrini xahiş etmişdi. Bir müddət

oğlunun yolunu gözlədi. Gedə biləcəyini ehtimal etdiyi bütün yerlərə getdi, ancaq onu tapmadı. Helen artıq oğlunun gözünə görsənməkdən qorxmurdu. O artıq Villidən qaçmaq istəmirdi. Onu tapmaq, bağırına basmaq, itirilmiş illərə görə üzr istəmək arzusu ilə yanındı. Villinin bu zaman ona nə deyəcəyi, hətta həyat yoldaşının fikirləri belə artıq maraqlı deyildi.

Başqa bir şata köçmək zərurəti yenidən gündəmə gəlmışdı. Əri çox israr etdiyindən Helen artıq etiraz etməyib razılaşdı. Oğlunu tapa bilməməsi, bu axtarışlardan ümidsizləşməsi də onu razılaşmağa vadardı. O, Villini tapana qədər onu axtardığını ərinə bildirmək istəmirdi. Helen başqa şata köçəndən sonra da oğlunun yolunu gözləyirdi, bir gün ondan xəbər alacağı ümidi qəlbinin dərinliklərində daim közərirdi.

Lazımsız əşyaya çevrilmiş insan

Yaşlıların müqəddərəti cavanlıqlarını sərf etdikləri şeydən asılıdır.

Stendal

İnsanın qəribəliyi də elə bundadır: bir-birinə zidd olan hissləri eyni anda yaşaya bilir. Bəzən bir şeyə həm sevinir, həm də kədərlənir; bəzən bir işi həm etmək istəyir, həm də istəmir. Bəzən də tükəndiyinə, gələcək taleyinə biganə olduğuna əmin olur, lakin yenə də taleyini dəyişəcək nəsə etmək istəyir. Biganədir, ancaq yenə də hansısa məqamda taleyi onu narahat edir.

Oğulluqları Benjamin və Conatan ataları xəstələnib ya- tağa düşdükdən bəri Heleni yaşlılar pansionatına yerləşdir- mək istəyirdilər. Sadəcə olaraq, bunu açıq deməkdən çəki- nirdilər.

– İndiki yaşlılar evi keçmişdəkilərdən tamam fərqlənir. Təəssüf, ölkəmizdə hələ də elə fikirləşirlər ki, yalnız rəhmsiz və naşükür övladlar öz valideynlərini qocalar evinə qoyurlar. Elə deyilmə, Conatan?

Yemək masasının arxasında sakitcə əyləşərək gözlərini boşqabına zilləmiş və fikirli-fikirli çəngəlini yeməyinin içi-

də nəsə axtarılmış kimi hərəkət etdirən Conatan sanki yuxudan ayıldı.

– Nə...? Hə, hə, – qardaşının üzündəki ifadəni görən kimi söhbətin nədən getdiyini anladı. – Əlbəttə, canım. Bütün bu boş fikirləri bizim media təbliğ edir. İndiki qocalar evləri bütün lazımı standartlara tam cavab verir. Binalar elə bil hoteldir, hotel. Adam lap özü gedib orada qalmaq istəyir.

– Özü də ki, “qocalar evi” demək düzgün deyil. Nə qocalar evi? “Yaşlılar pansionatı”, bəli, bəli... pansionat, – Benjamin öz səhvələrini düzəltdi.

– Conatan, eşidirsən, şəxsən mən öz uşaqlarımı indidən demişəm ki, qocalanda siz deməmiş özüm gedib orada qalacağam. Bütün günü dörd divar arasında qalmaqdansa, gedib orada qalaram. Yeni dostlar, həmsöhbətlər tapmaqdan, dünyagörmüş insanlarla ünsiyyət qurmaqdan daha gözəl nə ola bilər ki?! Adam heç bilməz, vaxt necə gəlib-keçir. Pansionatların əksəriyyəti yaşlılıqların içində salınır. Hündür ağaclar, yamyəşil otlar, hara baxırsan, gül-çiçək. Bundan gözəl nə ola bilər ki? Adamin ruhu dincələr. Evdə olanda dörd divarlı, bir də televizor.

Müasir pansionatlarda hər bir şərait var: gündəlik tibbi müayinələr, dadlı yeməklər, hər səhər gəzinti, boş vaxtlar üçün faydalı tədbirlər, dostlarla bir yerdə oturub filmə baxmaq...

Helen onların bu barədə ilk dəfə danışmadıqlarını anladı.

– Bu gün hər şey pula bağlıdır. Düzdür, pulsuz dövlət pansionatlarında vəziyyət, mümkündür ki, elə də ürəkaçan

olmasın. Ancaq pullu pansionatlarda hər şey fərqlidir, – Conatan qardaşının sözünü davam etdirdi.

Helen mat-mat dinləyir, nə deyəcəyini bilmirdi. Düşün-dükçə dəhşətə gəlirdi. “Yaşlılar pansionati, qocalar evi – dövlət, ya özəl, heç bir fərqi yoxdur. Elə yerdə hər cür komfortlu şərait olsa belə, rahat yaşamaq olmaz. Bu, ölümə məhkum məhbuslar kimi bir evdə oturub sonunun nə zaman gələcəyini gözləmək kimi bir şeydir. Yox, nə danışırsan, mən elə yerdə ölərəm. Mən bütün ömrüm boyu sərbəstliyə öyrəşmişəm, indi ömrümün bu son günlərində necə...?”

– Mən atanızı qoyub heç bir yerə getmək istəmirəm, ona mənim yardımım lazımdır, – Helen birdən yüksək səslə dilləndi, – Benjaminilin işi olanda uşaqlarına da mən baxıram. Yox, yox... Mən heç bir yerə getmək istəmirəm, – Helenin səsi titrəyirdi. Araya sükut çökdü.

– Helen, niyə söhbəti özünə aid edirsən? Səni qocalar evinə qoyan yoxdur, – bayaqdan “yaşlılar pansionati” deyən Benjamin yerində qurcuxdu, – bir də ki, biz uşaqları hərdən sənin yanına qoyuruq. Çox vaxt anaları evdə olur.

– Bilirəm, Benjamin, sən düz deyirsən. Ancaq atanıza yardım lazımdır. Mən getsəm, o, özünü tənha hiss edər, – Helen son fürsətini istifadə etmək qərarına gəldi.

Həkim Benjaminə atalarının uzağı bir-iki il yaşayacağını bildirmişdi. Onlar indidən Heleni qocalar evinə yerləşdirib onların yaşadığı evi satmaq, ataları üçün də baxıcı tutmaq istəyirdilər. Bir neçə gün sonra qulağı səsdə, ürəyi səksəkədə qalmış Helen Benjaminin qardaşına: “Heleni özümüzlə saxlaya bilmərik. Heç bizim doğma anamız da

deyil. Sonra onu evdən çıxartmaq çətin olacaq”, – dediyini eşitdi. Deyilənlərin mənasını dərk etdiyi an bütün vücudu titrəməyə başladı. Helen ürəyinin bulandığını hiss etdi, hamama keçib qaytardı. Ağlamağını eşitməsinlər deyə, su kranının açıq saxladı və əli ilə ağızını tutaraq için-için ağlamağa başladı. Ağladıqca Villini, Brendonu düşünürdü, keçmiş günləri indi ona çox şirin gəlirdi. Eşitməyəcəklərindən əmin olsayıdı, əlini ağızından götürüb fəryad edərdi. İndiyə kimi məhv etdiyi həyatına və həyatlara görə gözlərindən yaş yerinə qan axanadək ağlayardı.

Helen bu hadisədən sonra Benjaminlə soyuq davrandı. Səbəbini soruşduqda halsızlıqdan şikayət edirdi. Ancaq bir müddət sonra Benjaminin ona qarşı olan diqqətini gördükçə Helenin ürəyi yumşalmağa başlamışdı.

“Bəlkə, Benjamin o sözləri ciddi demirdi. Ola bilməz ki, mənimlə belə davransınlar. Mən onlara əsl analıq etmişəm. Evi satmaq istəyirlər, qoy satsınlar, mən də onlarla bir yerdə qalaram. Uşaqlarına baxaram, ev işlərində kömək edərəm. Onsuz da, çox vaxt ər-arvad evdə olmurlar. Uşaqları da qalır qapılarda, ya da ki, evə müvəqqəti dayə çağırırlar. Mən onlara hər bir halda lazımadam. İnanmiram ki, mənimlə belə rəftar etsinlər”, – Helen uşaq kimi olmuşdu. Tez inciyir, tez də barışırıldı. Barışmaqdən başqa yolu da yox idi. Helen oğulluqları qarşısında məğlubiyyətini anlayır, sazişi ən uyğun yol hesab edirdi. Çarəsizliyi Helenin rəftarına təsir edir, ögey oğullarını yola verməyinə səbəb olurdu.

Yoldaşının ölümündən sonra, onsuz da, onun üçün yad olan ev daha da yadlaşdı. Helen özünü kimsəsiz, lazımsız,

Rövşən Abdullaoglu

üstəlik də, həyatı böyük qəbahətlərlə dolu olan müqəssir bir insan kimi hiss edirdi.

Qocalar evi mövzusu bu dəfə daha qəti şəkildə gündəmə gəldi. Əvvəl pullu pansionatdan danışan Benjaminin sonradan bu fikri də dəyişmişdi:

– Pullu pansionatlarla dövlət pansionatları arasında heç bir fərq yoxdur. Özəl pansionatlar insanlardan lazımsız yerə pul qopartmaq üçün qurulmuş bir tələdir. Nəticədə hamısı eyni xidməti göstərirlər. Özəl verəcəyimiz pulları elə Hele-nin özünə verərik, xərcliyi olar. Bir xeyli pul edir. Hə, Conatan, sən nə düşünürsən?

– Əlbəttə ki, Benjamin. Biz də tez-tez baş çəkmək üçün gələrik. Uşaqları da gətirərik ki, Helen darıxmasın.

Qocalar evində günlər çox yavaş keçirdi. Burada qaldığı illər ərzində Benjamin və Conatan yalnız iki dəfə onu görməyə gəlmışdır. Bir neçə dəfə də zəng etmişdilər. Birinci dəfə gələndə Helen çox sevinmişdi. Ögey də olsalar, Benjamini, Conatani görmək Helenə çox xoş olmuşdu. “Hər nə olsa da, məni unutmayıblar: etdiklərimi, onlar üçün çək-diym zəhmətləri... Mən ikisini də öz doğma övladım kimi böyütmüşəm, əziyyətlərini çəkmişəm. Villiyə vermədiyim məhəbbəti onlara vermişəm”.

Ancaq getməmişdən qabaq Benjamin evin alqı-satqısı ilə bağlı sənədləri imzalamaq üçün Helenə uzadanda o, çox pərt oldu. Onlar sağollaşanda özünü saxlaya bilməyib ağla-mağ'a başladı.

– Helen, bəsdir, görüm. Sən bizə ana kimisən. Biz səni çox istəyirik. Ağlama, biz tez-tez gələcəyik. Görürsən, bura-

ya gəldiyin heç iki ay deyil, ancaq biz sənə baş çəkmək üçün gəlmişik, – Benjaminin ürək-dirək verməsinə Conatan da qoşuldı.

Onlar düşünürdülər ki, Helen onların getməsinə görə ağlayır. Helen həyatın vəfasızlığına, xəyanətinə görə ağlayırdı.

İkinci dəfə Helenin xahişinə görə gəldilər. Helen zəng edərək onları çox təcili bir iş üçün çağırduğunu demişdi. Fikirləşirdi ki, belə deməsə, tez gəlməzlər. Helen həmin vaxtlarda ən ağır günlərini yaşıyirdi. Uzun müddət idi ki, gözü yolda, qulağı səsdə idi. Onların gələcəyi gün əhvali tamam düzəlmüşdi. Ən qəşəng paltarını geyindi. Saçlarını darayıb otaq yoldaşının ətri ilə ətirləndi, ayağını sıxsa da, onun təzə ayaqqabılарını alıb geyindi. Pansionat yoldaşları: "Helen, bu gün çox gözəl görünürsən", – deməklə onun kefini lap açdırılar. Helen bu gün qonaqları üçün gözəl görsənmək istəyirdi. Belində ağrıları olsa da, özünü gümrəh və cavan, bir sözlə, işə-güçə yarayan göstərmək istəyirdi.

"Çox qəribədir, orta yaşlarına qədər hamiya böyüdüyüni sübut etmək istəyən insan ömrü yarılıdıqdan sonra əvvəlki davranışlarının əksinə, hamiya sübut etmək istəyir ki, o, hələ də cavandır, – Helenin özü də öz davranışına təəccüb etdi, – hərdən həqiqətdən qaçmaq üçün güzgüyə belə baxmaq istəmirsən. Ancaq bel, oynaq ağrıları, əldə olan qırışlar, yaşlılıqla bağlı taqətsizlik hər gün sənə bunu xatırladır. Həyat budur, görəsən? Yox, bu, həyat deyil, bu, sondur, son... Hə, qatar artıq yavaş-yavaş son dayanacağa yaxınlaşır, Helen!

Bəlkə də, hər şey qayğı və məhəbbətlə əlaqəlidir. Qadın sevildikcə cavandır, deyirlər. Görəsən, yaşımı bilməsəydim,

özümə neçə yaş verərdim? Bax bu yaş həqiqi yaşım hesab oluna bilərdi. İnsan özünə neçə yaş versə, o yaşıdadır. Bu da ki, hərənin öz daxili aləmi ilə bağlıdır, – bunları düşünərək Helen öz otağına qalxırdı, – daxilən bütün insanlar eyni yaşdadırlar, onların hamısı özünü cavan hiss etmək istəyir. Ruh qocalmir axı, yəqin, ondandır. Biz qadınlar qırxdan sonra öz yaşıımızı tamam unuduruq. Əslində, unutmaq istəyirik. Yادımızda saxladığımız yalnız digərlərinin yaşıdır. Eh, cavanlıq və qocalıq arasında nə qədər də az vaxt var. Hər şey elə bil dünən olub. Və dünənimlə bu günüm arasında olan fasılə də bir yatıb-durmaq qədərdir. Bir dəfə yatıb durursan, cavanlaşırsan, bir dəfə də yatıb durursan, qocalırsan. Bir dəfə də yatacaqsan və artıq durmayacaqsan. Uşaq vaxtlarında şən yaşamaq istəyirdim, cavanlığımda isə daha yaxşı, daha komfortlu. İndi bunların heç birini istəmirəm, bircə yaxınlarımıla, məni sevənlərlə birgə yaşayım. Onların qayğısına necə də möhtacam, bir xoş sözə, bir kiçik diqqətə necə də həsrətəm...”

– Helen, Helen... Yanına qonaqlar gəliblər, oğlanların, Helen! – xadimənin aşağı mərtəbədən səsi eşidildi.

– Gəldim, gəldim. Deyin ki, gəlirəm, – Helen geri dönüb ona xas olmayan çevikliklə pilləkənləri enməyə başladı.

Yaşanmamış keçmiş

Heç kim ölmək istəmir. Hətta göylərə getmək istəyən insanlar belə. Bununla belə, ölüm hər birimizin təyinatıdır. Heç kim heç bir zaman ondan qaça bilməyib. Bax belə də olmalıdır. Çünkü ölüm, bəlkə də, həyatın ən yaxşı kəşfidir.

Stiv Cobs

Conatangili gözləmə otağında görəndə Helen valideynlərini görən körpə uşaqlar kimi sevindi. Gülümsəyərək aldığı şirniləri onlara uzatdı. Bir az ordan-burdan söhbətləşəndən sonra Helen onlara özünü bu yerdə çox pis hiss etdiyini dedi. O, öyrəşdiyi mühitə qayıtmaq istəyirdi. Şərait hər nə qədər yaxşı olsa da, özünü burada zindandakı kimi hiss edirdi. Büttün cavanlıqdakı qürurunu yerə qoyub uşaq kimi yalvararaq onu da özləri ilə aparmalarını istədi. Benjamin və Conatan nə deyəcəklərini bilmədilər. Bir-birilərinin üzünə baxdılardı.

– Çox xahiş edirəm, məni aparın buradan. Mən burada qala bilmirəm. Söz verirəm, sizə yük olmayıacağam. Özünüz də bilirsiniz ki, evinizdə elə də çox yer tutmayacağam, – Helen duruxdu. Qeyri-ixtiyari olaraq uzaq keçmişindən nələrisə xatırladı. Həyatlarının alt-üst olmasının müqəddiməsi olan

bu sözlər indi yenidən gündəmə gəlirdi. Sözünə bir az ara verdi, birtəhər udqunub boğazında yiğilmiş qəhəri aşağı ötürdükdən sonra davam etdi:

– Mən sizi öz doğma övladım kimi sevmişəm. Həmişə atanızın və sizin xidmətinizdə durmuşam. İndi də iş görə bilirəm. Mən elə də qoca deyiləm. Bir baxın ayaqlarımı, hələ hərəkət edə bilirlər. Əllərim, əllərim də iş qabiliyyətini itirməyib, – Helen artıq bilmirdi ki, onları razı salmaq üçün necə dil töksün.

– Helen, biz səni aparacağıq, – həmişə ikinci dillənən Conatan nədənsə bu dəfə qabağa düşdü, – ancaq bu, bir gүnün içində baş verə bilməz. Bizə bir az vaxt ver, sənin üçün qalmağa otaq hazırlayaq, pansionatın müdürüyyəti ilə danışaq, sənədləşmə işini həll edək. Narahat olma, biz hər şeyi qaydasına qoyacağıq. Sən necə istəyirsənsə, elə də olacaq.

Helen bir daha onları görmədi. Bundan sonra o, bir neçə dəfə də onlara zəng etdi. İlk vaxtlar oğlanlar Helenlə yarıkönlü danışsalar da, sonradan heç bir zənginə cavab vermədilər. Məyus olan Helen bir daha onları axtarmadı. Artıq öz vəziyyəti ilə barışmışdı.

Ömrünün sonlarına yaxın Helenin belində və ayaqlarında dinməyən ağrılar başlamışdı. Artıq hərəkətdən kəsilmişdi. Saçları tamamilə ağarmış, gözəl, hamar dərisindən əsər-əlamət qalmamışdı. Pianoçulara xas zərif barmaqları da keçdiyi çətin həyat yolunda öz gözəlliyyini itirmiş, qabalaşib qırışmışdı.

Bütün günü pəncərənin kənarında, ya da eyvanda əlil arabasında oturardı. Heç kəslə ünsiyyət qurmaz, sakitcə

bir nöqtəyə zillənib durardı. Heç kəs onun nə düşündüyü-nü bilməzdi. Bəlkə, müəyyən bir şey barədə düşünmürdü də. Fikirləşmədən fikirləşirdi... Bəli, bəzən insan heç bir şey barədə düşünmədən düşüncələrə qərq olur. Özündən nə fikirləşdiyini soruşsan, heç bir cavab verə bilməz. Çünkü özü də bilmir. Heç nə haqqında düşünür, puçluq haqqında düşünür. Bu puçluq həyatının mənasızlığından və qəlbinin qərarsızlığından qaynaqlanan puçluqdur. Həyatdakı yeri-ni tapa bilməmiş insanın puçluğudur. Helen ancaq keçmiş xatırərlə yaşayırırdı. Çünkü ona keçmişsi daha xoş idi. Xə-yallarındaki keçmişdə hər şey həqiqətdə olduğu kimi deyil, məhz o istəyən kimi idi...

Dallasa qar yağış. Pəncərələrin, qapının ağızı qarla ör-tülüb. Bura hələ təzə evləndikləri zaman yaşadıqları həyat evidir. Evliliklərinin ən xoş günlərinin şahidi olan o balaca evi heç tərk etməyiblər. Həyatdəki seyrək ağaclar nazik ağ örpəyə bürünüb. Sobadan çıxan tüstü rahatlıq qoxusu verir.

Evin zəngi vurulur. Brendon bu gün işdən tez gəlib. Aça-rı olsa da, zəngi çalışıb gözləyir, Helenin qapını açmasını istə-yir. Evdəkilərdən səs çıxmadığını görüb qapını açıb içəri gi-rir. Tea qaçıb atasının ayaqlarını qucaqlayıb, sonra da qucağı-na dırmasına. Ancaq Brendonun gəlişinə ən çox Helen sevinir. Yemək bişirməklə məşğul olduğundan qapıya çıxa bilmir, şən səslə mətbəxdən onu salamlayır. Brendon mətbəx qapı-sına söykənib ona baxır. Bir azdan yemək hazır olur. Helen süfrəni bəzəməyə başlayır. Tea da kömək edir. Tea ağ paltar geyinib. Toppuş yanaqları, iri, qara gözləri və qarlı qış gecəsi ilə həməhəng olan donu ilə çox gözəl görünür.

– Əzizim, Villi haradadır? – Brendon narahat halda saat baxır.

– Unutmusan məgər? Bu gün onun yarışı var. Sənə ki demişdi, – Helen onu sakitləşdirir.

Qapının zəngi çalınır.

– Villi, Villi... qardaşım gəldi, – Tea tez qapını açmağa qaçır. Qapının dəstəyinə boyu çatmadığından məyus halda qapını kiçik əlləri ilə döyəcləməyə başlayır ki, tez açılsın.

Helen qapını açan kimi Villi tələsik onun yanağından öpüb içəri keçir. O, gülərz və şəndir. Deyəsən, bu dəfə də Villigilin komandası yaxşı oyun nümayiş etdirir.

– Əzizim Villi, oyun necə oldu? – Helen qapını örtüb arxadan səslənir.

– Həmişə olduğu kimi, ana, – Villi mətbəxə keçərək cavab verir, – nə gözəl qoxular gəlir belə. Bərk acmışam, bir böyük Meksika öküüzü olsa, yeyərəm.

– Ey acgöz, indi sən idmançısan deyə bütün yeməklərimizi yeməlisən? – Brendon dillənir.

Bir azdan hamı süfrə arxasında toplaşır. Brendon Helenin yanında oturub. Əlini onun boynuna qoyub, uşaqlara baxıb Helenin qulağına nəsə piçildayır. Helen gülümşəyir. Villi anasının onlara necə fərəhlə baxdığını hiss edir. O da gülümşəyir:

– Səni çox istəyirəm. Milad bayramın mübarək olsun, ana. Nə yaxşı ki, sən varsan. Bu mehriban ailəmizə görə sənə təşəkkür edirəm. Bizə bəxş etdiyin sonsuz məhəbbətə görə çox sağ ol, yuxusuz gecələrə görə, bizi sevdiyinə görə, bu süfrəyə görə, məni və bacım Teanı dünyaya gətirdiyinə görə,

bir sözlə, bizim üçün etdiyin hər şeyə görə çox sağ ol. Hər il Santa Klausdan istədiyim ən böyük hədiyyə bütün ailəmizin bir yerdə olmasınadır. Arzum həyatə keçdi, başqa heç nə istəmirəm, – Villinin yarızarafat ahənglə dediyi sözlər Heleni kövrəltdi. Villi yaxınlaşış onun gözlərini sildi. Tea da tez Brendonun qucağına dırmaşdı. Hərəsi bir tərəfdən analarını qucaqladılar.

– Ana, ana, ağlama. Biz səni çox istəyirik. Niyə ağlayırsan? – Tea balaca yumşaq əli ilə anasının göz yaşlarını silirdi.

Brendon kövrəldiyini ört-basdır etməyə çalışdı:

– Bəsdir, görək. Santa Klaus elə biləcək, günləri səhv salıb, qayıdıb çıxıb gedəcək. Mən isə hələ hədiyyəmi almamışam.

Bu gün Milad axşamı idi. Uşaqların təkidi ilə bayramdan xeyli əvvəl bəzədilmiş böyük yolkanın işıqları yanıb-sönürdü. Tea ilə Villinin ən çox sevdikləri və gəlmişinə xeyli əvvəldən hazırlaşdıqları bayram. Səhər deyib-gülərək Santa Klausun yolkanın altına qoyduğu hədiyyələri açacaqdılar...

“Helen, tənhalıq nədir?” – qəlbinin dərinliklərindən gizli bir səs xəyallar aləmində olan Helendən soruşdu.

“Tənhalıq... tənhalıq odur ki, bütün arzuların ancaq xəyallarında qala, həqiqət tapmaya. Tənhalıq odur ki, sənə yalnız xəyallarında xoş ola... Tənhalıq insanın özünü kimsəsiz hiss etməsidir... Tənhalıq İlahidən sənə bir hədiyyə kimi verilmiş ömrü zay etdikdən sonra geri baxaraq peşman olub ağlamaqdır... Tənhalıq yaşlananda yanında sənə yatmadan qabaq dərmanını içməyin üçün su gətirən doğma birinin olmamasıdır... Tənhalıq bu qocalar evində pəncərədən həyatə

baxaraq xəyallara dalmaqdır. Tənhalıq keçmişə qayıdaraq həyatı yenidən yaşamaq istəyidir. Tənhalıq odur ki, elə hey nəyisə gözləyirsən, ancaq nə gözlədiyini bilmirsən, kimisə gözləyirsən, ancaq anlayırsan ki, artıq heç kim gəlməyəcək. Çıxb gedirsən, bir kəsə bir söz demədən, izah vermədən. Düşünürsən ki, yoxluğun hamı üçün, əsasən də, sevdiklərin üçün dözülməz olacaq. Ancaq sonradan anlayırsan ki, heç kim buna görə pis olmadı, ümumiyyətlə, heç kim bunun fərqiñə belə varmadı. Sənsiz də hamı çox gözəl yaşıyır. Sənin getməyinlə qalmağın arasında fərq yoxdur. Sənə elə gəlirmiş ki, sən onlar üçün mühümsən və sən olmasan, onlar üçün pis olar. Əslində isə, onlar üçün olan dəyərini çox şışirtmisən. Artıq çoxdandır ki, heç kimi maraqlandırmırsan, hər kəs öz həyatını yaşıyır. Sənə də onların həyatında heç bir yer yoxdur. Ən acınacaqlısı isə budur ki, heç sənin də öz həyatında yer verə biləcəyin bir kəs yoxdur..."

Helen düşünürdü ki, həqiqətə heç bir zaman bu qədər yaxın olmayıb.

Adı payız günlərinin birində Helen pəncərə önündə oturub oğlunun yolunu gözləyərkən həyətdəki yolka ağacına dikilmiş nəmlı gözləri birdəfəlik bu ıztirablı həyata yumuldu. Həmin vaxt Villi Hyustonda Anderson xəstəxanasının yaxınlığındakı parkda skamyada əyləşərək bərk sıxıntı keçirirdi. Anasının dünyaya göz yumduğu gün o, səhər açılandan nəsə bir əndişə içində idi. Pis bir xəbər eşidəcəyindən narahat idi. Ancaq Helenin peşmanlıq duyguları kimi, bu ölüm xəbəri də ona vaxtında yetişmədi. Yaşlılar evində Helenin

yaxınları sırasında Villinin adı qeyd olunmadığından işçilər ölüm xəbərini Villiyə deyil, Helenin ögey uşaqlarına verdilər.

Bəli, Villinin bütün bu olanlardan xəbəri yox idi. Anasının onu axtardığından, ondan əfv dilədiyindən, son illərini tənhalıq içində başa vurduğundan... Helenin də Villinin başına gələnlərdən, onun anasını bağışlayacağından xəbəri olmadı. Helen bunu çox arzu edirdi. O, hər gecə sıkəst bir ümidlə Tanrıya yalvarırkı ki, Villi onu əfv etsin. Helenin bu duası qəbul olunacaqdı. Lakin Villi onu bağışlasa da, həyat etdiyi səhvləri unutmayacaqdı. Ən acısı da elə bu idi. Ancaq ömrünün sonlarında taleyi qarşısında təslim olmuş Helen üçün bu, elə də mühüm deyildi.

Helenin yalnız bir duası qəbul olunmamışdı. Çox istəyirdi ki, ömrünün sonunda doğma oğlunu, Villini görsün. Sonuncu dəfə onun xırda, mənalı gözlərinə baxa bilsin. Qırışmış əlləri ilə heç vaxt ürəklə tumarlamadığı saçlarını tumarlaşın. Ona heç vaxt demədiyi “səni sevirəm, çox peşmanam, oğlum, məni bağışla” sözlərini piçlaşın. Helen bu istəklərini həyata keçirə bilmədi. Həyat bəzi fürsətləri insana yalnız bir dəfə verir.

O, “mələklər”dən biri idi

Ümid tükəndiyi an istəklər həyata keçir.

Villi qəfil özünə gəldi, avtobusun pəncərəsindən haradə dayandıqlarına baxdı. Az qala düşəcəyi dayanacağı ötürəcəkdi.

On beş dəqiqədən sonra Villi həmişəki kimi sübh tezdən Anderson xəstəxanasının işçi personalı üçün olan qapısından keçib, cəld addımlarla liftə doğru irəlilədi. Liftin qapısı üzərindəki elektron tabloya baxdı.

5, 4, 3... Tablodakı rəqəmləri təqib etməyə başladı. O, tez-tez belə edərdi. Qalxdığı pillələri, yanından keçdiyi ağacları, avtomobil dayanacağında olan maşınları sayardı. Villi bu vərdişdən yaxa qurtara bilmirdi. Bəzən bu cür mənasız saymalarla bütün günü zehnini yorduğunu hiss edirdi. Bir psixoterapevt həkimdən bunun səbəbini soruşmuşdu. Həkim də əsəb gərginliyindən qaynaqlandığını demişdi.

Nəhayət: 1. Villi liftə daxil oldu. “Daha bir mənasız gün. Gün yeni başlayıb, amma mən ondan heç bir məna ummuram”, – öz-özünə düşündü. Villinin arxasınca xəstəxananın digər işçiləri da liftə daxil oldular.

Villi xidmətçi personalı üçün ayrılmış otağa keçib iş palтарını geyindi. Gecə növbəsində olan tibb bacısı yeni gəlmüş xəstələr haqqında ona məlumat verdi.

Yeni xəstələrdən olan Visam ərəb əsilli, iyirmi iki yaşlı gənc bir oğlan idi. O, yaxınları ilə birgə artıq dörd il idi ki, Lvandan Texasa köçmüdü. Visam ağciyər xərçəngi xəstəsi idi. İnsanın ilk olaraq nəzərini cəlb edən çuxura düşmüş iri, mavi gözləri idi. Qarayanız dərisi dərmanların təsirindən sarımtıl çalar almışdı. Saçları tamam tökülmüşdü. Kəsik-kəsik öskü-rürdü, səsi xırıltılı və zəif çıxırdı. Tez-tez başgicallənmələri və sümüklərində bərk ağrılar olurdu.

Villi bu cür xəstələri çox görürdü. Heç bir xəstə onun üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb eləmirdi. Ona görə yox ki, onların vəziyyətləri Villini narahat etmirdi. Sadəcə olaraq, belə xəstələri görməyə adət etmişdi. Villi onlara işinin bir parçası kimi baxır, qulluq edir və təmizliklərinin qeydinə qalırdı.

Bu xəstəxanada qısa müddət işləməsinə baxmayaraq, qoyulmuş diaqnozlar əsasında hansı xəstəliyin ölümçül olduğunu təxmin edə bilirdi. Ağciyər xərçəngi də qorxulu diaqnozlardan hesab olunurdu. Personal öz aralarında ölümə məhkum olmuş xərçəng xəstələrini yarızarafatla “mələklər” adlandırdılar. Çünkü onlar gec-tez dünyadan köçürdülər. Visam da bu cür “mələklər”dən idi. Tibb bacısı onun barəsində məlumat verəndə Villinin ilk düşüncəsi bu gəncin xəstəxanada çox qalmayacağı oldu.

Villi həmişəki kimi əlinə əlcək keçirərək işə başladı. Bir-bir palataları gəzir, etməli olduğu işləri ardıcılıqla yerinə yetirirdi. Bu işə o qədər vərdiş etmişdi ki, hətta palatada ya-

tanları, onların xəstəlikdən üzülmüş iztirablı üzlərini belə görməzlidən gələrdi. Fikri başqa yerdə olsa da, işini vərdiş əsasında lazıminca görürdü.

Villi qapını tıqqıldadıb içəri keçəndə Visam yatmışdı. O, 17 nömrəli palataya xanım Simpsonun yerinə gəlmişdi. Xanım Simpson yetmiş yaşlı çəlimsiz bir qadın idi. Çoxlu övladı və qohumları olsa da, tənhalıqdan əziyyət çakirdi. Burada yatdığı üç həftə ərzində övladları cəmi üç dəfə onu ziyarətə gəlmişdilər. Xəstəxanaya gətirəndə, əməliyyat olunanda və nəhayət, dünyasını dəyişəndə. Bəzən insan böyük ailəsi, çoxlu qohumları, dostları olduğu halda belə, kimsəsiz və tənha ola bilirmiş. Xəstəxanada işlədiyi müddətdə Villi tez-tez bunun şahidi olurdu. Xanım Simpsonun övladları, yəqin, düşünürdülər ki, eksər vaxtlarda analarının yanında olmasalar da, ən mühüm anlarda onunla olublar. Analarını bahalı xəstəxanaya yatırmaqla, ehtiyacı olan hər şeylə təmin etməklə öz övladlıq vəzifələrini yerinə yetirdiklərini düşünürdülər. Axı kimsə işləməli və xəstəxananın böyük xərclərini ödəməli idi. Bəlkə də, bu məntiqdə həqiqət payı vardı, ancaq belə olması yaşlı və ölümə məhkum ananın qəlbinə təsəlli vermir, onun tənhalığını, övlad həsrətini aradan qaldırmırıldı. Xanım Simpson üçün xəstəxanada keçirdiyi hər hansı bir gün əhəmiyyətinə görə əməliyyat olunduğu gündən fərqlənmirdi. O, övladlarını hər gün görmək istəyirdi. İndi bu yaşlı qadına necə başa salasan ki, sənin övladların üçün əməliyyat günü ilə adı günlər arasında böyük fərq var, biri onlar üçün çox əhəmiyyətlidir, digərləri isə deyil. Yaşlı ananı tutulduğu mədə xərçənginin ağrılardından daha çox biganəlik incidirdi.

Dünən Villi işdən çıxanda xanım Simpsonun vəziyyəti artıq pisləşmişdi, ona görə səhər onun ölüm xəbərini eşidəndə elə də təəccüblənmədi. Sadəcə beynindən xanım Simpsonun özünə təsəlli vermək üçün tez-tez işlətdiyi ürək ağrısından sözləri keçdi: "Mən tezliklə oləcəyəm, bütün bu ağrılar da bitəcək. Çoxdandır ki, bu sözlərlə özümə ürək-dirək verirəm". Xanım Simpson övladlarını gözləməkdən yorulanda bu cümləni tez-tez işlədərdi. Palataya gələn ilk gün qapıya yaxın çarpayının ona verilməsini istəmişdi. Ümid edirdi ki, xəstəxanada çox qalmayacaq. O, qapıya yaxın olmayı yaxşı əlamət hesab edirdi. Bir müddətdən sonra isə pəncərəyə yaxın çarpayıa keçmək istədiyini bildirdi.

Həyatda elə anlar, qarşılaştığıın elə hadisələr olur ki, onu tamamilə unutmaq, yaddaşından birdəfəlik silmək istəyirsən. Ancaq tərslikdən məhz onları heç bir zaman unuda bilmirsən. Villi də bu xəstəxanada işlədiyi müddətdə xəstələrin həyatlarında şahidi olduğu ən acı hadisələri unutmaq istəyirdi. Bir neçə gün əvvəl xanım Simpsonun yanına bacısı gəlmışdi. Söhbət əsnasında evlərində təmir getdiyindən, xanım Simpsonun otağının sökülrək qonaq otağına qatıldıqından danışdı. Xanım Simpson bunu eşidəndə nə deyəcəyini bilmədiyindən uzun müddət susmuşdu.

– Bunu... bunu kim fikirləşib? Axı mən hələ sağam, mən yaşayıram... Bəs mən öz evimə qayıdanda harada qalacağam? Yoxsa onlar elə düşünürlər ki, mən bir daha geri qayıtmayaçağam? Kim... kim bunu edib?

– Bilmirəm... – bacısı bunun kimin fikri olduğunu biliirdi. Ad çəkərək ölüm ayağında olan yaşı bacısını daha

çox üzmək istəmirdi. Xanım Simpson üçün onun otağının sökülməsindən daha çox bunun kimin fikri olduğu mühüm idi. Bu fikrin övladına məxsus ola bilməsi dözülməz idi.

– Oğlum heç vaxt belə eləməzdi. Bunu, yəqin ki, Emili istəyib. Aydındır ki, onun qərarıdır. Mən həmişə onun yerini dar etmişəm, – xanım Simpson qırışlar arasında gizlənmiş bulanıq gözlərini tez-tez qırparaq dodaqaltı mızıldandı.

Villi iş görə-görə bu söhbəti xatırlayır, qəlbi daha da sürtətlə döyüñür, qaşları çatılırdı.

Visamın palatası dörd nəfər üçün nəzərdə tutulmuşdu. Əvvəllər yaşlıları daha çox qonaq edən palatalarda son zamanlar gənclərin sayı çoxalmışdı.

“Buraya gələnlər bizim üçün adı insanlar olsa da, onların hər birinin özünə xas acı həyat hekayələri var. Bir-birinə bənzəməyən, rəngarəng. Ancaq bununla belə, bütün xəstələr zahirən eyni görünüşdə, eyni əhval-ruhiyyədədirlər. Bilmirəm, yəqin ki, dərdləri eyni olduğuna görə belədir. Çətinliklər onların hamısını eyni simaya salıb. Buraya gələn xəstələr adətən danışmağa elə də meyilli olmurlar. Onların hamısı üzülmüş, dönüşü olmayan xəstəliyə təslim olmuş halda, nə baş verəcəyinin intizarında olanlar kimi sadəcə gözləyirlər”.

Villi palatanın havasını dəyişmək üçün pəncərələri açdı. Pərdəni kənara çəkən zaman Günəş şüaları düz gözlərinə düşdü, narahat halda yavaşca:

– İlən bu vaxtı belə də isti olar? – dedi.

– Bəziləri bu istini hiss etməyin həsrətindədirlər, – şirin ləhcə ilə danışan xırıltılı səs onu diksindirdi.

Geriyə dönəndə baxışları yeni gəlmış xəstənin güllümsəyən gözləri ilə rastlaşdı. Arıqlamış simasında gözləri həddindən artıq iri görsənirdi. Bu gəncin gözlərindən başqa bütün bədəni üzülmüş və taqətdən düşmüdü. Onun gözləri açıq səmanı xatırladırırdı. İlk dəfə idi ki, çox az ömrü qalmış, ölümcul xəstəliyə tutulmuş birinin belə sevinclə baxdığı ni görürdü. Xəstəliyə, ağır həyatın keşməkeşlərinə rəğmən, inamlı dolu olan baxışlar. Villi bu baxışlardan özünü itirib palatanı tərk etdi.

Villi elə ilk gündən bu Anderson xəstəxanasında sanki bir möcüzə və dəyişikliyin baş verəcəyini duymuşdu. Onu Andersondan ayrılmaga qoymayan bu qəribə hissiyyat indi birdən-birə çox gücləndi.

“Diqqət etmişəm, bu palataya qəribə taleli xəstələr gəlir. Deyəsən, ən dolaşlıq həyata malik xəstələrin palatasıdır burası”, – Villi burada yatmış xəstələri xatırlayaraq düşündü.

Ona həmişə elə gəlirdi ki, özünün keçmişisi və gələcəyi də məhz bu 17 nömrəli palata ilə əlaqəlidir. Həm keçmiş, həm də gələcəyi.

Zaman təbib deyil

Yanmasan, ağrinun nə olduğunu bilməzsən.

Villi artıq bir ildən çox idi ki, Andersonda işləyirdi. İndiyə qədər onun gördüyü işə dəyər verən, bir insan kimi onunla maraqlanan olmamışdı. Kimsə Villiyə etdiklərinə görə təşəkkür belə etməmişdi. Hamı düşünürdü ki, bu, onun vəzifəsidir və buna görə əmək haqqı alır. O, ətrafdakılar üçün gözəgörünməz idi. Əksər işçilər Villinin həyatını da, özünü də rəngsiz və darixdıcı hesab edirdilər.

Danişan, gülən, ünsiyyətcil insanlar cəmiyyətdə daha çox sevilirlər. Belə insanlar “məclisin ürəyi” hesab olunurlar, hamı onlara rəğbət bəsləyir. Sevilən bədii filmlərin, romanların baş qəhrəmanları belə adətən şücaətli, cəsur, güclü, romantik, zahirən gözəl, çox maraqlı və qeyri-adi istedadı olan insanlar olur. Hamı belələrini sevir, hətta bu cür olmayan insanlar belə. Villi isə məclislərdən, dostluqdan – üümümiyyətlə, çox ünsiyyətdən qaçan, özünəqapalı biri idi. Buna görə də ətrafdakı cansız əşyalardan seçilmir, heç bir diqqət görmürdü.

Villinin həyatında, düşüncələrində nə baş verdiyini heç kəs bilməzdi. Daha çox fikirli və halsiz görsənərdi. Belə anlarda ondan bir söz belə qopartmaq mümkün olmazdı. Hava pis olsa da, işdən sonra saatlarla tənha gəzişər, eyni parkda əyləşərək fikrə dalar, boş və kimsəsiz küçələrdə ya-xası-başı açıq addimlayardı. Evə gecədən xeyli keçmiş, bəzən səhərəyaxın gedib çıxardı, bəzən də elə parkda gecələyib oradan da işə qayıdardı. Sara belə ərinin qəlbinə, daxili aləminə yol tapa bilməmişdi. Onun getdikcə qalınlaşan zirehini yara bilməyəcəyini anlayıb o da öz dünyasına çəkilmiş, Villini rahat buraxmışdı.

Villinin bu hərəkətlərində qorxudan qaynaqlanan ürküklik, təşviş hiss olunurdu. Onun bu halını müşahidə edən həkim Stivens bir dəfə demişdi: “Belə insanlar statistikaya görə, sonda intihar edirlər. Deyəsən, bu Villinin sonu da heç yaxşı qurtarmayacaq”.

İnsan ilk vaxtlarda ona dözülməz gələn şəraitlə bir müddət sonra tamamilə barışa bilir. Villi yaşadığı bu “mağara həyatı”na adət etmək üçün illərini sərf etmişdi. Həyat bu illər ərzində onu insanlar arasında yalquzaq taleyi yaşamağa öyrəşdirmişdi. Düzdür, bu həyata öyrəşəndən sonra insan yaşamır, sürünür, günlərini sayırm. Ancaq bununla belə, yenə də dözürsən, öz yükünü daşıyırsan. Ürəyin sıxlılıb parça-lansa da, divarlar üstünə gəlsə də, daşıyırsan. İnsan sevincini, kədərini bölüşməyə, ürəyini boşaltmağa, lazım gəldikdə məsləhət almağa, yol getməyə münasib bir munis axtarır. Bu axtarış bir müddət davam edir. Bəzən nə qədər axtarsa da, bu böyük dünyada bir nəfər də olsun, ona qulaq asacaq,

yoldaş olacaq həmdəm tapa bilmir. Dünya insanlarla doludur, ancaq onların hamısı üçün yalnız özləri maraqlıdır. Heç kimi digərinin sıxıntıları düşündürmür. Hamı üçün yalnız öz həyatı maraqlı və diqqətəlayiqdir. Hər kəs yalnız öz əsərini oxumaq, öz hekayəsini yazmaq istəyir.

Bu cür həyat dənizində əl-qol atan insan sonunda tənhalıq qarşısında təslim olur. Və bundan sonrakı on beş il ərzində öz hissələrini, sıxıntılarını heç kəslə bölüşmür.

Villinin uzun illər bu minvalla davam edən həyat tərzi nəticəsində bütün hissələri kütləşmişdi. O artıq heç bir şeyə sevinmir, heç nə onu qəmləndirə bilmirdi.

Villinin insanlara olan etimadı itmişdi. Buna səbəb onun valideynlərindən aldığı mənəvi zərbələr idi. Villi insanlardan nəyə görə hündür, dəmir divarlarla ayrıldığının səbəbini anlamaq üçün qəlbindəki buzları əritməli idi. O, keçmişdə yaşadığı ağır hissələri, xəyanətləri yenidən yaşamaq istəmirdi. Məhz buna görə də heç kəsi qəlbini yaxın buraxmırıldı. Sanki keçmişi Villinin ruhunu satın almış və yerdə cansız bir bədən qalmışdı. O, uzun illər idi ki, xanımı Sara ilə birgə yaşayırdı, iş yerində də ətrafında yaxşı insanlar var idi, ancaq bu illər ərzində onlarla keçmiş və sıxıntıları barədə bir kəlmə belə danışmamışdı. Keçmişini qəlbində dəfn etmişdi və oraya kimisə buraxmaq fikri yox idi. Villi aldığı zərbədən sonra özünü tənhalığa məhkum etmişdi.

“It’s a Man’s World”

Villi palataya ikinci dəfə daxil olanda Visam ona baxıb: “Siz Villisiniz?” – deyə səsləndi. Villi başını yuxarı qaldıraraq ürkək halda dilləndi:

– Bəli, mən Villiyəm. Siz də, deyəsən, Visamsınız, buraya yeni gəlmisiniz.

Villi vaxt itirmədən öz gündəlik işləri ilə məşğul olmağa başladı. Visam onun bütün hərəkətlərini izləyirdi, sanki son günlərini yanında keçirəcəyi insan haqqında təəssürat qazanmaq istəyirdi. Villi isə elə bil Visamı görmürdü, öz işi ilə məşğul idi. Arada başını qaldıranda gözləri Visamın gözü nə sataşındı. Bu zaman Visam mehribanlıqla gülümsəyir və başını tərpədir. Villi özünü çox narahat hiss edirdi. Nəzərlərini qaçırdıb işinə köklənməyə çalışsa da, alınmırıldı. Sanki bu işləri gördüyü ilk dəfə idi, naşı davranışları həyəcanını daha da bürüzə verirdi.

Hər dəfə Villi 17 nömrəli palataya daxil olanda Visam onun üzünə mehribanlıqla gülümsəyir və: “Xoş gəldin”, – deyirdi.

Visam təkcə Villi ilə deyil, hamı ilə mehriban idi. Lakin Villinin başqalarından fərqli olan hali onun diqqətini özünə

cəlb etmişdi. O anlayırdı ki, öz daxili aləminə qapanmış bu insanı bu hala salmış səbəblər olmalıdır. Hiss edirdi ki, onun yardımına ehtiyacı var və düşdürüyü vəziyyətdən tək başına çıxa bilməyəcək. Visam başqasının dərdini görüb, öz halını unutmuşdu. Tanımadığı, ancaq diqqatını özünə cəlb etmiş adama yardım etmək istəyir, onunla ünsiyyətə girməyə çalışırdı. Villi Visamın ona yaxınlaşmaq istədiyini hiss edirdi. Ömründə ilk dəfə idi ki, yad bir insan onunla ünsiyyət qurmaqdə bu qədər israrlı idi. Villi hər nə qədər ondan uzaqlaşmağa çalışsa da, Visam incimir və başqalarından fərqli olaraq, buna tam normal baxırıdı. Villi palatada işlərini görəndə, yaxud da dəhlizdə qarşılaşanda Visam bir bəhanə ilə onunla danışmağa cəhd edirdi. Visam hər dəfə fərqli bir sualla ona müraciət edəndə Villi özünü itirirdi. Hiss edirdi ki, Visam onun qadağan olunmuş daxili aləminə girmək istəyir.

Visam başqalarının Villi ilə rəftarına da diqqət edirdi. Eyni statusda olan işçilər də öz işlərini bəzən ona yükləyirdilər.

“Villi, bu gün mənim bir işim var, sən mənim də palatalarımı əl yetirərsən də”.

“Villi, cənab Toması müayinəyə apar, mən də indi gəlirəm”.

“Villi, bu dərmanları, dedilər ki, sən təhvıl verməlisən. Ancaq çalış, yubatma!”

Bu cür çoxlu sayıda buyruqlarla onu əlavə işlərlə yükləyirdilər. Həkimlər də bəzən Villini hər adı xətaya görə danlayırdılar. Həkim Stivens elə bil ona ən kobud sözləri demək üçün bəhanələr axtarırdı. Bununla da başqası üzərində hökm

etməyin ləzzətini yaşayırıdı. Hər kəs Villiyə buyurmaqdə özünü ixtiyar sahibi hesab edirdi. Villinin mövqeyində olan başqa işçilərlə isə heç kəsin işi yox idi. Onlarla daha mülayim rəftar edilirdi. Çünkü bilirdilər ki, o işçilər yersiz qınaqları çox götürməzlər. İnsanlara xas olan bu ziddiyətli yanaşma Visamı çox narahat edirdi. O, Villinin iş yoldaşlarından bu cür davranışlarının səbəbini soruşduqda qəribə bəhanələr eşidirdi:

“Bilirsən, Visam, Villi kimilər ilə belə rəftar edilməsə, hədlərini aşarlar. Onlara iş tapşıranda bundan məmənun olurlar. Ürəkləri gedir ki, onları idarə edəsən, xasiyyətləri belədir. Bunlar, bir növ, mazoxistlərə bənzəyirlər. Əgər bizim rəftarımızdan xoşu gəlməsəydi, mütləq deyərdi”.

“Ona hər nə deyilirsə, onun öz xeyrinədir. Səhvini deyirik ki, özünü düzəltsin. Yoxsa bizim nə borcumuza?”

“Villi buna öyrəşib”.

“Cəmiyyətdə xaraktersiz insandan qorxulu heç kim yoxdur. Beləsi ilə ehtiyatlı olmaq lazımdır”.

Visama görə, bu deyilənlər kobudluğa, öz işini başqasına yükləməyə bəraət ola bilməzdi. O, fürsət düşdükçə Villini digərlərinin yanında müdafiə etməyə çalışırdı. Villi isə bütün bunlara biganə imiş kimi davranırdı. Sanki Visamın bu qayğışılıyını görmürdü.

Bir gün Visam işə yeni gəlmış Villinin əlində bir musiqi albomu gördü.

– Baxmaq olar?

Villi bir söz demədən əlindəki albomu Visama tərəf uzatdı. Albomun üzərində qaradərili bir ifaçının şəkli vardı, şəklin üzərində də albomdakı ifaların adları.

– Ceyms Braun... Hə, məşhur Mister Dinamit... – Visam köksünü ötürdü.

“Müsəlman ərəb ölkəsindən gələn biri funk və soul musiqi janrinin yaradıcısı Ceyms Braunu haradan tanır?” – Villi öz-özünə fikirləşdi. Visamın Villinin əvvəllər sevərək dinlədiyi musiqiçini ən məşhur ləqəbi ilə çağırması xəstələrlə ünsiyyətdə adətən susmağa üstünlük verən Villini danışmağa vadar etdi.

– Onu tanıyırsınız? – Villinin astadan verdiyi sualda təəccübü hiss olunurdu.

– Atam onun ifalarını bəyənirdi.

Visamın bu sözləri Villini daha da təəccübləndirdi. “Görəsən, müsəlman bir ərəb amerikalı “ritm ənd blüz”¹ janrinin ifaçısını necə xoşlaya bilər?” – deyə düşündü.

– O, çox ürəkdən oxuyur. Düşünürəm ki, onun dövrünü nəzərə alsaq, Ceyms Braunun çatdığı yaradıcılıq zirvəsinə heç bir ifaçı çatmayıb. Qəribə səs tembri, fərqli ifa üslubu, hər çıxışa bütün canını qoyması Ceymsi çox fərqli edir, – Villi heyrətlə qulaq asırdı. – Atam onun bütün ifalarına qulaq asardı. Mən isə Ceymsin, əsasən, üç ifasını çox bəyənirəm: “I Feel Good”, “It’s a Man’s World” və bir də...

– Dayan, mən təxmin edim: “Try me”! Düz tapdim? “I Feel Good”-u bəyənən mütləqdir ki, bunu da bəyənsin, – Villi təbəssümlə cavab verdi.

– Düzdür, – Visam özünü saxlaya bilməyib güldü. Villinin bu cür həvəslə danışması onun xoşuna gəlmışdı.

---

¹ R&B

– “Out Of Sight” necə? – Villinin gözündə maraqlı bir ifadə yaranmışdı.

– Xatırlamadım. Bəlkə də, eşitmışəm. Ancaq adını bilmirəm, – Visam cavab verdi, – Mən Ceymsin bütün ifalarını eşitməmişəm. Sadəcə olaraq, bəzilərinə qulaq asmışam.

Visamla ünsiyyət zamanı Villi bəzi önyarğılarında yanlışlığını düşündü. Dünyadan bixəbər, mühafizəkar bir millətə aid olduğunu düşündüyü Visamın fərqli biri olduğunu görürdü. Visam da elə bil onun fikirlərini oxuyurdu:

– İlk baxışdan yürüdülən mühakimə adətən yanlış olur. Ünsiyyət – bax bu yolla insanı tanımaq olar... Ancaq, Villi, heç ünsiyyət də tam kifayət deyil. Bisdə deyərlər, insanı yaxşı tanımaq üçün onunla səfərə çıxmaq lazımdır. Təbii ki, bu, bir deyimdir. İnsanı yaxşı tanımaq üçün onunla həyatın ən çətin anlarında birgə olmalısan. Çətinlik insanların həqiqi simalarının pərdə arxasından çıxmamasına səbəb olar.

İnsanın qəlbinə yol tapmaq üçün onunla səmimi bir ünsiyyətin olması kifayətdir. Bu səmimi ünsiyyət səbəb olar ki, qəlbində qarşidakını yaxına buraxmaq istəyi yaransın. İnsan təbiətən yadlara qarşı daha qapalıdır. Villidə isə bu hal daha çox idi. Visam fürsət düşdükçə onu söhbətə tutur, ehtiyatla yaxınları, məşğuliyyətləri barədə suallar verərək Villini tanımağa çalışırı.

Bir gün Villi işə gəlməmişdi. Onun xəstə olduğunu öyrənən Visam Villinin telefonunu tibb bacılarından öyrənərək evlərinə zəng etdi:

– Salam! Villinin evidir?

– Bəli.

– Villi necədir? Siz, yəqin ki, Ketlin olarsınız.

– Yox, mən Sarayam.

– Hə?! Elə bildim ki, Ketlinsiniz, Villinin qızı.

– Mənim yəni elə cavan səsim var?

– Bəli, xanım, elədir ki, var.

Bu, Saranın çox xoşuna gəldi.

– Kim idi, Villi? Bu oğlan, məncə, mənim kim olduğumu bilirdi. Sadəcə olaraq, nəzakətlə davranışmaq istədi, – Villi Visamla danışın qurtarandan sonra Sara təbəssümlə dedi. Visamın diqqəti Villinin də xoşuna gəlmışdı.

Bu hadisədən sonra Villi Visama qarşı nisbətən mehriban və ünsiyyətcil olmuşdu. Bu aralar Visamın vəziyyəti bir az yaxşılaşmışdı. Daha rahat nəfəs alır, xəstəxanada gəzişə bilirdi. Dəhlizə çıxdığı vaxtlarda Villi ilə dəhlizdə xəstə yaxınları üçün ayrılmış kreslolarda əyləşib, az da olsa, söhbət edirdi. Bəzən xəstəxananın bufetində birlikdə kofe içirdilər. Bu söhbətlərdə onlar adətən ümumi mövzulardan, xəstəxanadan, xəstələrdən danışırıdlar. Nə Villi, nə də Visam öz keçmişlərindən danışardılar. Villi iş yoldaşlarından, ailəsindən razı deyildi – Visam bunu Villinin bəzi sözlərindən, onun verdiyi suallara üstüortülü cavablarından hiss etmişdi. Visam düşünürdü ki, o, özünü hər yerdə, ən əsası da öz doğma evində yad və gərəksiz hiss edir.

Personal-xəstə münasibətləri tədricən yoldaşlıq münasibətlərinə keçid almışdı. Visam göründü ki, Villi onunla digərləri arasında fərq qoyur və əvvəlki kimi ehtiyat etmir. Bəzən yenə də sanki Visamı tanımır, onunla əvvəlki kimi soyuq davranışındır. Ancaq Visam buna əhəmiyyət vermir,

heç nə olmamış kimi əvvəlki mehribanlığını davam etdirirdi.

Visam Villinin nə hisslər keçirdiyini gözəl anlayırdı. Hiss edirdi ki, keçmişindən qalmış acı xatirələr, aldığı ruhi zərbələr onu yorub taqətdən salıb. Həyatında məqsədi, dəyər verdiyi məşguliyəti olmadığından, bütün bunlar üst-üstə toplanaraq onu bu hala salıb.

– Bəli, Villi. Bunlar istənilən insanı əldən salar, – hərdən Visam Villiyə baxanda onun nə hal keçirdiyini beynindən keçirərək deyərdi. O isə heç nə anlamayıb utancaq halda gülümsəyərdi.

– Bəs nə qədər belə davam edəcək? – Villi özü də bu suala cavab verməkdə aciz idi.

Bir gün Visam Villi ilə bufetdə oturub kofe içdikləri zaman dedi:

– Villi, nəyə görə özünü məndən gizlədirsin? Bununla içindəki burulğanı daha da bəlli edirsən. Keçirdiyin hissləri hər nə qədər gizlətməyə çalışsan da, gözlərin səni ələ verir.

Villi bu gözlənilməz sualdan özünü itirdi. Bir qədər susduqdan sonra qəfil dilləndi:

– Sənin yanında qəribə hiss edirəm. İlk adamsan ki, içimdəkiləri səninlə bölüşmək istəyirəm, bir yandan da danışmağa heç ehtiyac duymuram. Elə bilirəm ki, ruhum sənin yanında tam çarpaqlığı ilə qərar tapıb. Və sən mənim ruhumda olan bütün yaraları görür, onlara öz baxışlarınlə toxunursan. Mən istəsəm də, səndən gizlənə bilmirəm. Əvvəllər mən bilməzdim ki, insana onu yaşamaqdan bezdirəcək qədər böyük bir zərbə vurmaq mümkünkündür. Səninlə hər ünsiyyətdən

sonra qəlbimin buzları altında donmuş ağrılı hisslərim oyanmağa başlayır və yaşamaq daha da çətin olur. Digər tərəfdən də, səninlə ünsiyyət mənə rahatlıq gətirir. Bilmirəm, bəlkə, ruhumun hamidən gizlətdiyi yaralarını sən aşkar etdiyin üçün mən bu qədər əziyyət çəkirəm. Sən öz sözlərinlə mahir bir təbib kimi sanki onlara məlhəm çəkirsən, bu mənə rahatlıq gətirir. Qəlbimin buzu əridikcə, hisslərim canlandıqca göz yaşlarım sanki yenidən qaynayır və mən ağlayıb içimi boşaltmaq istəyirəm. Mən sənə qədər bu donuq halima adət etmişdim. Hisslərim də, həyatım da eyni idi. İndi isə hər şey dəyişir. Hər şeyi sən dəyişirsin...

Sənin varlığınla mənim duyğularım, düşüncələrim günü-gündən daha da qarışır. Mənim qəlbimdə kədər, ağrı, xəyanət, tənhaliğın açdığı dərin izlər var. Sən elə bilirsən ki, mən buna görə pis oluram? Lap əvvəllər pis idim. Zamanla buna öyrəndim. İndi isə yenidən qəm-kədər mənə ağrı verir, məni incidir. Deyirlər, zaman müalicə edir... Mən bu illərdə öyrəndim ki, zaman təbib deyil. O, sadəcə insana ağrı və kədərlə yaşamağı öyrədir. Elə bil ki, bu kədər sənin bir hissəndir. Mən həyatda xəyal qurmaqdan qorxduğum kimi heç nədən qorxmuram. Çünkü indiyə kimi qurduğum bütün gözəl xəyallarımı məhv olmuş gördüm. Visam, mən xoşbəxt olmaqdan qorxuram, sevinməkdən, gələcəyə ümidi lə baxmaqdan qorxuram. Düşünürəm ki, mən bunların heç birinə layiq deyiləm. Ola bilsin ki, bu, istədiklərimi əldə edə bilməyəcəyimdən qorxduğuma görədir. Artıq iki ildir ki, bu xəstəxanada işləyirəm. Hami xəstələnəndə ətrafında ona dəyər verən insanları görür,

mən xəstələnəndə isə heç kəsin vecinə də deyil. Hami düşünür ki, eh, onsuz da, sağalacaq. Hətta evdəkilərin də mənə göstərdikləri qayğıda səmimiyyətin olmadığını düşünürəm. Düşünürəm ki, işə tez gedib pul qazanmağım üçün məni tez sağaltmaq istəyirlər. Mənim evdəki varlığımdan əziyyət çəkmək istəmirlər. Hər xəstələnəndə mən bunları düşünürəm ... Ancaq sən zəng edəndə... Mən xəstə yatanda sən mənə zəng etdin. Çoxdandır, kiminsə zənginə bu qədər sevinməmişdim. Sən məni tanımirsan, mən sənin üçün tamamilə yad biriyəm. Ancaq bununla belə, mən sənə məraqlı gəldim, dəyərli oldum ... Bəlkə də, mənə elə-belə zəng etmişdin, olsun, bu hərəkətin mənə çox xoş oldu. İndiyə kimi halımın nə dərəcədə pis olduğunu yalnız qəlbim bilib. Yalnız o... yalnız o, hər bir anımda mənim yanımda olub, hissərimə şahid olub, – Villi soyumuş kofedən bir qurtum içdi. Qısa bir sükutdan sonra:

– Bu uzun illər ərzində özüm də bilmədən hamını öz daxili aləmimdən uzaq tutmağa çalışmışam. Hamiya yad kimi baxmışam. Təbii ki, ətrafimdakı insanlar da bunu hiss edir və yavaş-yavaş məndən uzaqlaşırdılar. Mən get-gedə özümə daha çox qapandığımı gördüm, ancaq bunun qarşısını ala bilmirdim. Artıq öz halımla tam barışmışdım. Rahatlıqla içimi aça biləcəyim birini tapmaqdən naümid olduğum bir zamanda həyatıma sən gəldin. Visam, mənim artıq həyatla mübarizə aparmaq gücüm tamam tükənib.

Həyatda ən çox sevdiyim iş tənhalığa çəkilməkdir. Onsuz da, insanlar arasında olsam da, həmişə tənhayam. Yanımda heç kim olmayında özümü daha rahat hiss edirəm.

Əvvəl fikirləşirdim ki, yəqin, mən dəli oluram, ya da ki, bir müddət dən sonra öz canıma qəsd edəcəyəm. Ancaq zaman-la hər şeyə öyrəşirəm...

Ən çox tənhalığa çəkildiyim yer yaxınlıqdakı parkdır. Mən hər yeni iş yerimin yanında tənhalığa çəkilə biləcəyim bir yer axtarış tapırdım. O parka, demək olar ki, hər gün gedirəm, bəzən saatlarla orada otururam. Özümə qarşı haqsızlıq görəndə, həyatdan, insanlardan gözlədiklərim özünü doğrultmayanda... çox vaxt da elə-bələ. Ancaq heç bir siğınacaq Dallasdakı evimizin yanındakı göl sahilinin yerini vermir. Oraya atamla bir yerdə gedərdik. O zamanlar düşünərdim ki, atam da mənim kimidir, tənhalığı sevir. Biz o gölün sahilinə tənhalığa bir yerdə çəkilmək üçün gedərdik. Mən onda özümü həm tənha, həm də arxalı hiss edərdim. Qəribə, qarışiq hissələr idi...

Bəzən tək qalanda özümü dünyani gəzən səyyah, uzaq bir adada, sahildə evi olan varlı biri kimi təsəvvür edirdim. Çox qəribədir ki, xəyallarında belə mən həmişə tək olmuşam, həmişə...

Villi danışdıqca Visam dərin fikrə dalır, onun sözlərini bir-bir özündə təhlil edirdi: “İnsan daimi tənhalığa alışır. Sonradan hər kəs bu tənhalığı pozsa, başlayır, o adama öyrəşməyə. Tənhalığa öyrəşmiş insan bəzən özünü güclü bilir, ağrılarla, tənhalığa sinə gərəcəyini düşünür. Hər gün səhər açılonda yenə də tənha olduğunu görür və fəryad edir: “Mən güclüyəm, mən bütün bunlara dözəcəyəm!” Sakitləşdikdən sonra isə yavaşça öz-özünü piçildayır: “Mən artıq yorulmuşam...” Bəli, Villi, mən sənin qışqırığını deyil, piçiltməni eșit-

dim. Sənin adət etdiyin tənhalığı və bu tənhalıq içərisində qəlbinin nə istədiyini gördüm”.

Villi susub düşünürdü: “İnsanlar zahirə əsasən hökm etməyi sevirlər. Ancaq heç kəs bu zahirin arxasında gizlənmiş xəzinəni, onda yatan dərin sırları kəşf etmək istəmir. Ən zəvallı və sadə bildiyimiz bir insan belə böyük həyat sırlarına sahib ola bilər. Görəsən, nəyə görə ayağımıza geyindiyimiz ayaqqabını markasına, tikişlərinə, keyfiyyətinə, materialına qədər araşdırduğumuz halda, insanlar barəsində fikir yürüdərkən bu qədər tələskən oluruq? Görəsən, nəyə görə biz düşünmədən nəticə çıxartmağa bu qədər meyilliyik? Yox, Visam bütün bu insanlardan tamamilə fərqlidir. O, belə deyil. O, mənim içimə yol tapdı, qəlbimi oxudu”.

– Villi, həyat hər nə qədər acımasız və sərt olsa da, insan hər nə qədər tənha və kimsəsiz olsa da, həmişə onu bu tənhalıqdan xilas edəcək bir nəfər var. Sadəcə onu tapmaq lazımdır. Bir çox hallarda da onu lazım olan məqamda Tanrı özü göndərir, – Visam Villinin gözlərinə baxaraq dedi.

– Səni, mümkündür ki, gözəl insanlar əhatə edib, lakin onların hər birinin həyatında səndən daha yaxın olan kəslər var. Tənhalıq, kimsəsizlik də elə budur.

– Sənin gözün çox uzaqlardadır. Öz ətrafına baxmırısan. Bu da səni tənha və kimsəsiz edir. Mümkündür ki, ailəndə, iş yerində səninlə dost olmaq istəyən, sənə çox yaxın insanlar olmuş olsun. Hətta mümkündür ki, belə insanlardan biri bu an düz qarşında oturub səninlə kofe içir, – Visam gülümsədi, – Villi, hissələr güllər kimidir. Diqqət olunmayanda, baxılmayanda solur. Hissələrini başqları ilə bölüşməlisən, insan-

ları öz sevgindən məhrum etmə, onlara bolluca məhəbbət ver. Bu zaman içində gözəl bir aləmin yarandığının şahidi olacaqsan. Hisslərini içində həbs etsən, bir müddətdən sonra onlar da boğulub oləcəklər.

Villi birdən adətinə zidd olaraq həddən çox səmimiyyətə yol verdiyini düşünüb sixildi. Bir az duruxub söhbətin yönünü dəyişdi:

– Düzü, bilməzdim ki, ingiliscə belə gözəl danışırsan, – bu sözə Visam gülümsədi, – ilk dəfə eşidəndə ki, palataya li-vanlı bir xəstə gəlib, elə bildim ki, “salam-sağ ol” sözlərindən başqa bir şey bilməyən biri ilə qarşılaşacağam.

– Mən orta məktəb yaşlarında uzun illər ingilis dilindən fərdi olaraq müəllim yanına getmişəm. Valideynlərim üçün ingilis dilini bilməyim çox mühüm idi.

Başqa cür yarada bilmir

*Əgər dərman varsa, o zaman narahat olmağa dəyməz.
Əgər dərman yoxdursa, o zaman da narahat olmağa dəyməz.*

XIV Dalay Lama

Visam nə vaxtdan bu xəstəliyə tutulduğunu bilmirdi. O, uzun müddət öskürəkdən və sinəsindəki ağrılarından şikayətlənirdi, həkimlərə müraciət etsə də, düzgün diaqnoz qoyulmamışdı. Onu dəfələrlə gah bronxitdən, gah da allergiyadan müalicə etmişdilər. Sonradan bir həkimin göstərişi ilə Visam onkoloji dispanserə müraciət etmişdi. Ətraflı müayinələrdən sonra bir neçə ildən bəri vücudunda xərçəng daşıdığı ortaya çıxdı. Palata yoldaşları və onu tanıyanlar tez-tez: “Gərək əvvəldən təcrübəli həkimin yanına gedərdin”, “Qarşına ilk dəfədən yaxşı onkoloq çıxsayıdı, vəziyyətin bu yerə gəlib çıxmazdı”, – deyərdilər.

Villi bəzən düşünərdi: “Ağciyər xərçənginə səbəb, əsasən, siqaret və çirkli atmosferə malik böyük sənaye şəhərlərində yaşamaqdır. Visam siqaret çəkmədiyindən, yəqin ki, xəstəliyinə səbəb Hyustona gəlmələri olub. Bu şəhərdə on-

koloji xəstəliklərin yayılmasını nəzərə alsaq, mənim ehtimallım özünü doğrultmuş olur. İndi Visam bu şəhərə deyil, digər şəhərə getsəydi, bəlkə, belə bir xəstəliyə də tutulmazdı”.

Visam isə başına gələnlərə fərqli həyat fəlsəfəsi ilə baxırdı:

– Hər birimiz həyatımızı səhifələsək, tanışlıqlarımıza, baş verən hadisələrə, işlərin təfərruatına diqqət etsək, sonra da bütün bu hadisələri bir-biri ilə uzlaşdırısaq, o zaman onların hamısının qarşılıqlı və möhkəm rabitəsini, hikmətini görərik. Mənim buraya gəlməyim, sənin buraya işə düzəlməyin, mənimlə tanış olmağın, Anderson fondunun yaradılması – bütün bunlar boş yerə deyil. Biz inanırıq ki, yer üzərində baş verən hadisələr, xəstəliklər, ölüm belə hikmətsiz deyil. Başımıza gələcək hadisələr hər birimiz üçün xüsusi olaraq seçilib. Bu zaman insanın bütün qabiliyyətləri, bacarığı, gücü, gələcəyi və əsas da hadisələrin insana faydası nəzərə alınır. Bütün bu işlər insanın maddi və mənəvi yüksəlişi üçündür. Bu ilahi təqdir insanın tərəqqisi üçündür, tənəzzülü və çətinliklər içində əziyyət çəkməsi üçün deyil. Buna görə də insan başına gələn işlərə, əlindən çıxan şeylərə görə üzülməməli, bəla və müsibətlər qarşısında ahanal etməməlidir. Bizim müqəddəs kitabımızda yazılıb: “Yer üzündə baş verən və sizin başınıza gələn elə bir müsibət yoxdur ki, Biz onu yaratmadıdan əvvəl kitabda olmamış olsun. Heç şübhəsiz, bu, Allah üçün çox asandır”.¹

– Hə, onda insanın azadlığı, determinizm² necə olsun?

---

¹ Hədidi surəsi, ayə 22

² Baş verən bütün hadisələrin ümumi obyektiv qanunlardan və səbəbiyyət

– Əlbəttə ki, insan azaddır, öz seçimlərini düşünərək, məcburiyyət olmadan edir. Bax biz öz işlərimizdə, rəftarımızda azadıq. Bizdən asılı olmadan baş verənlərdə isə mütləq bir hikmət var. Sən Villi, filan ailədə və Dallasda dün-yaya gəlmisən, mən Livanda. Sonradan Hyustona gəlib bu xəstəliyə tutulmuşam, bütün bunlarda bizim seçimimiz olmayıb. Baş verənlərdə bir məna var, Villi. Bir ətrafa bax! Təbiətdə olan gözəlliyə, nizama, qarşılıqlı təsirə. Eyni şeyi kosmosda da görə bilərsən. Ulduzların, planetlərin dəqiq hərəkəti, formaları, göydə və yerdə hakim olan qanunlar. Biz insanlar da bu təbiətin bir parçasıyıq. Necə ola bilər ki, bütün bu yaradılışda nizam, məna və gözəllik olsun, ancaq onun bir hissəsi olan insanda və insanın həyatında mənasızlıq və nizamsızlıq hökm sürsün. Hər yerdə gözəllik, təbiətin biz insanlar olan payında isə çirkinlik və xaos. Nə bilim, Villi, nəsə düz gəlmir. Məncə, belə olmaz. Bu arada məhz bizim anla-madığımız nələrsə var.

Bütün aləmin qaynaqlandığı mənbə birdir. Göylər, yer, kainat, aləmdə yaşayan bütün canlılar – hamisinin mənbəyi birdir. Bu vahid yaradılış mənbəyi hikmət, ədalət, rəhmət və gözəllik mənbəyi olan Yaradandır. Hər bir şey Ondan var olduğuna görə Onda olan gözəlliyyin eynisini də özündə əks elətdirməlidir. Yaradan gözəl olduğuna görə, təbii olaraq, yaratdıqları da gözəl olmalıdır. Elə ona görə də Quran deyir:

“O, yaratdığı hər şeyi gözəl yaratdı”.

əlaqəsindən asılı olduğu barədə elmi-fəlsəfi anlayış. Yəni hər bir şey səbəb-nəticə əsasında baş verir.

Başa düşürsən, Villi, Tanrı başqa cür yarada bilmir. Allah gözəllikdən ibarət olduğuna görə, yaratdıqları da gözəldir, yaşadığımız bu həyat da gözəldir, Villi.

– Pis danışmırsan, lap filosoflar kimi danışdın, – Villi dodaqucu gülümsədi. Bu təbəssüm qəlbindəki narazılığı gizlədə bilmirdi, – sənin sözlərinin yanlışlığının hər gün şahidi oluruq. Bura Andersondur, gündə yüzlərlə ölümə məhkum xəstə ilə qarşılaşıraq. Onlardan bəziləri də sənin kimi gənclərdir. Lap cavandırlar. Bir küçələrə bax! Kanallarda, tunellərdə, körpü altında gecələyənləri görməmisən?! Dünən yanın hər yerində müharibə, fəqirlilik, bəlalar... Bunun həsi gözəllikdir? Bunları sənin Tanrının sonsuz məhəbbəti və sonsuz hikməti ilə necə izah edək?

– Villi, bütün bu dediklərin Yaradanın yoxluğuna dəlil deyil. Bəla, müharibə kimi dəhşət hesab etdiyimiz işlər belə Yaradanın ədalətsizliyinə, bütün olanların hikmətsiz olmasına sübut ola bilməz. Bu dəhşətləri Yaradan deyil, bizim kimi insanlar yaradıb. Mən sənin sadaladığın dəhşətləri gördükcə Yaradanın varlığına əminliyim daha da artır. Əmin oluram ki, bu cür zalimləri cəzalandıracaq bir Tanrı mütləq olmalıdır. Onun yaratdığı gözəllikləri dağıdan, çirkinləşdirən günahkarlara layiqli cəzasını verəcək biri mütləq olmalıdır.

Bilirsən, Villi, sənin bütün bu dediklərin kölgə kimidir. Günəş var, dünya var və onun üzərində əşyalar var. Günəş yer üzərindəki əşyalara toxunan zaman onlardan kölgə zahir olur. Kölgə həqiqətdə nurun yoxluğudur. Kölgə təbii prosesdir. Allah kölgəni ayrı, müstəqil bir varlıq kimi yaratmayıb. Bütün bəlalar rəhmətin, xəstəliklər də sağlamlığın yoxluğu-

dur. Müharibələr, bir çox dərd-sərlər, əksər bədbəxtliklərimiz düzgün olmayan həyat tərzinin nəticəsidir. Bunları Allah istəməyib, yaratmayıb da. Onu biz və bizim əməllərimiz törədib. Dünyada baş verən hansı qətlləri, cinayətkarlıqları, müharibələri Tanrıının etdiyini deyə bilərsən?

Bəzən də görürsən ki, çox problemlərimizin səbəbi öz səhlənkarlığımiza, süstlüyümüza, tənbəlliyyimə qayıdır. Bir çox fəqirliyin kökü səfil həyat tərzindəndir.

– Eyni buna bənzər sözlər İncildə də yazılıb, – Visamla üzbəüz çarpayıda olan xəstə söhbətə qarışdı, – belə görürsən ki, bütün müqəddəs kitablar eyni ideologiyani təbliğ edirlər.

– Bütün bunlar qulağa çox xoş gəlir. Ancaq iman etməsən, deyilənlər kimi yaşamaq olmur. Mənə hələ uşaq ikən nənəm belə şeylər danişardi. O, baptist¹ idi. Ancaq, nə olsun, bir az çətinliklə qarşılaşan kimi taleyimdən tutmuş hər şeyi qınamağa başlayıram, – tibb bacısı da dayana bilməyib söhbətə qoşuldı.

– Hamıda olur belə. Çox vaxt müəyyən bir hadisə ilə üzləşəndə əvvəlcə bunun nə anlamaya gəldiyini, səbəbini bilmirik. Hətta üsyan edib taleyimizdən küsdüyümüz anlar belə olur. Ancaq bir müddətdən sonra onun faydasını, başqa bir mühüm hadisə üçün müqəddimə olduğunu anlayırıq. Həqiqətən, həyatımızın hər bir səhifəsində baş verənləri digər səhifədəki hadisələrlə əlaqələndirən qüdrətli və müdrik bir qüvvə var.

– Nə deyim? Bəlkə də, nə vaxtsa dediyin bu əlaqəni anlayaq. Bəlkə də, ölenə qədər anlamayaq. Visam, ancaq sənə

¹ Xristian protestant məzhəblərindən biridir.

afərin! İnanırsan bu şeylərə. Siz müsəlmanlarda ideologiya çox güclü olur. Ona görə də bu qədər siyasi və iqtisadi çətinliklər içərisində ruhdan düşmürsünüz...

Visam, həqiqətən də, bütün bunlara inanırdı, bütün varlığı ilə inanırdı. Ona görə də hamı ilə mehriban davranışır, zərafatlaşır, gülür, xəstəliyinin ağrılarını heç kimə bürüzə vermədən öz həyatına davam edirdi. O, həmişə ümidlə danışar vəancaq gözəl günlərindən söz açardı. Onu belə gördükdə Villi hərdən Visamın ömrünün son günlərini yaşadığını unudurdu.

Tabutu üzərində gedərək zərafat edən insan

*Haradan gəldiyini, haraya getdiyini və kimin qarşısında
cavab verəcəyini unutma!*

Tövrat

Bir sabah palataya daxil olan həkim Stivens Visamı müayinəyə başlamazdan öncə dilləndi:

- Con Braunun bu gün vəziyyəti necədir? Heç bilirsən, Con Braun¹ kimdir?
- Sizdən də eşitmək xoş olardı, həkim.
- Con Braun Amerikada quldarlıq quruluşuna qarşı inqilab etmiş azadlıq hərəkatının rəhbəridir. O da sənin kimi qəribə biri idi.
- Həkim, onun qəribəliyi nədə idi?
- Con Braunu edama apardıqları zaman belə dünya-aləm vecinə deyildi. O, öz tabutu üzərində yerini rahatlayıb otura-

¹ Con Braun XIX əsrin ortalarında Amerikada quldarlıq quruluşuna qarşı silahlı mübarizə aparmış ilk şəxslərdəndir. O, quldarlıq quruluşunu aradan qaldırmaq üçün terrorist formalı və qanlı mübarizəni məqbul bilirdi. Braun və onun dəstəsi etdikləri hücumlarda amansızlığı ilə fərqlənirdi. Sonunda o, Amerika dövləti tərəfindən tutularaq qulları üsyana təhrik etdiyinə və törətdiyi qətlərə görə edam edilir.

raq insanlarla zarafatlaşırıldı, – həkim Stivens gülümsəyərək ətrafdakılara baxdı. Sanki palatadakılardan onun sözlərinə gülərək dəstək vermələrini gözləyirdi. Ancaq, deyəsən, onun bu zarafatı onkoloji xəstəxananın nə xəstələri, nə də tibb personalı üçün gülməli oldu. Stivens pərt oldu:

– Yox, pis başa düşmə. Con Braun çox mərd və azadlıq-sevər biri idi. O, haqq işi uğrunda vuruşduğuna görə ölüm-dən qorxmurdu. Bəli, bəli... Onu edama aparanların həddin-dən artıq narahat olmalarına baxmayaraq, özü çox sakit halda yanından keçdiyi mənzərləri seyr edir və deyirdi: “Necə də gözəl yerlərdir! Onları qabaqlar əməlli-başlı seyr etməyə heç fürsətim olmamışdım”.

– Doktor Stivens, mən sizin sözünüzdən narahat olmadım. Doğrudan. Siz haqlısınız haradasa. Ancaq mən də mister Braun kimi Amerika quldarlıq quruluşu tərəfindən bütün hüquqlardan məhrum olunmuş milyonlarla insanlara xatir¹ mübarizə aparmış olsaydım, yəqin ki, bu gün daha sevincli olardım. Bir də ki, mən Con Braun kimi hədəfə çatmaq üçün terrordan və qanlı mübarizədən istifadə etməyi düzgün hesab etmirəm. Mən belə məsələlərdə daha çox Qandinin² satyaqraha metodunu³ effektli hesab edirəm.

¹ Con Braun edamından əvvəl ay yarım zindanda saxlanılır. O, edamından bir neçə gün əvvəl ailəsinə yazar: “Mən böyük xristian respublikası tərəfindən bütün hüquqlardan məhrum olunmuş milyonlarla insana xatir ölümü çox böyük bir sevincə qəbul edirəm”.

² Mahatma Qandi bütün Hindistan xalqının mənəvi rəhbəri hesab olunur. Ali təhsilli və geniş dünyagörüşü olan Mahatma Qandi məzлumları müdafiə etməyi özü üçün ən yüksək şərəf bilirdi. O hesab edirdi ki, zülmün və haqsızlığın qarşısını almaq üçün heç bir formada şiddət tətbiq etmək düzgün deyil.

³ Azadlıq əldə etmək üçün tətbiq olunan şiddətsiz müqavimət və ya şid-

Visamın sakit və mülayim görünüşünün altında hazırlıcahab və çəkinmədən düşündüyünü deyən biri vardı. Doktor Stivensin üzündə bu metod haqqında heç nə bilmədiyi aşkar yazılsa da, Visamın nəyə işarə etdiyini o dəqiqə başa düşdü. Bir söz demədən növbəti xəstənin vəziyyəti ilə məraqlanmağa başladı.

Villini və otaqdakıları gülmək tutmuşdu. Visamın özünü hamidan ağıllı sayan həkimə verdiyi cavab xoşlarına gəlmişdi.

– Bəzi insanlara elə bil xüsusi vergi verilib: “Öz varlıqları ilə digərlərini dəli etmək vergisi”, – tibb bacısı başını aşağı salaraq Doktor Stivensin eşidə bilməyəcəyi səslə piçildədi.

Doktor Stivens otağı tərk edəndən sonra pəncərə tərəfdə uzanmış xəstə balışa dirsəklənərək:

– Az qalırsan, bu Stivensə yaxınlaşış soruşasan, beyinsiz olmağın sənə həyatda yaşamağına mane olmur ki?

Tibb bacıları otaqdan çıxandan sonra Visamın gülər üzü ciddiləşdi. Gözünü tavana dikib astadan dilləndi:

– Villi, əslində, mən bu vəziyyətimdə özümü Büreyr və Həbib ibn Məzahir kimi aparmağa çalışıram.

Villi sualedici nəzərlərlə ona baxdı.

– Büreyr və Həbib ibn Məzahir peygəmbərin nəvəsi, eyni zamanda da müqəddəs şəxsiyyət olan Hüseyin ibn Əli-

---

dətsiz mübarizə taktikası. Qandi zülm və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizədə satyaqraha düşüncə tərzinin tərəfdarı idi və o, bunu ilk dəfə geniş siyasi və ictimai formada tətbiq edən şəxs hesab edilir. Bu mübarizə metodunu Qandi ilk dəfə Cənubi Afrikada induistrlərə qarşı yönaldılən ayrı-seçkiliyə görə tətbiq etmişdi. Ondan sonra isə o, bu metodу Hindistanda İngiltərə müstəmləkəçilərinə qarşı tətbiq etdi. Qandidən sonra Martin Lüter Kinq də bu metoddan istifadə etməyə başlamışdır.

nin sadiq səhabələri olublar. Dövrün başçısı zalim, insanların haqqını tapdalayan, zülmkar olduğuna görə Hüseyin və səhabələri ona qarşı qiyam etdilər. Nəticədə də onların hamısı Kərbəla adlı çöldə qeyri-bərabər döyüsdə vəhşicəsinə qətlə yetirildilər. O qanlı hadisə baş verməmişdən əvvəl Xəlifə Yezid Kərbəlada Hüseynin ordusunu mühasirəyə alır və qızmar səhrada səkkiz gün susuz saxlayır. Təslim olmadıqlarını gördükdə hamısını işgəncə ilə qətlə yetirir, başlarını ayırib nizəyə keçirtməyi, bədənlərini isə qılıncla tikə-tikə doğradıqdan sonra atların ayaqları altında tapdalayıb tanınmaz hala gətirməyi əmr edir. Ölənlərin yaxınları, qadınları əsir götürülür və qollarında qandal, nizəyə vurulmuş başlarla bərabər şəhər-şəhər, diyar-diyar gəzdirilir. Bütün mülkləri qarət olunur, əllərindən, boğazlarından, qulaqlarından zinət əşyaları zorla çıxardılır.

Biz müsəlmanlar onlara müqəddəs iş uğrunda qətlə yetirildiklərinə görə "şəhid" adı vermişik. Şəhidlik müsəlmanlarda döyüşçüyə verilən ən yüksək, müqəddəs bir rütbə hesab edilir.

– Çox dəhşətli hadisədir. Mən indiyə kimi bu barədə heç nə eşimmişəm. Bəs dediyin o iki silahdaşın səninlə nə əla-qəsi var? – Villi onların adlarını yadında saxlaya bilmədiyindən deməkdə çətinlik çəkdi.

– Büreyr və Həbib ibn Məzahir Kərbəlada həmin o qeyri-bərabər döyüşün gecəsi dostları ilə zarafatlaşır, deyib-gülündülər. Onlara: "Belə bir təhlükəli və həssas məqamda zarafatın yeri deyil", – deyəndə onlar da şəhidlik kimi yüksək bir məqama nail olacaqları üçün şadlıq hiss etdiklərini deyirlər.

Bilirsən, Villi, Büreyr və Həbib ibn Məzahir həyatda zarafatcıl insanlar deyildilər. Tarix onları çox ciddi və təmkinli insanlar kimi təqdim edir. Ancaq ölümləri yaxınlaşdıqca sevinclərinin həddi-hüdudu olmayıb. Anlayırsan, bütün bunlar insanın ölümə olan baxışından qaynaqlanır. Mən bu hadisəni eşidəndə hələ on yaşım var idi. O qədər təsir etmişdi ki, bir həftə fikrimdən çıxarda bilməmişdim.

Livanda babam evimizdə Hüseynin və səhabələrinin şəhadəti ildönümündə böyük məclis təşkil edərdi. Biz bu il-dönümünə “Aşura” deyirik. O günlərdə hər yerdə əzadarlıq və matəm məclisləri olur. Şəhərin çox nüfuzlu şəxsləri, dostlar, qohumlar da o günlərdə bizə əzadarlıq məclisinə gələrdilər. Babam bir ruhani alim çağırardı. O da məclisə toplaşanlara Hüseynin və səhabələrinin hədəflərindən, misilsiz şücaətindən, necə döyüşdükərlərindən, onların əxlaqi xüsusiyyətlərindən, düşmənlərinin amansızlığından danışardı. Mən o zamanlar danışılanlara böyük həvəslə qulaq asardım. Sonra da gözəl səsi olan bir rövzəxan gələrdi. “Rövzəxan” biz tərəflərdə qəmli dini mahnilər oxuyan şəxslərə deyilir. O oxuyanda hamı ağlayardı. Atam yaşıla dolmuş gözlərinə təəccübə baxdığını görcək əli ilə gözlərimi tutardı. Yəqin ki, onu ağlayan halda görməyimi istəmirdi. Bax Büreyrlə, Həbib ibn Məzahirlə o məclislərdə tanış olmuşam.

– Ölümдən əvvəl zarafatlaşmaq, sevinmək mənə bir qədər qəribə gəlir. Bunu anlaya bilmirəm. Bəlkə də, bu, etiqad və inam məsələsidir.

– İnanchı insana görə, yaxşı əməlləri olan biri üçün ölüm dar zindandan geniş və gözəl aləmə keçiddir. Bir yolun ki

sonunda insanı gözəllik və rahatlıq gözləyir, ondan qorxmaq axmaqlıqdır.

– Sən ölümdən qorxmursan?

– Qorxsam da, qorxmasam da, gələcək. Elə isə ən doğrusu onu qorxmadan, gözünün içində baxaraq qarşılıamaqdır. Qaçınılması mümkün olmayan şeydən qorxmaq özünü boşuna tükətməkdir. Bilirsən, orada məni ailəm, bəbam, nənəm, başqa yaxınlarım gözləyir, orada mənə daha rahat olacaq. Burada isə, demək olar ki, heç kimim yoxdur. Hamı gedib, bir mən qalmışam, bir də bacım. Həyatım da, gördüyün kimi, Andersonda bu yatağa pərçimlənmiş, məşəqqətli halda keçir, – Visam həmişəki təbəssümü ilə cavab verdi, – boynunun altında ölümün soyuq nəfəsini məndən daha yaxın hiss edən kim var ki? Ancaq bununla belə, sənin vəziyyətin mənimkindən daha acinacaqlı görsənir.

Bu dəfə Villi özünü saxlaya bilmədi. Hər ikisi gülüsdülər.

– Hə, Visam. Səninlə olanda əhvalım nə qədər pis olsada, yaxşıya doğru dəyişir. Sən haqlısan, mən hər günümü ömrünün sonuna bir gün qalmış məhkum kimi yaşayıram.

– Bəs sən necə, Villi, ölümdən qorxursan?

– Məncə, bu sual “sən Tanrıya inanırsan?” sualına bağlıdır.

– Yaxşı, sən Tanrıya inanırsan?

– Uşaqlıqda inanirdim. Ümumiyyətlə, hamı uşaqlıqda Yaradana inanır. Ancaq indi bilmirəm. Bu barədə dərindən düşünməmişəm.

– Əgər Yaradana inam olmasa, bir çox suallar cavabsız qalır. Villi, bizə görə, Allah bütün aləmləri yaradan, mütləq

qüdrət sahibi olan bir varlıqdır. Onun mahiyyətini dərk etmək mümkün deyil. Allah hər şeyi görür və eşidir. Onun icazəsi olmadan aləmdə heç bir proses baş vermir.

– Bu mövzuda səninlə mübahisə etmək istəmirəm. İnsan təbiətin bir parçasıdır. Elm də onun təbiət tərəfindən yaradıldığını isbat edib, – Villi tutarlı dəlil gətirilmiş kimi məmənun halda danışdı.

– VIII əsrə dəhrilər deyilən bir cərəyan yayılmağa başlamışdı. Dəhrilər təbiəti, zamanı hər şeyin yaradıcısı bilən materialist insanların sələfləri olublar. Bir gün Həzrət Sadıqın Müfəzzəl adlı bir tələbəsi ondan bu dəhrilərin düşüncələri barəsində sual edir. Həzrət Sadıq deyir: “Bu dəhrilər düşüñürlər ki, insanları təbiət yaradıb. Onlardan soruşmaq lazımdır, insanı yaradan bu təbiətin elmi və qüdrəti varmı, o təbiət canlıdır mı? Əgər desələr ki, yox, o zaman biz də deyərik ki, bəs elmi və qüdrəti olmayan cansız bir şey elmi və qüdrəti olan canlı bir insanı necə yaratdı?! Yox, əgər desələr ki, təbiət elmi və qüdrəti olan canlı bir varlıqdır, o zaman da onlara deyərik ki, sizinlə bizim aramızda etiqad cəhətindən heç bir fərq yoxdur. Siz də aləmlərin və insanın yaradıcısına etiqad edirsiniz, biz də. Bizim fərqimiz sadəcə addadır. Siz ona təbiət, biz isə ona Allah deyirik”.

– Sənin sözlərində də həqiqət var. Sözün düzü, Tanrı, Yaradan, dünyadan sonra həyat barədə düşünməyə nə vaxtim, nə də hövsələm olub. Ona görə də bu barədə fikirlərim ümumi kütlənin düşüncələri əsasında formalaşıb.

– Villi, “Tanrı var, yoxsa yox?”, “Ölümdən sonra həyat var, yoxsa yox?” – bunlar həyatı önəmi olan suallardır. Və

onların cavabını elə bu dünyada ikən tapmaq lazımdır. Axı cavabdan asılı olaraq insanın aləmə baxışı, yaşayışı tamam dəyişir, – pıçılıtı ilə, – Sən nə zaman gizli olmusan ki, Səni sübut edən dəlilə möhtac olasan, Sən nə zaman uzaqlaşmışsan ki, Sənə yaxınlaşmağa möhtac olaq...

Hər ikisi susdular. Sonra Villi dilləndi:

– Ən böyük peşmançılığım, düşünürəm ki, dünyaya gəlməyimə görədir...

– Başqa heç bir səbəbim olmasa da, sırf həyatda bəzi şeyləri görmək, bəzi insanları tanımaq, ətrafımda olan bu gözəllikləri seyr etmək üçün bu dünyaya yenidən gəlmək istəyərəm. Sadəcə qazi Bədrin nəvəsi olmaq üçün, Hafızə nənənin bişirdiyi halvanı yemək, atam Cəfərin nəvazişlə başımı tumarlamasını hiss etmək, dəcəllik edəndə anam Əsmanın acıqlı baxışlarından qaçıb nənəmin ətəyinə sığınmaq, hər şeydən inciyən bacım Havranın məsum üzünü görmək üçün gələrdim. Sənin üçün, Villi, sənin kimi yaxşı bir insanla yenidən tanış olmaq üçün də dünyaya gəlməyə dəyər. Bu Anderson xəstəxanasının həkim personalını, xəstə dostlarımı yenidən görmək üçün, hətta yersiz zarafatları ilə hamını bezdirən doktor Stivensi belə tanımaq üçün gələrdim, Villi. Həyat gözəldir, hər üzü ilə gözəldir, inan mənə. Son günlərini yaşıyan bir xəstə bunu etiraf edirsə, bil ki, bu, həqiqətən də, belədir.

Xoşbəxt olmaq üçün on saniyə bəs edər

Ətrafında hamını məyus, bütün dünyani da çirkin görür-sənsə, o zaman düşün, bəziləri bütün bunları, ümumiyyətlə, görə bilmirlər.

Həyat düşüncələri

– İnsanlar öz həyatlarını çəkən karandaş kimi dirlər. Çəkdikcə korşalırlar. Korşaldıqda daha dəqiq çəkə bilmirlər. Ona görə arabir yonulmağımız yaxşıdır, – Visamin bu pozitivliyinə görə qonşu palatadan da xəstələr onunla ünsiyyət qurmaq üçün yanına gələrdilər. Bəzən də onu öz palatalarına çay içməyə dəvət edərdilər. Daim üzü gülən iri mavi gözlü oğlan şirin söhbətləri ilə hamının qəlbini yol tapa bilmişdi.

– Orta əslrlərdə sufilərin toplaşlığı evlər olardı. Bu evlərə “xanəgah” deyərdilər. Mənəviyyat yolu getmək istəyən tələbələr bu xanəgahlara üz tutardılar. Ancaq hər gələn də qəbul edilməzdidi. Buraya gələn tələbələr həyat və həqiqət dərsi almaq üçün ali mənəvi məqamlara çatmış, mənəviyyat yolu getmiş yaşılı xanəgah ustadının hüzurunda imtahan

verməli olardılar. İmtahandan öncə qırx gün ərzində onlara buranı tərk etmək icazəsi verilməzdi. Bu müddət ərzində müdrik pir¹ onlara dərs deyər, xanəgah ustadının götürəcəyi imtahan üçün hazırlayardı. Qırx gündən sonra isə müdrik ustad onları imtahana çəkərdi. O imtahani keçən tələbələr ustadın özündən dərs almaq imkanı əldə edərdilər.

İmtahan günü yetişəndə ustad onların hamısını xanəgahın yanındakı xarabaliğa aparır. Oradakı ölü bir iti göstərərək nə düşündüklərini soruşur. Biri üfunətli cəsəd, digəri üzərinə həşəratlar toplaşmış leş, başqa birisi yolu xucu xəstəlik mənbəyi gördükərini deyirlər. Ustad narahat halda başını aşağı salır və onların heç birinin imtahandan keçmədiyini bildirir: "Sizdən heç kim bu itin inci kimi ağ dişlərini görmədi!" Yalnız ustadın bu sözündən sonra onlar itin, həqiqətən də, inci kimi qüsursuz gözəl dişlərə sahib olduğunu görürərlər. Hər çirkinliyin içində bir gözəllik var. İlk olaraq, o gözəlliyyə diqqət etmək, həyatda hər şeyə yaxşı tərəfindən yanaşmaq lazımdır.

Qırx – biz müsəlmanlarda müqəddəs bir rəqəmdir. Qırx gün ərzində insan həqiqi ustaddan layiqincə dərs alsa, ruhundakı gizli həqiqətlər aşkar olar və ətrafında olan həqiqətləri görər. Yox, əgər görmədisə, deməli, layiqli şagirdlik etməyib. Ya da ki, layiqli ustaddan dərs almayıb. Qırx gün, Villi, bir insanı kökdən dəyişmək üçün bu qırx gün bəs edər.

Bu hekayə palatadakı xəstələrə çox təsir etmişdi. Məsusən də Visamin hekayəyə verdiyi irfani izah. Visam deyirdi ki, xanəgahdakı o müdrik qocanın tələbələrini bu cür

¹ Şagirdləri mənəvi cəhətdən yetişdirən şəxsə verilən addır.

sınaması Ruhullah olan İsa Məsihdən yadigar qalıb. İlk dəfə məhz o, insanlara belə bir örnək vermişdi.

— Villi, axşam gedirsən evə, yorğun-arğın, bütün günü əlləşib-vuruşmusan. Evdə səni qarşılıyan heç kəs yoxdur. Qaranlıq otaqların işığını yandırırsan. Ətrafdə tam bir sükut var. Oturursan divanda. Səncə, bu, tənhalıq və kimsəsizlikdir? Yox! Bu, azadlıq və rahatlıqdır, — Visam bu sözləri deyəndə Villi kimi bir çoxları deyilənlərin məhz onlara aid olduğunu düşünmüştülər.

Villi o gün evə gedəndə tənhalıq hesab etdiyi şeylərə Visamın gözü ilə baxmağa səy etdi. Həmişəki kimi qapını uşaq-lar gec açmışdılar.

“Sadəcə bir az yubanırlar”.

Kevin həmişəki kimi yenə də oyun oynadığından atasına diqqət etmədi.

“Hələ uşaqdır, ağılı kəsmir, fikrində oyundan başqa bir şey yoxdur”.

Sara yenə də seriala baxırdı.

“Onun buna haqqı çatır. Bütün günü səhərdən axşama qədər işləyib, indi də bir az dincəlməlidir, ya yox?”

“Deyəsən, nəsə alınır”, — deyə gülümsədi.

Visam deyirdi, nikbinlik və bədbinlik şəraitdən, ətraf mühitdən asılı olaraq yaranmaz. Optimist və pessimistin fərqi ətrafa olan baxışlarında, malik olduqları həyat fəlsəfəsindədir. Elə bu həyat fəlsəfəsi ilə də Visam digər xəstələrdən fərqlənirdi. Onun beyninə yalnız müsbət fikirlər gəlirdi. Visam belə düşünməyə və hadisələrə belə baxmağa adət etmişdi.

Visam xəstələrin mənəvi halını yaxşılaşdırmaq üçün müxtəlif təkliflərlə çıxış edirdi. Yeni il ərəfəsində xəstəxana işçilərinin xəstəxananın girişini bəzədiyini görəndə baş həkimi xəstələrin də öz palatalarını bəzəmələri üçün razi saldı. Bir gün də Visam ara-sıra palatalarda əşyaların düzülüşünü dəyişməyi təklif etdi. Çünkü monotonluq xəstələri yorur. “Yox bir. Bir o qalmışdı. Onsuz da, bu xəstələrin bu monotonluğa adət etməyə heç fürsətləri olmur”. – Stivens “mələklər” in burada müvəqqəti qonaq olduğuna işaret edirdi.

Visam təklifləri qəbul olunmayanda əsla narahat olmadı. Onlara “mələklər” deyilməsindən də incimirdi.

– Nə gözəl ləqəbdir: “mələk”. Xəstəlik insanı mələk kimi məsum edir, onun bütün günahlarını yuyub aparır. Bizim kimi xəstələr, həqiqətən də, bu cəhətdən mələkdirlər. Bizi göylərdə gözləyirlər. Anderson isə bərzəkdir. Bərzəx, yəni dünya ilə göylər arasında olan mənəvi bir aləm. Bilirsən, Villi, ruhlar bədənləri tərk etdikdən sonra Qiyamət gününə qədər bərzəxdə gözləyərlər.

Stivens isə deyərdi ki, Anderson Monfokondur. Monfokon XIII əsrдə Parisdə məhkumları asmaq üçün daşdan tikilmiş 12-14 metr hündürlükdə bir neçə mərtəbəli məkan idi. Hər mərtəbədə dar ağacları quraşdırılmışdı. Eyni anda əlli yaxın məhkumu edam etmək olardı. Cəsədlər kralın düşmənlərinə ibrət olsun deyə bir müddət dar ağacından sallanmış vəziyyətdə saxlanılırdı.

– Həkim Stivens, onda, yəqin, siz də özünüzü Monfokonu düzəltmiş Angerran de Marini hesab edirsiniz? – Həkim Stivensdən, demək olar ki, hamı çəkinirdi, Visamdan başqa.

– Ola bilər, ola bilər... – Stivens Visamın sözünü ciddiyə almadı.

– Onda siz gərək çox ehtiyatlı olasınız, həkim Stivens. Çünkü de Marinini sonunda elə öz əli ilə düzəltdiyi Monfokonda edam edirlər, – Villi həmişə Visamın bu cür geniş məlumat sahib olmasına təəccüb edirdi. Ancaq sonradan Visamın bir neçə tədris mərkəzi və həm də ali məktəb bitirdiyini biləndə hər şey ona aydın oldu. Visamın Livanda çox yüksək məqamlı, zadəgan təbəqəyə mənsub ailədə böyüdüyüünü, erkən yaşlarında özəl müəllimlərdən dərs aldığıni da öyrənmişdi.

Stivens bu cürətinə görə Visamdan çəkinirdi. Digər xəstələrə və personala qarşı etdiyi kobudluğu bu zəif gəncə qarşı edə bilmirdi. Visamın bu cürəti Villinin içəin işləyirdi, onu oyadırdı. Təkklikdə qalanda Visam deyərdi: “Villi, peygəmbərimiz buyurub: “Bir neçə dəstə insan var ki, onlardan üstün olmasan və bu üstünlüyünü də onlara göstərməsən, bütün mövqeyini və hörmətini itirərsən. Alçaq insanlar da buraya aiddir. Alçaq insan özündən üstün olanların heybətini hiss etməsə, zəiflərə qarşı yersiz cəsarət göstərər, özbaşınalıqları sərhəd tanımaz. Əlbəttə ki, təhqir etmək, onlarla vuruşmaq qətiyyən üstünlük deyil, əsla”, – Villi başa düşürdü, Visam nə demək istəyir. Ancaq Visamın xasiyyəti idi, yanlış anlaşılma olmasın deyə geniş izah verməyi sevirdi.

Villinin xəyalı bir xatırədən digərinə adlayırdı...

– Villi, özünü xoşbəxt hiss etməyin üçün sənə cəmi on saniyə kifayətdir.

– Necə?

Həmişəki kimi gülümsəyərək:

– Mənim kimiləri düşünməklə, – deyə cavab verdi. İlk dəfə bu sözləri eşidəndə Villinin gözləri dolmuşdu. “O, həq-lidir. Mən bir ömür boyu əlimdə olan ən mükəmməl nemətlərin qədrini bilməmişəm. Həmişə hər şeydən narazı olmuşam. Özümü bədbəxt və ugursuz hiss etmişəm. Halbuki özümü xoşbəxt hiss etməyim üçün mənim həmişə hər şeyim olub. Mən heç zaman aldığım nəfəsin şirinliyini, qoxuladığım gülün ətrini, yanında siltaşlıqla oynayan uşaqlarımın istəyini, mənim bir xoş sözüm üçün səhərdən axşama qədər çalışan xanımının zəhmətlərini hiss etməmişəm”.

– Babam həmişə deyərdi, bilmək lazımdır ki, hər şey ilk on saniyədə baş verir, – ilk on saniyədə qəzəblənirik, ilk on saniyədə qarşımızdakını açılayırıq, ilk on saniyədə öz üzərimizdə nəzarəti itiririk, məhz bu on saniyədə mənfi fikirlər beynimizə daxil olur. Eyni zamanda da elə bu ilk on saniyədə səbrimizi basırıq, müsbət düşünürük... Hər şey bu on saniyə ilə başlayır. On saniyə hər bir işin başlanğııcıdır. Əsas da elə bu başlanğııcıdır. On saniyədə insan pis, ya da yaxşı biri ola bilər. On saniyə düşüncəmizi müsbətə və ya mənfiyə kökləməyimiz üçün tam kifayətdir, – Visam baba-sından çox danışmazdı. Ancaq bəzən onun müdrik sözlərini təkrar edərdi.

– Coxları sənin babanla razılaşmazlar. Xoşbəxtlik illərlə əldə olunan bir şeydir. Bəziləri üçün ona doğru çox getmək lazımdır, – Villi dedi.

– Hər nə qədər getsələr də, sonunda anlayırlar ki, xoşbəxtlik həmişə onların yanında olub və bunun üçün aylar,

illər deyil, cəmi on saniyə lazım olmuş. On saniyəyə həm özümüzü, həm də ətrafımızdakıları xoşbəxt edə bilərik. Bəli. Digərlərini də xoşbəxt etmək üçün yalnız on saniyə lazımdır. Xoş bir söz – “səni sevirəm”, “təşəkkür edirəm”, “çox mehibansınız” kimi sözlər üçün cəmi on saniyə bəsdir. Əzizinə dediyin bu sözlər mütləq onun ruhuna işləyəcək. Bu söz əgər onun qəlbindən çıxmayacaqsa, üzünü güldürəcəksə, deməli, əsl sevincdir, xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyi səni sevən birindən əsirgəmə, Villi. Səndə digərini xoşbəxt etmək fürsəti varkən, xəsislik etmə, dostum. Biri o sözə bu qədər həsrət ikən...

– Sənin üçün hər şey necə də rahatdır. Danışmaq çox rahatdır.

– Etmək də həmçinin. Sadəcə istəmək lazımdır. Sən istəmirsin, ona görə də etmirsin. Unutma ki, yalnız istəklər əməllə birləşən zaman xəyallar gerçəkləşir.

– Sən digərlərini on saniyədə xoşbəxt etməkdən danışırsan... Eh... Bəzən heç kəsi xoşbəxt etmək istəmirsin... Bəzən isə istəsən də... Nə bilim... Bilirsən, bizim sıxıntıımız nədir? Çox vaxt danışmağa söz tapa bilmirik. Bütün ailə bir yerə toplaşanda da səssizlik çökür.

– Bəzən biz susuruq, ancaq ona görə yox ki, deməyə sözümüz yoxdur. Bəlkə, ona görə ki, daha çox şeylər demək istəyirik. Sadəcə nədən başlayacağımızı bilmirik.

– Hə, ola bilər. Bəzən danışmaq, ürəyini boşaltmaq istəyirsən, ancaq nədən başlayacağını bilmirsən. Bu cür də saatlarla tərəddüddə qalırsan. Bir də görürsən ki, gün keçib, siz isə hələ də susursunuz, – Villi fikirli halda başını tərpətdi.

– Bəzən susmaq diqqəti cəlb etmək üçündür. Bəzən də hissələrini sözlərlə ifadə etməkdə çətinlik çəkdiyin üçün sus-malı olursan, – Visam dedi.

– Mənim uşaqlıqda atama da, anama da yazığım gələrdi. İztirablarını azaltmaq üçün, digər tərəfdən də, bir övlad kimi ünsiyyətlərinə ehtiyac hiss etdiyim üçün onlarla danışmağa səy edirdim. Bu zaman özümü məktəbdə lövhə qarşısındaki kimi hiss edirdim: dərsi danışmaq istəyirsən, ancaq heç nəyi yada sala bilmirsən. Mən eynilə məktəbdəki kimi etməyə başladım. Ürəyimdə olan, deməli olduğumu düşündüyüm sözlərin konspektini tərtib etdim. Hmm...

– Necə, faydası olurdu?

– Hər şey əbəs idi. Konspekt əsasında danışmaq söhbətə çox quruluq və sünilik verirdi. Sonda susmağı seçdim. Bu seçimin başqa bir səbəbi də var idi. Bəzən qarşımızdakı dediyim sözlərə çox kobud qarşılıq verirdi, ya da yerli-dibli qulaq asmırıldı. Dediklərimin nə qədər əhəmiyyətsiz olduğunu göstərirdi. Bunu təkrar-təkrar yaşamaqdan qorxursan. Sonra da danışmaqdan vaz keçib susursan. Sən, Visam, heç bir zaman məni anlaya bilməzsən. Sən mənim həyatımı ya-şamamışsan.

– Sən də mənim.

– Bəli, ona görə də sussaq yaxşıdır.

– Problemlərimizi susmaqla həll etmək istəsək, heç bir nəticəyə gələ bilməyəcəyik.

Susdular.

– Ölümündən sonrakı əzabların qorxusu, gələcəkdə veriləcək cənnət nemətlərini düşünmək insanların dünyada

xoşbəxt olmaq haqda düşünmələrinə sadəcə mane olur. – Villi qəfil nə düşündüsə, Holdboxın sözünü dilə gətirdi.

– Bəs onda sən niyə xoşbəxt deyilsən? Sən ki axırət əzabından qorxmursan. Axırət nemətləri barəsində də düşünmürsən. Bəs sənə mane olan nədir?

Villi bir az susub, nəhayət:

– Heç özüm də bilmirəm, Visam. Heç özüm də bilmirəm... Xoşbəxt olmadığımı bilirəm, səbəbini isə yox.

– Sən, məncə, xoşbəxtliyini öz ətrafindan və öz daxilindən başqa hər yerdə axtarırsan. Bu gedislə bütün dünyani gəzsən də, gecə-gündüz yorulmadan axtarsan da, tapa bilməyəcəksən. Çünkü sən səadəti olmadığı yerdə axtarmısan. Onu tapmaqdan tam naümid olduğun gün bunu anlayacaqsan. Səadət sənə çox yaxındır. Bunu anladığın zaman həqiqi, daimi səadəti tapacaqsan. Unutma ki, insan özü istəməsə, əsla bədbəxt ola bilməz.

– Bütün ömrüm boyu sıxıntı və narahatlılıq içində yaşıdım. Ən dəhşətli bəlalara düşmüş insanların iztirablarını iliklərimə qədər hiss etdim. Hər an kiminsə məni tərk edəcəyini, kiminsə məni incidəcəyini düşündüm. Hər an baş verməmiş hadisələrin sıxıntısını yaşadım. Həm də keçmişim... O, məndən heç bir zaman əl çəkmədi. Keçmişdə baş verənlərə görə yalnız özümü qınadım. Keçmişə keçmişdə edə biləcəyim, ancaq etmədiyim yüzlərlə işi düşündüm. Düşündüm ki, “belə etsəydim, görəsən, necə olardı?”, “filan cür etsəydim, bəlkə, hər şey daha yaxşı olardı”. Bütün bu “necə”lər gəlib bir nöqtədə düyünlənirdi: Görəsən, mən

dünyaya gəlməsəydim, necə? Hə, mən dünyaya gəlməklə Helen və Brendonun həyatını məhv etdim. Mən, yalnız mən. Bütün problemlər mənimlə başladı.

– Villi, sən əksər insanların etdiyi səhvi təkrarlayırsan. Keçmişindən əl çəkmirsən, eyni zamanda zamanı qabaqlamaq istəyirsən. Zamanı qabaqlamaq istəyən insan gələcəkdə yaşayır. Baş verməmiş pis hadisələrin sıxıntısı, iztirabı onu yaşamağa qoymur. Belə insan hələ dünyasını dəyişməmiş, sappasağ olan yaxınlarının ölümünü düşünməklə qəlbində indidən onlara yas tutub ağlayır. Həyat çox sadədir, onu biz insanlar qəlizləşdiririk. Həyat çox gözəldir, onu biz özümüz bədbəxtliyin qara rənginə boyayıraq. Ölməmiş insanı indidən dəfn etməzlər, Villi. Rahat yaşamaq üçün özümüzü baş verməyən hadisələrə görə möhnətə salmamalı, gələcəkdə deyil, indidə yaşamağa vərdiş etməliyik.

Keçmiş də keçdi getdi. Sən keçmişə və gələcəyi arasında dolaşib qalmış birisən. “Xoşbəxt – xəyalları ilə zamanlarda, keçmişdə və ya gələcəkdə yaşayan deyil, yalnız indiki zamanda yaşayandır”. Bu sözlər Lüdvic Vitgenşteynə məxsusdur.

Sən öz düşüncələrinə diqqət etsən, görərsən ki, əksər vaxtlarda ya keçmişdə, ya da gələcəkdəsən. İsləyəndə, yemək yeyəndə, televizora baxanda, ailənlə vaxt keçirəndə, yaxınlarınla söhbət edəndə, dincələndə belə fikirlərin haradasa ilişib qalıb. Aydındır ki, bu zaman insan yədiyi yeməyin ləzzətini hiss etməyəcək, təbiətin gözəlliyindən həzz almaya-qaq, övladları ilə vaxt keçirən zaman onların gülüşlərinin, sevinclərinin bəxş etdiyi möhtəşəm ləzzəti dadmayacaq.

Villi, birdəfəlik qəbul etməlisən ki, keçmişə dəyişmək mümkününsüzdür. Bu, çox mühümdür. Bunu etməsən, təəssüf, kədər və vicdan əzabı qarşında açılmış yeni imkanlardan istifadə etməyinə, özünə daha yaxşı gələcək qurmağına mane olacaq.

Unutma ki, sənin bu gün nə dərəcədə xoşbəxt olmağını keçmişə olan münasibətin müəyyənləşdirir. Villi, sən qaranlıq keçmişin qapısını bağlamamış işıqlı gələcəyə doğru adımlaya bilməyəcəksən.

Artıq bəsdir, keçmişə görə bu qədər narahat oldun! Olan oldu, kecdi. Bilirsən, onun adını niyə məhz “keçmiş” qoyublar? Olanları özündə dəfn etdiyi və acı-şirin hadisələrin səhifələrini ömrümüzdən vərəqləyərək bizi “bu gün” adlı yeni bir səhifəyə keçirdiyinə görə. Artıq yepyeni bir gündə, yeni bir səhifədəsən. Keçmişdə baş verib bitmiş hadisələrlə bağlı düşüncələrə son verməyənə qədər bizim üçün bu gün gəlməyəcək. Cismi hazırkı zamanda, fikri-xəyalı keçmişdə yaşayan o qədər insan var ki, Villi...

– Villi, səni baş həkim çağırır, – növbətçinin səsi gəldi. Villi də elə bil onun üçün ağır gələn söhbəti yarımcıq qymaş üçün bir bəhanə axtarırdı.

– Yaxşı, mən gedim. Sən də dincəl! – Villi palatanı tərk etmək üçün ayağa qalxdı.

– Ancaq söhbətimiz bitmədi, – Visam onun arxasınca səslənib gülümsədi.

Villi baş həkimin yanından çıxandan sonra Visamla yarımcıq qalmış söhbətə qayıtmağa ürək etməmişdi. Ancaq o axşam bütün yolboyu Visamin dedikləri yaxasını buraxmadı.

Bizi zaman yox, insanlar dəyişir

Villi Visama görə xəstəxanaya əvvəlkindən daha tez gəlməyə başlamışdı. Səhər tezdən Visama baş çəkər, oyaq olanda yanında oturur, artıq özü onunla söhbət etməyə can atardı. Özündən yaşca xeyli kiçik olan gəncin sözləri, hə-rəkətləri, düşüncəsi ona çox təsir edirdi. Onu tanıyandan həmişə etinasız yanaşlığı bədən üzvlərinin belə dəyərini bilməyə başlamışdı. Xüsusən də ağciyərlərinin... Hər dəfə də-rindən nəfəs alanda Visamı xatırlayardı. Səhərlər palatasının pəncərələrini açan zaman Visam gülərək: "Villi, mənim də yerimə dərin bir nəfəs al. Gör, necə gözəl havadır", – deyərdi.

Villi bircə dəfə də olsun, onun üzündə qəm-qüssə görmədi. O, çox şən, gülərüz, zarafatçı bir insan idi. Bütün həkim və xəstələri özünə valeh etmişdi. Özü ağır xəstə olma-sına baxmayaraq, bütün xəstələrə, hətta işçilərə belə həyat eşqi verirdi. Bəzən onu növbəti müalicə prosedurları üçün palatadan aparır, ağciyərlərinə toplanmış mayeni çəkirdilər. Bu prosedurların çox ağrılı olduğunu bilməsinə baxmaya-raq, palatadan çıxanda həmişə gülər üzlə yoldaşları ilə sah-gol-laşardı. Geri gətiriləndə çox heysiz olsa da, cuxura düşmüş iri, səma rəngli gözləri yenə də gülümsəyirdi. Bədəni ölümün əlində əsir olsa da, gözlərindəki həyat şövqü bir an belə onu

tərk etmirdi. Get-gedə Visamın xərçənglə mübarizə aparan bədəni təslim olmağa başlayırdı. Hər gün bir az da gerilədiyi hiss olunurdu. Bu dəyişiklik hamidan çox Villiyə təsir edirdi. Bunu Villinin baxışlarından oxuyan Visam:

– Deyəsən, çox bərbad görünürəm, hə? – gülümsəyərək göz vurdu.

Villi boğazını arıtlayıb:

– Bu gün özünü necə hiss edirsən?

– Hə, aydındır, deməli, işlər çox pisdir.

– Bunu haradan çıxardın? Mən belə bir şey demədim.

– Düzdür, Villi. Sən demədin,ancaq mənə baxan hər bir həkimin, yoldaşlarımın, ən çox da sənin gözlərindən bunu asanlıqla oxuyuram.

Visam adətən belə mövzuların üzərində çox dayanmadı. Bu dəfə də məharətlə mövzunu dəyişdi:

– Villi, bilirəm ki, mən yatanda sən mənə tamaşa edirsən.

Villi nə cavab verəcəyini bilmədi. Səhərlər palataya gəlib Visamı yatmış görəndə kənardə dayanıb onun solğun simasi-na baxar, düşünərdi: “Kaş səninlə başqa şəraitdə qarşılaşmış olaydıq. Xəstəxanada yox, haradasa kənardı. Nə bilim, lap başqa şəhərdə, axır ki, Andersonda yox”.

– Nəyə görə belə düşünürsən? Axı sən yatmış olursan.

– Mən oyananda üzümdə baxışlarının izi qalır, – Visam güldü. Üzünü palatadakılara tutub:

– Bir kürəkən qayınanasına zarafatla deyir ki, yaşlılar cənnətə daxil olmayıcaq. Təbii ki, qadın bərk narahat olur, ağlamsınır da. Kürəkən də gülərək deyir: “Ona görə ki, Allah onları əvvəlcə cavanlaşdıracaq, sonra cənnətə daxil edəcək”.

– Bunun harası lətifə oldu? Sonunda qayınanaların xeyrinə bitdi ki, – palatadakı xəstələrdən biri dilləndi.

Visam gülümsədi.

– Bizdə də qayınana ilə bağlı bir lətifə var. – Yanmış nəqli dəyişməklə məşğul olan elektrik Meyson işləyə-isləyə söhbətə qoşuldu, – bir gün kürəkən əlində balta odundan gəlir. Evə girib qayınanasını görür. Baltanı qayınanasına to lazlayır: “Qayınana, tut! Niyə susursan, tuta bilmədin?! ”

Meysonun bu lətifəsinə palatada hamı gülüşdü, Villi də onlara qoşuldu. Visam da Villiyə baxıb gülümsədi. Villi artıq özünü kollektivdən biri kimi hiss edirdi. Visam onun tədricən insanlara qaynayıb-qarışmasına sevinirdi.

Villinin belə söhbətlərdə iştirak etməsinin bir səbəbi də Visamın orada olması idi. O, mümkün olduqca Visamın hər bir hərəkətinə göz qoyurdu. Bir dəfə tibb bacılarından biri Visamı tibbi müayinəyə aparırdı. Visam çarpayıdan qalxıb arabaya oturanda tibb bacısının yanında durmuş həkim Stivensin ayağını tapdadi. Dərhal bunu təsadüfən etdiyini bildirərək üzr istədi. Həkim Visamı narazı-narazı süzüb cavab vermədən palatadan çıxdı. Tibb bacısı onun əvəzinə dillənib üzr istəməyə gərək olmadığını dedi. Xəstələr də Visama Stivensdən nahaq yerə üzr istədiyini dedilər.

– Onsuz da, bu beyinsiz Stivens etika, mədəniyyət nədir, qanmir.

Visam cavab verdi:

– Fransa kraliçası Mariya Antuanettanı gilyotinə aparanda o, təsadüfən cəlladın ayağına basmışdı. Bilirsiniz, bu zaman o, nə demişdi? “Bağışlayın, mən bunu təsadüfən et-

dim". Və bu, onun son sözləri olmuşdu. Qandi isə öz ölü-mündən qabaq qatilini bağışladığını əli ilə bildirmişdi.

Visamın nəcib bir ailədə tərbiyə alması bəlli idi, amma Villi düşünürdü ki, hər şeyi də ailə ilə əlaqələndirmək olmaz. Kobudluğa qarşı belə rəhm və nəzakət – Visam bunu demək istəyirdi. Bu məqamlarda Villi içində nələrinsə yavaş-yavaş dəyişiyinin fərqi varındı.

Həmin ruhi vəziyyəti ilə bir ay bundan əvvəl parkda yandında oturmuş yaşılı bir kişi ilə etdiyi söhbəti xatırladı...

– Bu həyatda hər kəs özü üçündür. Adətən burada saatlarla otururam. Heç kəs yaxınlaşış mənimlə maraqlanmayıb. Çünkü heç kimə lazım deyiləm. Bu həyatda heç kimə maraqlı deyiləm. Məni burada yuxu tutsa, yenə də yanından keçəcəklər, sağımmı, bir soruşan olmayıcaq.

Villi ixtiyarsız səs gələn tərəfə çöndü. Qəfil deyilən bu sözlərin kimə ünvanlandığını bilmək istədi. Yanında əlində çəliyi, başında qulaqlı papağı olan yetmiş yaşılı bir kişi əyləşmişdi. İstədi, desin ki, "Sizinlə çox razıyam". Ancaq bu sözləri deməyə belə taqəti yox idi.

– Bu şəhərdə kimsə yoxdur! İnsanlarla dolu kimi görsənir, ancaq başını çıynınə qoyub ağlayacağın biri yoxdur. Səni anlayacaq, yixılanda əl uzadıb yerdən qaldıracaq biri yoxdur. Bu şəhərdə milyonlarla insanın içində sən təksən, kimsəsiz və gözə görünməz! Bütün şəhərlər də elə bu cürdür. Ölkələr də elə şəhərlərdən təşkil olunmayıbmı? Deməli, bütün bu dünyada tək-tənhasan.

Qoca Villiyə tanış fikirləri elə içdən dedi ki, bir anlıq qocanın onun düşüncələrini oxuduğunu sandı. Villi on

beş il idi ki, bu şəhərdə kimsənin olmadığını düşünürdü. Ona elə gəlirdi ki, dünya tamamilə boş və sakinsizdir. Və o, ucsuz-bucaqsız bir səhrada tənha yaşayır. Qocanın bu sözlərindən sonra özünü tamamilə tənha hiss edən bütün insanların eyni sixıntıları yaşadıqlarını düşündü. Demək ki, dərdləri eynidir. Onları bu dərdə salan səbəb fərqli olsa da, ağrıları eynidir. İçlərindəki yanğı eynidir. Özü üçün yeni olan bu həqiqəti kəşf etməsi ilə içindəki ağrılara nəsə bir heyrət də qarışaraq qəribə bir dad yaratdı.

– İnsanları yaxına buraxmaqla ilk fürsətdə atacaqları daşların sənə daha yaxşı çatmasına, səni daha bərk incitməsinə şərait yaradırsan, – diqqətsizlikdən şikayətlənən qoca bu dəfə insanların vəfasızlığına deyinməyə başladı. – Sənin problemlərin, necə yaşadığın, nə yeyib nə içdiyin heç kimə maraqlı deyil. O vaxta qədər ki, sən onlara lazım olasan. Bax bu zaman əsl şou başlayır. Birdən-birə pəhrizinə diqqət edib-etmədiyin, gecə yuxunun normal olub-olmadığı qlobal əhəmiyyətli məsələyə çevirilir.

Qoca danışdıqca Villi susurdu. Nəsə deyib-deməməyin bir əhəmiyyəti olmadığını başa düşürdü. Qoca sadəcə ürəyini boşaltmaq istəyirdi. Fikirlərinin bu qədər üst-üstə düşməsindən Villinin əti ürpəndi. Onunla yaşı yetmiş çoxdan haqlamış kimi görünən bu bədbin qoca arasında heç bir fərq yox idi. “Bu gedişlə sən çətin onun yaşına çatasan”, – dodağı qaçıdı.

– Məbada insanların şirin sözlərinə aldanaraq qəlbini onlara açsan! – Kişi artıq nəsihətə keçmişdi, – qəlbindən ən dəyərli şeyləri – ümidlərini, sevincini... sevgini oğurla-

yacaqlar. Bax o zaman həqiqi tənhalıqla sonlanan xəyanətin nə olduğunu anlayacaqsan.

Məni qəzəbləndirən bu insanların ikiüzlülüyüdür. Elə bir zamanda yaşayırıq ki, hamıancaq pul və sərvət dalınca qaçır. Günüümüzdə hər şeyə bir qiymət qoyublar. Şərəfə, məhəbbətə, qeyrətə, insana belə. İnsan artıq satılacaq mallarla eyni cərgədə dayanır.

Səhərdən ətrafimdə gəzən insanlara baxıram. Necə də riyakarlıqla bir-birlərinin üzünə gülürlər. Büyük şeylərdən danışırlar. Daxildə isə öz cilizliqlarını dərk etdiklərindən əziyyət çəkirlər.

Villi arabir söhbət xətrinə nəsə soruşsa da, qocadan cavab gəlmədi. O yalnız öz keçirdiyi hissləri deyir, ürəyini boşaltmaq istəyirdi. Villi özündən çox onun halına acıdı. “Tənha qəlblər, boş baxışlar insanlar arasında artıq adı haldır”, – deyə düşündü. Qocaya eyni məzmunda çox sözər deyə bilərdi,ancaq susdu.

Bəzən insanın dəyişməyi üçün bir ay da kifayət edərmış. İndi artıq Villini başqa xəyallar məşğul edirdi. Visamdan eşitdiyi bir əhvalatı – orta əsrlərdə yaşamış müdrik kişinin hadisəsini xatırladı. İnsanın daxilən dəyişməsi üçün qırx gün müdrik insanın yanında şagirdlik etməsi lazımlı imiş. Villi də özünü xanəgaha gəlmış şagird kimi hiss etdi. Müdrik qocanın hüzurunda əyləşmiş şagird. “Ancaq bu qırx günlük mənəvi səfərin imtahanını vermək üçün hələ vaxtim var, – Villi öz fikrinə gülümsədi, – görəsən, həyat adlı “muditrik qoca” məni qırx gündən sonra hansı sınaqla yoxlayacaq?! Hələ ki, dərs alıram, yəqin, sınağım da özünü gözlətməyəcək.

Rövşən Abdullaoglu

Bəlkə də, mən bu uzun illər ərzində elə də dəyişməmişdim. Sadəcə qəlbimin səthini toz basmış, taleyimə olan üsyan içimdə olan bütün gözəl hissləri susdurmuşdu. İndi, deyəsən, yavaş-yavaş buzum açılır”.

Visamdan:

– Axı niyə bu şəhərdə kimsə yoxdur? – deyə soruşdu.

Bir xəstəxana palatasında fərqli alamlardən olan iki qəhrəmanın tanışlığı ilə başlayan sürükləyici hekayə nə ilə sonlanacaq?

"Bu şəhərdə kimsə yoxdur" romanını
şəhərimizin bütün kitab mağazalarından
əldə edə və ya onlayn sifariş verə bilərsiniz.

Əlaqə nömrəmiz:

  (+994 55) 404 31 32

ÖLKƏDAXİLİ ÇATDIRILMA PULSUZDUR.

Qiymət: 10 AZN